

Slovenské pohrebníctvo

magazín nielen pre profesionálov

III / 2014

nepredajné

Publikované pod záštitou Slovenskej asociácie pohrebných a kremačných služieb

ISSN 1339-2131

Navštívte ďalší ročník Slovak Funeral 2014 v Trenčíne!

Labyrint v Brne

Bajzíkove voskové múzeum

V kostnici sú uložené ostatky 50 000 zomrelých

O cintorínoch v Bratislave, prioritou je záchrana hrobov

Editoriál

redaktora Pavla Ondera

Vážení čitatelia,

občas si kladiem otázku: „Kde sú hranice?“ Nemám teraz na mysli štátne hranice, ani pomyselné hranice medzi dobrom a zlom, mám na mysli hranice morálky a etiky, za ktoré je človek ochotný zájsť pri honbe za majetkom, peniazmi.

Pohybujem sa v oblasti, kde sa o smrti hovorí, kde je smrť takpovediac na dosah ruky, kde sa o nej píše a snaží sa s ňou vyrovnáť, kde sa stretávam s ľuďmi, ktorí smrť naoko ignorujú, nepripúšťajú si ju k telu a na druhej strane s ľuďmi, ktorí o nej hovoria s rešpektom, ktorí vedú cítiť s umierajúcimi i pozostalými a ktorí majú úctu k človeku od jeho počatia až po jeho odloženie v urne na sekretári, či v zemi na cintoríne.

Podobne, ako väčšina z vás, i ja mám rodinu, blízkych, príbuzných, známych, dokonca sú mi blízke osoby, ktoré som nikdy nestretol, ale ich životné príbehy sú verejne známe, ich činy ušľachtilé, vzbudzujúce istú dávku náklonnosti a spolupatričnosti. Uvedomujem si, aké dôležité a potrebné sú implantáty vyrobené za použitia ľudských tkanív. Preto, ak by ma niekto oslovil so žiadosťou o schválenie odberu, s najväčšou pravdepodobnosťou by uspel. Chcem o tom ale rozhodovať ja sám. Chcem, aby sa moje telo tešilo úcte a dôstojnosti aká ľudskému jedincovi prináleží bez ohľadu na to či žijem alebo už nie.

Myšlienka používania náhrad vyrobených za použitia častí ľudských tiel je vysoko humánna a čistá. Fakt, že mŕtvi zachraňujú a predlžujú život živým sa iste nikomu neprotiví. Až do určitej chvíle. Keď sa to dotkne ich samotných, a to ešte aj spôsobom v dnešných dobách neslýchaným.

Keď potrebujem koleso, aby som došiel do cieľa a moje je vyfúčané, poprosím suseda, zastavím okoloidúce auto a požiadam o pomoc, prípadne ponúknem kompenzáciu, ktorá by adekvátne nahradila ochotu a pomoc. Keď sa mi stane, že mi v domácnosti dôjde soľ, zaklopem na vedľajšie dvere a poprosím, požiadam o pomoc. Nejdem a neodcudzím, neukradnem koleso susedovi, okoloidúcemu, nevylomím dvere a nezoberiem si soľ.

Sú však prípady, kedy sa toto deje, a to na tom najcitlivejšom mieste. Ak je potreba dodať napr. stehennú kosť, stačí zavolať na príslušnú patológiu, tam podľa špecifikácie vyberú nebohého a kosť mu odcudzia, vlastne neodcudzia, odoberú, aj tak ju už potrebovať nebude. Naše zákony sú nastavené tak, že každý človek, ktorý zomrie, sa stáva automaticky darcom. Potencionálnym, ale darcom. Domnievam sa, že tento zákon nám tu pretrval od čias totalitného socialistického režimu, ktorý predpokladal takú mieru komunizmu (spoločného vlastníctva), že sme mali spoločné nielen statky, fabriky a dobytok, ale aj kosti, ľadviny a mozgy. (Zákon 20/1966 o starostlivosti o zdravie ľudu, § 26 o odbere tkanív a orgánov požadoval súhlas na odber len u živého darcu.) O tom ako komplikovane sa môže občan vyradiť spomedzi potenciónálnych darcov sa dočítate na str. 14.

Okrem Českej republiky iba v 6 štátoch EÚ z 28 to funguje podobne ako u nás. Inde človek nie je darcom až do chvíle, kedy na to dá súhlas on samotný, alebo jeho pozostalí. A tak mi napadá, sme my o niečo menej ako väčšina občanov EÚ? Dokedy budeme zatvárať oči, báť sa pomenovať obchod s tkanivami obchodom a dokedy budú u nás platiť socialistické zákony?

Pavol Ondera

Slovenské pohrebništvo - štvrťročník
ročník IV., číslo III, september 2014

Vydavateľ

SAPaKS, Slovenská asociácia pohrebných
a kremačných služieb
Trojičné námestie 12, 821 06 Bratislava
IČO: 30869421

Šéfredaktor

Ladislav Stríž

Redakcia

PhDr. Marcel Lincényi, Bc. Helena
Schusterová, Pavel Ondera, Mgr. Zuzana
Dinková, Mgr. Zuzana Voštenáková

Stáli prispievatelia

Ing. Denisa Halajová, PhD.,
PhDr. Margita Jágerová, PhD.,
Peter Kicoš, Mgr. Peter Ondera

Grafika & design

Pavel Ondera

Fotografie

Pavel Ondera, Peter Kicoš

Obálka

Slovak Funeral 2012
foto Pavel Ondera

Kontakt

+421 903 716 024
+421 903 756 679
www.pohrebništvo.sk
e-mail: sapaks@sapaks.sk
e-mail: pohrebništvo@pohrebništvo.sk

Registrácia

MK SR č. EV 4257/11
ISSN 1339-2131

Tlačiareň

SINEAL spol. s r.o., Kazanská 2,
821 06 Bratislava

Cena

Reálna cena 4,75 €, magazín je
nepredajný, distribuovaný zdarma na
náklady vydavateľa - SAPaKS

Distribúcia

HENRIETTA direct marketing s.r.o.
henrietta@henrietta.sk

Vyšlo

15. septembra 2014

Nasledujúce vydanie

uzávierka 20. 11. 2014
distribúcia 15. 12. 2014

Partneri a sponzori

TOPA s.r.o., www.topa.sk
LAUK s.r.o., www.lauk.sk

Znak dvojazyčného obsahu na obálke

Z obsahu magazínu vyberáme:

Labyrint pod centrom Brna

Prehliadka a prechádzka útrokami historických podzemí
bez prístupu denného svetla trvá asi štyridsať minút.
str. 4 - 5

Izabella Jég, poslankyňa

Opustené pomníky zo zákona patria štátu a mal by sa
o ne postarať, poveriť organizáciu Marianum, aby...
str. 8- 9

Kostnica

Za jeden rok ju navštívi viac ako 30 000 ľudí. Leží pod
Kostolom svätého Jakuba na Jakubovom námestí.
str. 12 - 13

Záchrana hrobových miest

O prioritách Pohrebništva Marianum sme sa rozprávali
s riaditeľom JUDr. Mgr. Miloslavom Hrádekom, LL.M.
str. 20 - 23

Zvládneme leteckú katastrofu?

Odpovedajú špecialisti MV SR, odbor civilnej ochrany,
krízového plánovania a plk. Ing. Miloslav Ivica.
str. 30 - 31

Aká je situácia na železniciach?

Tragédie na železničných priecestiach, pri samovraždách.
Ako to vyzerá z pohľadu štatistík, ale aj rušnovodičov...
str. 32 - 33

AFE MACAO

Priemerná váha tradičnej rakvy dosahuje 600 kg. Aj
takéto zaujímavosti mohli vidieť návštevníci výstavy.
str. 38 - 39

Brnianske podzemie:

Stretnete sa s katom
aj s mincmajstrom

Krypty pod kostolmi boli v minulosti často súčasťou podzemia pod historickým mestom. Siete chodieb spájali pivnice na skladovanie potravín, slúžili ako tajné chodby pre vyvolených, alebo boli súčasťou väzníc. Pozrite sa do sprístupnených chodieb podzemia v meste Brno.

Sprístupnenie brnianskeho podzemia patrí v novodobej histórii mesta k najrozsiahlejším projektom na oživenie mesta. Pre návštevníkov sa natrvalo otvára prístup do dvoch samostatných podzemných celkov. Prvým je Labyrint chodieb a pivníc pod Zelným trhom, druhým je pivnica niekdajšieho stredovekého domu pod Dominikánskym námestím nazývaným Mincmajstrovská pivnica. Leží priamo pod Novou radnicou, ktorá je sídlom súčasnej správy mesta. „Do projektu Sprístupnenia brnianskeho podzemia boli vybrané najzaujímavejšie a najcennejšie lokality. Ich prestavbou pre účely prehliadkovej trasy vznikli nové prepojenia skôr oddelených priestorov. Návštevník môže doslova putovať históriou a pocítiť génia moci jednotlivých miest,“ informovala koordinátorka pracovníčka podzemia z Turistického informačného centra mesta Brna Mgr. Zuzana Hladká. Sprístupnené chodby a pivnice sú iba časti podzemných priestorov pod historickým jadrom mesta. Jednotlivé pivnice sa spravidla nachádzajú pod parcelami zachovaných či zbúraných budov, ku ktorým patrili. Napriek ich množstvu však neboli doposiaľ nikdy sprístupnené.

Labyrint pod Zelným trhom

Zelný trh je miestom, ktoré od 13. storočia slúžilo obchodníkom s potravinami a svoj špecifický ráz si uchováva

Expozícia vína hovorí o jeho výrobe, uskladnení, druhoch a konzumácii

Verná replika alchymistického a lekárnického laboratória

Okrem nástrojov na vymáhanie práva a priznania tu nájdeme aj spôsoby trestu

Stroj na razenie mincí pracuje na princípe lisu, razí mincu po minci

majstrovch pivníc, či povestami opradenej grófký Amálie z Bubna a Litíc. Veľmi obľúbená je aj miestna trestnica. „Brno malo v minulosti privilégium trestať. Trestnica sa nachádzala neďaleko pivnice na Starej radnici, teda tam, kde dnes sídli Turistické informačné centrum. Snažíme sa, aby sa návštevníci v rámci prehliadky dozvedeli aj niečo o tom, aké boli tresty a za čo,“ hovorí Mgr. Hladká, podľa ktorej najväčšiu pozornosť návštevníkov púta historická krčmička aj napriek tomu, že nie je v prevádzke.

Mincmajstrovská pivnica

Na Dominikánskom námestí, nazývanom v stredoveku Rybný trh, sídlil rad významných brnianskych mešťanov. Jedným z nich bol i kráľovský mincmajster, ktorého dom stál v hornej časti námestia. Podzemné priestory slúžili ako sklad suroviny pre razbu mincí. Dnes sú priestory mincmajstrovského podzemia súčasťou Novej radnice, sídla samosprávy a primátora mesta. História tejto budovy siaha do 13. storočia, kedy vznikla ako konvent dominikánskeho rádu, ktorému patrila aj príslušná Kostol sv. Michala. V 17. storočí prešiel kostol i kláštor barokovou prestavbou. Pri reformách Jozefa II. bol kláštor zrušený, postupne sa z neho stali kasárne, sídlo zemskej a neskôr mestskej správy. Ako povedala Mgr. Hladká, v mincmajstrovskej pivnici vďaka novej prarazenej chodbe vynikne kontrast medzi súčasnými stavebnými

postupmi a stredovekým murivom zaniknutého dominikánskeho konventu, ktorý stál v miestach Novej radnice.

Expozícia zachytáva históriu mincovnej razby v Brne na pozadí dejinných udalostí. Spolu s mincami a ďalšími dokladmi mincového remesla sú tu vystavené aj faksimile vzácných listín. „V mincmajstrovskej pivnici sa dozvieme o prvom brnianskom kráľovskom mincmajstrovi. Volal sa Bruno a bol talianskeho pôvodu. Podľa povesti ukrýval v pivnici svojho domu veľké množstvo zlatých mincí. Cez prehliadku si vďaka malému triku môžeme predstaviť, ako taký poklad vyzeral a dokonca k nemu pridať aj vlastnú mincu,“ dodáva Mgr. Zuzana Hladká.

Pripravil Marcel Lincényi, fotografie Pavel Ondera

Aké sú najčastejšie nápisy na hroboch?

Učasný človek

Jednou z posledných myšlienok, ktorú verejne prezentujeme svojim zosnulým, sú nápisy na pomníkoch. A tak sa na hrobových a urnových platniach vo väčšine prípadov okrem mena, priezviska, dátumu narodenia a úmrtia nachádzajú aj vety alebo rôzne obrázky. Väčšinou sú to cirkevné myšlienky, ale nájdu sa aj vlastné odkazy. Jedným z najčastejších textov na bratislavských cintorínoch je veta „Odpočívajte v pokoji“.

V redakcii sme sa rozhodli spraviť menší prieskum najčastejšie používaných textov na cintorínoch. Po dohode s kolegami sme sa vybrali na cintorín Vrakuňa, ktorý je otvorený už vyše tri desaťročia a v súčasnosti je najväčším miestom odpočinku zosnulých v hlavnom meste. Upozorňujeme, že uvedený prieskum nepovažujeme za reprezentatívny pre celé Slovensko, vzhľadom na to, že v jednotlivých krajoch, okresoch či dokonca obciach môžu byť zvyky a tradície pochovávaní rôzne.

Tu odpočívajú v Kristu Pánu

Do nežnej revolúcie v roku 1989 sa najčastejšie používali tri nápisy: „Tu odpočívajú v Kristu Pánu“, „Tu odpočívajú v pokoji“, respektíve „Spomíname“. Iný odkaz sme našli až z roku 1989 „Tu snívajú svoj večný sen“.

Prvé obrázky a tituly

Počas Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky stále vedú texty: „Odpočívajte v pokoji“, a inovovaná veta „S láskou spomíname“. Na pomníkoch pozostalí už dávajú písať aj iné slová, ako napríklad: manželka, rodina. Na hroboch môžete vidieť prvé obrázky a taktiež vysokoškolské tituly zosnulých.

Vlastné myšlienky

Po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 sa na cintorínoch popri konzervatívnych nápisocho začali objavovať aj tie

originálne: „Spomienka zostane navždy v našich srdciach“, „Stretne sa, keď skončí ľudský čas“, „Čas plynie, spomienky zostávajú“, „Kto bol milovaný, nemôže byť zabudnutý“, „Život v tieni odchádza, láska zostáva“ a podobne.

R.I.P

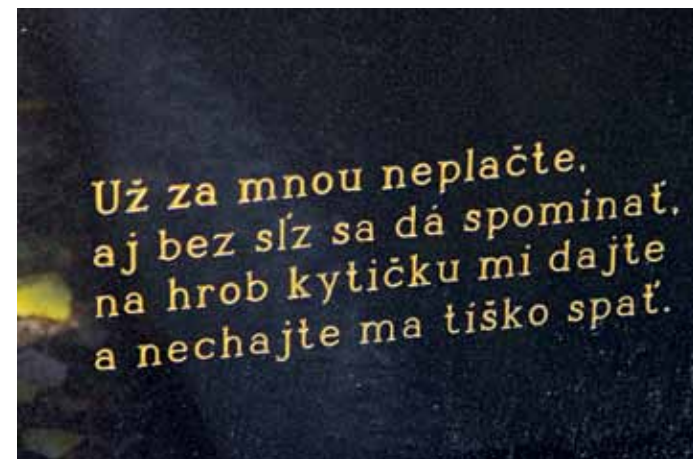
Slovenský nadpis „Odpočívajte v pokoji“ sa začal uplatňovať v skratke R.I.P, čo je epitaf či idiom k pocte zomrelého. Pochádza z latinskej modlitby „Requiescat in pace“, ktorá bola neskôr prevzatá anglicky hovoriacimi krajinami, kde si tento epitaf upravili na „Rest in Peace“. Z roku 1994 sme našli hrob, na ktorom bola uvedená informácia, že pozostalý bol staviteľ.

Pribudli obrázky kvetov

Od roku 1996 na hroboch je možné vidieť obrázky, napríklad kalichov a ornamenty rôznych kvetov, predovšetkým ruží. Chronicky používaný nápis „Spomíname“ sa inovoval na varianty: „S láskou spomíname“, respektíve „S úctou spomíname“.

Farebné obrázky

Ďalšie novinky nastávajú začiatkom 21. storočia, keď sa na pomníky dostávajú farebné obrázky, napríklad zosnulých, alebo rôzne ikony, ako srdiečka, kvety a podobne. Na hroboch je minimálne množstvo textu, pričom stále dominujú nápisy „Odpočívajte v pokoji“, respektíve „Spomíname“.

Pribudli anjeli

Na hroboch, ktoré pribudli od roku 2011, registrujeme sošky anjelov rôznych veľkostí a rôzne figúrky a dekorácie z plastu či keramiky.

Hroby známych osobností

Špecifikom sú hroby osobností a známych osôb, kde býva takmer zvykom, že popri mene, priezvisku, dátumoch narodenia a úmrtia sa dozvieme aj povolanie. Táto informácia je častá predovšetkým pri režiséroch, akademických sochároch, maliaroch, univerzitných profesoroch, ale našli sme aj hrob podporučíka, športového komentátora, či bývalej Miss Slovensko.

Dragan Jovanovič: Najčastejším nápisom je „Odpočívaj (te) v pokoji“

O textoch na hroboch sme sa rozprávali aj s Draganom Jovanovičom z kamenárstva DRAGO, ktorý pôsobí vo svojom obore od roku 1995. Najčastejším nápisom na pomníkoch je podľa neho „Odpočívaj (te) v pokoji“, pričom väčšina katolíkov alebo pravoslávnych si želá mať na kameni zosnulého kríž.

Aké sú najčastejšie texty na pomníkoch podľa vás?

Z mojej dvadsaťročnej praxe v kamenárstve si dovoľm tvrdiť, že najčastejším nápisom na hroboch je „Odpočívaj v pokoji“, alebo „Odpočívajte v pokoji“, keď sa týka dvoch zomrelých. Častými vetami sú tiež: „S láskou spomíname“, „S úctou spomíname“, „Nezabudneme“, „Nikdy nezabudneme“, „R.I.P.“ a podobne.

Pamätáte si na netradičné nápisy, ktoré si želali pozostalí, no možno ste ich aj odhovárali od nich, ale nakoniec ste vyhovelí požiadavke pozostalých?

Nespomeniem si teraz.

Všimli sme si, že v minulosti neboli davané tituly v takom množstve, ako v súčasnosti.

Nemôžem tvrdiť, že v súčasnosti je na pomníkoch viac titulov ako v minulosti, alebo naopak. Myslím si, že vysokoškolské tituly sa dávali na hroby v minulosti a aj sa budú dávať. Niektorí pozostalí si neželajú tituly a iní zase veľmi trvajú na tom, aby sa titul na pomníku nachádzal.

Nielenže na hroboch pribúdajú vysokoškolské tituly, ale na niektorých pomníkoch sa už nachádzajú informácie aj o povolaniach, našli sme napríklad lekárov, vysokoškolských profesorov, ale aj potápača, staviteľa a podobne.

Takýchto požiadaviek, aby na hrobe bola informácia o povolani zosnulého, je málo. Skôr to býva v časti pre známe osobnosti, ktoré v našej spoločnosti nejakým spôsobom vynikali a ich pozostalí chcú, aby sa nezabudlo na ich prácu.

Na viacerých pomníkoch sú obrázky, respektíve rôzne ornamenty. Dá sa povedať, aké kresby sú v súčasnosti trendom?

Väčšina katolíkov alebo pravoslávnych si želá mať na pomníku zosnulého kríž. Evanjelici požadujú kalich alebo kríž na ležato. Neveriaci, alebo ateisti namiesto kríža volia kvetinu, ružu, alebo vetvičku.

Dá sa povedať, aký je trend v používaní obrázkov na hroboch?

Čo si ja pamätám, tak sa kresby na pomníkoch vždy využívali. V minulosti sa robili čiernobiele ilustrácie, v súčasnosti už dávame farebné obrázky. Napríklad ja sa zaoberám fotokeramikou, ktorá má minimálnu životnosť tridsať rokov, keďže obrázky vypaľujem v peci.

Aký je záujem pozostalých o kresby na hroboch?

Z mojej skúsenosti môžem povedať, že obrázky dodávam k vyše 30 percentám všetkých pomníkov, ktoré ako kamenár robím.

Aký typ písma sa v súčasnosti najčastejšie používa pri výrobe nadpisov o zosnulých na pomníkoch?

V minulosti sme robili ručne sekané a frézované písmenká, v súčasnosti sa väčšinou využíva pieskované písmo.

Aká farba písma je v súčasnosti trendom na pomníkoch?

Zlatá a strieborná farba je klasická, jej použitie závisí od voľby kameňa.

Rozprával sa Marcel Lincényi, fotografie Pavel Ondera

Dragan Jovanovič, kamenárstvo DRAGO, www.kamenarstvo-bratislava.sk

Izabella Jéghe: Cintoríny si zaslúžia našu pozornosť

Jednou z tém, ktoré rieši Mestské zastupiteľstvo hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy je problematika mestských cintorínov. O politike cintorínov sme sa rozprávali s poslankyňou mestského zastupiteľstva a poslankyňou miestneho zastupiteľstva Mestskej časti Bratislava – Podunajské Biskupice Izabellou Jéghe zo strany Most-Híd, ktorá sa touto problematikou dlhodobo zaoberá.

Téma pohrebníctva nie je blízka každému. Ako ste sa dostali k tejto problematike v komunálnej politike?

Ako poslankyňa Mestskej časti Podunajské Biskupice aj s ďalšou kolegyňou, už v deväťdesiatych rokoch som sa zaoberala so stavom našich cintorínov. Boli v hroznom stave. Keď som sa pred štyrmi rokmi stala poslankyňou mestského zastupiteľstva za mestskú časť Podunajské Biskupice, opakovane som interpelovala potrebu zrekonštruovať chodníky na cintorínoch na našom území. Keďže sa do tejto doby z poslancov uvedenou problematikou zvlášť nezaoberal, rozhodla som sa zaujímať o osud aj ostatných cintorínov v Bratislave.

Na jeseň 2013 ste viedli dočasnú komisiu zloženú z mestských poslancov, ktorí navštevovali bratislavské cintoríny. Aké boli dôvody zriadenia tejto komisie?

Keďže na začiatku volebného obdobia prebehlo výberové konanie na post riaditeľov mestských organizácií, ktoré bolo neskôr zastavené, povedala som si, že budem sledovať prácu riaditeľa Pohrebníctva mesta Bratislavy Marianum. Vtedy som na mestskom zastupiteľstve navrhla, aby sa s problematikou cintorínov (rozpočet, VZN, počet zamestnancov, členenie, podnikanie atď.) sa zaoberala dočasná komisia vytvorená z radov poslancov. Keďže zastupiteľstvo s takouto aktivitou súhlasilo, s niektorými poslancami sme si za účasti riaditeľa mestskej organizácie osobne pozreli stav všetkých cintorínov. Počas návštevy Marianumu sme dostali podrobné vysvetlenia o ich hospodárení, o výške príspevku zo strany magistrátu, o počte hrobových miest na jednotlivých cintorínoch a zvlášť sme sa venovali VZN, ktorý sme potom spoločne prepracovali a dali schváliť zastupiteľstvom. Podotýkam, že prínosom tohto VZN bolo, že na dvoch

Na cintoríne Pri kozej bráne radi trávia čas mamičky s deťmi

cintorínoch, medzi tým aj u nás na Komárovskom cintoríne, sa znížil poplatok za prenájom domu smútku, čo prakticky bol iba prístrešok bez bokov a ostatnej výbavy, a ročný nájom za hrobové miesto sa zvýšil iba mierne. Zaviazali sme riaditeľa Marianumu, aby urýchlene spravili niekoľko náprav. Medzi nimi bola napríklad revitalizácia parku na cintoríne pri Kozej bráne, oprava plotu na Račianskom cintoríne, pravidelné kosenie. Musím povedať, že táto aktivita zrejme pomohla, pretože odvtedy sa činnosť mestskej organizácie zlepšila a práce na viacerých cintorínoch sa pohlí ďalej. V súčasnosti mám skôr obavy zo sťahovania Marianumu do nových priestorov, ktoré sú z môjho pohľadu nevyhovujúce.

V čom sú nevyhovujúce nové priestory na Šafárikovom námestí podľa vás?

Zo začiatku som bola za sťahovanie mestskej organizácie do budovy na Šafárikovo námestie v centre mesta. Realita je však iná, z čoho som veľmi smutná, pretože počas prenájmu celej budovy sa vôbec neriešil technický stav budovy, čo bolo povinnosťou majiteľa budovy, čiže magistrátu. Nájomcami preinvestovaná čiastka do interiéru, zrejme bola odpočítaná z nájomného, čo tak isto neriešil technický stav budovy. Mám na mysli strechu, povalu, vnútorný dvor, kanalizáciu, pivničné priestory a podobné. A preto technický stav budovy je v nevyhovujúcom stave, spomeniem prepadnutú strechu, vlhnuté steny, dezolátny vnútorný dvor, atď. Nevyhnutné úpravy si vyžadujú nemalé finančné náklady na rekonštrukciu. Najhoršie je, že budova nemá ani parkovacie miesta, ktoré by mohli používať zamestnanci, a vonkoncom nie sú parkovacie možnosti pre klientov. Aj keď bolo povedané, že parkovanie je vyriešené. A čo mi veľmi vadí, bolo povedané, že na sťahovanie organizácia má najmenej jeden rok, ak nie dva roky. A teraz organizáciu núti sa vysťahovať do septembra. Čo je si myslím, nemysliteľné a na úkor kvality služieb, ktoré organizácia poskytuje občanom v najťažšej chvíli ich života.

Nevyhovujúce priestory sú riešiteľným problémom. Avšak Bratislava už niekoľko rokov nevie vyriešiť nedostatok hrobových miest, o novom pohrebisku sa hovorí už niekoľko desaťročí. Ako vnímate túto otázku?

O novom cintoríne sa ešte aj bude hovoriť niekoľko rokov. Magistrát na základe územného plánu síce vytipoval tri lokality pre vybudovanie nového pohrebiska: medzi Račou a Svätým Jurom, za Podunajskými Biskupicami smerom na Most pri Bratislave a taktiež rozšírenie Vrakunského cintorína smerom k Vrakunskému lesoparku. Za Podunajskými Biskupicami však nie je možné

Na cintoríne Podunajské Biskupice Marianum zrekonštruovalo chodníky

vybudovať nové pohrebisko kvôli vodnému zdroju, proti rozšíreniu Vrakunského cintorína sa postavili obyvatelia Vrakune a majitelia príľahlých záhradiek, ktorí majú strach o oddychovú zeleň. A pri tretej lokalite je zase problém s pozemkami, ktoré vlastní niekoľko menších vlastníkov, takže vykupovanie je na dlhé lakťe. Nechcem byť pesimista, ale vybudovanie nového pohrebiska v súčasnosti nevidím veľmi ružovo. Skôr vidím priestor pre voľné kapacity v rušení nezaplatených hrobových miest.

Pri rušení nezaplatených hrobových miest však vzniká ďalší problém, pretože opustené pomníky zo zákona patria štátu a ten zatiaľ nevie, čo s nimi.

Zo zákona patria pomníky štátu a mal by sa o nich postarať. Ak nie, tak poveriť mesto (magistrát), respektíve organizáciu Marianum, aby tieto náhrobné kamene mohol odvážať na miesto kde by sa rozdrvili a zároveň by sa mohli použiť, ako podkladový materiál pri stavbách ciest atď.

Množstvo neplatiacich hrobov je práve na historických cintorínoch, ktoré sú práve pre mestskú organizáciu najnákladnejšie na prevádzku. V zahraničí tento problém riešia tak, že umožňujú takzvané adopcie hrobov, kde za hrobky a hroby platí nový nájomca, ktorý ich síce nesmie zrušiť, ale môže si do hrobky doložiť urnu. Aký je názor poslancov na túto možnosť?

V prvom prípade si myslím, že historický hrob by v žiadnom prípade nemal byť zrušený. Zatiaľ sme o tejto možnosti v zastupiteľstve nediskutovali, no myslím si, že samotní občania na adopcie hrobov zatiaľ nedospeli. Osobne si neviem predstaviť spomienkovú slávnosť pri hrobe, kde okrem významnej osobnosti je už aj iná urna. Myslím si, že o historické cintoríny, ktoré znamenajú vysoké náklady pre mestskú organizáciu, by sa malo starať, alebo aspoň prispievať finančnou čiastkou Ministerstvo kultúry SR. Dokonca komisia navrhla, a zastupiteľstvo zaviazalo primátora Milana Ftáčnika, aby komunikoval s rezortom kultúry ohľadom takejto možnosti, ale ministerstvo o dotáciu historických cintorínov nemá záujem. Na správu historických hrobov na ostatných cintorínoch by zase mali prispievať samotné mestské časti, čo nebude jednoduché. Riešením by tiež bolo zriadenie mestského lapidária, kde by sa zbierali kamenné starožitnosti. Ak ma na jesenných voľbách zvolia opäť za mestskú poslankyňu na nasledujúce volebné obdobie, určite sa budem aj touto problematikou zaoberať.

Nedostatok hrobových miest by sa dal riešiť aj tak, že by mesto zvýhodňovalo záujemcov pre uloženie urny. V súčasnosti to tak však nie je, keďže poplatok za prenájom urnového miesta s rozsahom cca 1 m² stojí rovnako, ako prenájom klasického hrobového miesta s rozsahom 3 m².

Máte pravdu, že urnové miesto by malo byť logicky lacnejšie ako klasické, zvlášť, keď potrebujeme šetriť miestom. Ale keď

Cintorín Podunajské Biskupice, úprava terénu pred Domom smútku

sa urna opustí a dotyční nebudú platiť nájomné, tak likvidácia urnového miesta je tak isto nákladná, ako hrobového miesta – poznamenal pán riaditeľ. Na druhej strane si treba uvedomiť, že nie každý sa chce spopolniť. Napríklad v Podunajských Biskupiciach sa ľudia s kremáciou nestotožnili a aj preto na cintoríne nemáme urnovú stenu.

Jeden z ďalších problémov na bratislavských cintorínoch je otázka bezpečnosti. Podporujete budovanie bezpečnostných kamier na pohrebiskách, či nie?

Som zhrozená z toho, kam sa až znížila naša spoločnosť, že zosnulí nemajú pokoj ani na pietnom mieste. Nie sú to len drobné krádeže, ale aj nelegálne vynášanie komunálneho odpadu do cintorínskeho kontajneru. Neras som pri nelegálnom vynášaní odpadu prichytila záhradkárov. Okrem upozornenia sama nemôžem nič. Im to vôbec nevadí, a ešte aj oplzlo mi vynadajú. Snažíme sa, aby aspoň okolo sviatkov boli posilnené hliadky mestskej polície na cintorínoch, ale na každom pohrebisku nemôže 24 hodín slúžiť policajt. V súčasnosti nie je kamerový systém zabudovaný ani na jednom cintoríne napriek tomu, že by určite pomohol. Opätovne je to však otázka peňazí, nakoľko v súčasnosti nedokážeme osadiť kamery ani na hlavných verejných priestranstvách v mestských častiach. Mesto by malo jednoznačne zvýšiť finančný príspevok na správu cintorínov a potom by boli zdroje aj na kamery.

Pozrime sa na cintoríny v mestskej časti Podunajské Biskupice, v ktorej ste poslankyňou. Biskupické cintoríny majú dlhú históriu, pochováva sa na nich aj v súčasnosti?

V Podunajských Biskupiciach máme štyristoročný centrálny cintorín na Šamorínskej ulici a Komárovský cintorín na hornom konci Podunajských Biskupíc, ktorý má vyše 300 rokov. Obidva cintoríny spravuje mestská organizácia, aktuálne sa tu pochováva, pretože sa v minulosti zrušilo veľa hrobov z dôvodu, že ich nikto neplatil a vypršali termíny na upomienky. V minulosti sme tu mali aj starý cintorín na konci Šamorínskej ulici, ale ten zrušili kvôli stavbe štátnej cesty A63. Z tohto starého pohrebiska sa previezli historické pozostatky na centrálny cintorín.

V minulosti sa vedenie mestskej časti Podunajské Biskupice snažilo o získanie miestnych cintorínov do jej správy. Prečo ste upustili od tohto zámeru?

V deväťdesiatych rokoch sme bojovali za spravovanie našich cintorínov. Pred ôsmymi rokmi sme sa však rozhodli upustiť od tohto zámeru, lebo pohrebiská by si vyžiadali vysoké náklady na rekonštrukcie. Okrem toho by finančná čiastka potrebná na prevádzku cintorínov minula väčšinu čiastku rozpočtu mestskej časti, čo si nemôžeme dovoliť.

dokončenie na str. 11

Obnovená synagóga v strede Slovenska

Brezno (Berezun, Berchun, Bries, Breznobánya) sa spomína už v listine z 13. storočia. V 14. a 15. storočí postupne získalo mestské privilégia, jarmočné a trhové právo. V roku 1650 ho cisár Ferdinand III. povýšil na slobodné kráľovské mesto. Obyvatelia sa živili poľnohospodárstvom, chovom dobytky, lesnými prácami a baníctvom. Remeselníci sa združovali v niekoľkých cechoch. V 19. storočí sa na okolí ťažila železná ruda, ktorú spracovávala tunajšia železiareň. Postavené boli továrne na výrobu lepenky a remeňov, textilka, garbiareň a pily. V meste otvorili dve banky.

Židia začali do Brezna prichádzať až v druhej polovici 19. storočia. Dovtedy platil zákaz usídľovania židov v banských mestách. Začiatkom 70. rokov založili v Brezne židovskú náboženskú obec, ktorej príslušníkmi boli aj židia zo šiestich okolitých obcí. Vzhľadom na liberálnosť väčšiny členov sa obec hlásila k združeniu liberálnych neologických a statu quo ante židovských náboženských obcí Ješurun.

Súčasne so založením náboženskej obce vznikol aj spolok Chevra Kadiša/Pohrebne bratstvo, Svätý spolok vykonávajúci pohrebne obrady a udržiavajúci cintorín. Židovský cintorín bol založený neďaleko kresťanského. Breznianska židovská komunita nemala vlastný rabinát a spadala pod kompetencie okolitých rabinátov. Koncom 19. storočia sa bohoslužby vykonávali vo veľkej modlitebni. Komunita si viedla vlastnú matriku. Starostlivosť o sociálne odkázaných členov komunity zabezpečovali charitatívne spolky a nadácie.

Synagógu postavili v roku 1902. Mesto poskytlo komunite na jej výstavbu pozemok východne od centrálneho námestia na pravom brehu Hrona. Synagógu projektoval a stavbu realizoval bansko-bystrický staviteľ Peter Payerberger. Projekt bol ovplyvnený synagógou v Banskej Bystrici. Základný kameň stavby na ploche 23 m x 11 m položili v roku 1901. K výstavbe prispelo aj mesto potrebným materiálom. Nad úhľadnou tehlovou stavbou s trojosovým priečelím dominuje osemboká veža s medenou cibulovitou kupolou. Vstupný priestor zaklenutý valenou klenbou má pôvodnú terazzo podlahu vyskladanú zo šedých plôch olemovaných úzkymi červenými pásmi. Do modlitebne je vstup z predsieni, z ktorej vedú po oboch stranách aj schodišťa na ženskú galériu, podopretú liatinovými stĺpmi. Okná sú ukončené polkruhom. Aron ha Kodeš, svätostánok, je umiestnený v polkruhovitom výklenku vo východnej časti synagógy. V interiéri sa nachádza pôvodná doska so zakladacou listinou v maďarskom a hebrejskom jazyku. Susedské vzťahy medzi židovským a majoritným obyvateľstvom boli dobré. Židia tvorili asi 4 % z celkového počtu obyvateľstva. Venovali sa obchodovaniu, remeslám a slobodným povolaniam.

Postavenie židov sa radikálne zhoršilo po vyhlásení autonómie Slovenska v roku 1938. Boli vyraďovaní z verejného života, zbavení základných občianskych práv a slobôd. Židovských

žakov vylúčili z verejných škôl. Ohrozovaní boli násilnosťami, ktoré v roku 1942 vyvrcholili deportáciami do vyhladzovacích táborov na obsadenom území Poľska. Masové hroby na breznianskom židovskom cintoríne a v Kremničke sú nemí svedkovia ich utrpenia. Po ukončení vojnových útrap sa ich do Brezna vrátilo asi 40. Činnosť obce už nebola obnovená.

Budova synagógy prestala od roku 1942 slúžiť náboženským účelom a chátrala. Jej priestory boli využívané ako sklad obilia. Mesto Brezno odkúpilo synagógu od ÚZ ŽNO v roku 1984. Čiastočná obnova interiéru sa začala až v roku 1996 v spolupráci s Múzeom židovskej kultúry v Bratislave a umožnila využívať priestor synagógy na rôzne kultúrno-spoločenské podujatia, umelecké výstavy. História breznianskej židovskej komunity tu pripomína malá expozícia. Mestské zastupiteľstvo sa snaží získať finančné prostriedky, ktorými by zabezpečila rekonštrukciu objektu synagógy a jej dôstojné využívanie, ktoré by prispelo k posilneniu kultúrneho potenciálu regiónu a infraštruktúry cestovného ruchu.

Východne od mesta Brezno sa nachádzajú cintoríny troch náboženských vyznaní. Cez hlavnú bránu sa vstupuje do evanjelickej a katolíckej časti cintorína. Miesto posledného odpočinku židovských obyvateľov sa nachádza na najvyššej časti kopcovitého terénu. Rozmery cintorína sú 13 m x 200 m. Hroby mužov a žien nie sú oddelené. Náhrobné kamene sú zhotovené zo švédskeho granitu, zo sivého mramoru alebo z umelého kameňa. Nápisy na nich sú zväčša dvojjazyčné (hebrejsko – maďarské, nemecké, slovenské).

Pripravila a fotografie poskytla Viera Kamenická SNM

Použitá literatúra:

Borský, M.: Synagogue Architecture in Slovakia, Synagoga Slovaca, Bratislava, 2007
Kollár, D., Lacika, J., Pohaničová, J.: Kultúrne krásy Slovenska, Synagógy, Bratislava, Dajama 2013
Bárkány, E., Dojč, L.: Židovské náboženské obce na Slovensku, Vesna, Bratislava, 1991
Encyklopédia židovských náboženských obcí, 1. časť: SNM-MŽK, Edícia Judaica Slovaca, 2009

Izabella Jég:

Cintoríny si zaslúžia našu pozornosť

- dokončenie zo strany 9.

V Podunajských Biskupiciach sa nedávno podarilo rozšíriť centrálny cintorín, čo istotne nebolo jednoduché.

Áno. Marianum z vlastných zdrojov zrekonštruoval viacero chodníkov, vybudoval nové studničky, osadil niekoľko nových lavičiek na oboch cintorínoch, vykonal revitalizáciu a presvetlenie zelene taktiež na oboch cintorínoch, premalovali dom smútku, natreli riny, na vchodových dverách vymenili polámané výplne. S kolegom mestským a miestnym poslancom Milanom Černým sme zo sumy 90 tisíc eur, získané z rozpočtu hlavného mesta na naše poslancecké priority pre našu mestskú časť, sme uvoľnili 50 tisíc eur na vybudovanie hlavnej cesty na cintoríne na Šamorínskej ulici s niektorými odbočkami, na výmenu rozbitých dlažby pred vchodom do domu smútku a vybudovanie chýbajúcich dvoch studničiek, a na úpravu priestranstva centrálného kríža. Navyše sa položilo aj vedenie na osvetlenie tejto cesty. Samozrejme ďalšie nové lavičky sa dosadia ešte do oboch cintorínov. Musím poznamenať, že spolupráca s riaditeľom Marianumu s pánom Mgr. Miloslavom Hrádkom a jeho zamestnancom pánom Marianom Grachom je veľmi dobrá. Sme v stálom kontakte a máme navzájom informácie o práci celej organizácie. Otázka financovania cintorínov patrí do sociálnej oblasti. Mám zato, že by finančný príspevok mal byť vyšší, ako momentálne je. Kameňom úrazu sú ako vždy, chýbajúce financie. Som toho názoru, že Ministerstvo kultúry SR by mal finančne prispievať na údržbu historických cintorínov aby ich nebolo nutné udržiavať na úkor takzvaných „živých“ cintorínov. Všetky cintoríny hlavného mesta Bratislavy by si zaslúžili viac pozornosti a viac financií, ako sa im momentálne dostáva.

Už sa aj pochováva na novej časti centrálného cintorína na Šamorínskej ulici?

Nová časť pohrebiska má kapacitu 350 hrobových miest. Zatiaľ sa tu nezačalo s pochovávaním, lebo ešte sú stále voľné miesta zo zrušených hrobov. Obávam sa však, že nie všetky hrobové miesta sa budú môcť využiť, nakoľko jedno miesto má rozmer 1 x 2 m², pričom medzi dvomi hrobmi je priestor na 30 centimetrovú uličku a navyše samotné hroby sú chrbtami k sebe. Žiaľ, taký je predpis, čo nepovažujem za rozumný. Mám zato, že asi každý druhý hrob sa bude dať prenajať.

Na pohrebiskách v Podunajských Biskupiciach sa podarili zrealizovať aj viaceré rekonštrukcie.

Áno, z poslanceckých aktivít Hlavného mesta SR nám ostali finančné prostriedky aj na rekonštrukcie chodníkov a studničiek na cintorínoch v Podunajských Biskupiciach, ktoré boli v dezolátnom stave. Na centrálnom cintoríne na Šamorínskej ulici sa obnovila hlavná cesta a niektoré odbočky novou zámkovou dlažbou. Zároveň sa spravil nový odvodňovací kanál pre nové studničky s kamennými misami a položili sa káble pre nové osvetlenie, ktoré doteraz na cintoríne nebolo. Mestská organizácia Marianum vykonala na oboch pohrebiskách revitalizáciu zelene, staré stromy presvetlili a ošetrili. Ešte pribudnú lavičky, pretože tie staré doslova vyhnili. No a taktiež sa mi podarilo vybojovať, aby Marianum pozostalým účtoval prenájom domov smútku v Podunajských Biskupiciach za nižší poplatok, pretože sa jedná len o prístrešok tretej kategórie. Mojou túžbou je, aby Biskupické cintoríny, a vôbec všetky cintoríny na území hlavného mesta boli v takom stave, aký si zaslúžia.

Rozprával sa Marcel Lincényi, fotografie Pavel Ondera

Veľkoobchod s urnami a pohrebnými pomôckami

URNY

Oceľ
Mosadz
Med'
Plast,
Drevo
Keramika

VOZÍKY

vozíky na kvety a vence

vozíky na prepravu truhiel

RÔZNE

prepravné vaky XXL

pohlcovače pachu
(spray, prášok)

V Brnianskej kostnici je 50 tisíc mŕtvych

V predošlých číslach sme vám v seriáli prinášali reportáže z krypt a hrobiek pod slovenskými kostolmi. Teraz sme navštívili kostnicu u svätého Jakuba v Českej republike, ktorá po parížskych katakombách patrí počtom mŕtvych k druhej najväčšej kostnici v Európe. Pozrite sa do trojkomorovej krypty v Brne, v ktorej sú kosti od viac ako 50 tisíc mŕtvych.

Cintorín pri Kostole sv. Jakuba, ktorý stojí na dnešnom Jakubovom námestí, patrí k najstarším v Brne. Jeho základy vznikali na začiatku 13. storočia. Rovnako ako ďalšie mestské cintoríny bol založený vo vnútri hradieb, ktoré bránili neskoršiemu rozširovaniu. Kapacita neskôr prestávala stačiť potrebám rozrastajúceho sa mesta, a preto bol zavedený výmenný systém pochovávaní. To znamenalo, že po uplynutí desiatich až dvanástich rokov od pohrebu, bol hrob otvorený, ostatky vybraté a na rovnaké miesto pochovali ďalšieho zomrelého. Obsah pôvodných hrobov sa potom ukladal do špeciálnych podzemných objektov – osárií alebo kostníc. „Vieme, že je tu pochovaných 50 tisíc mŕtvych, čím máme počtom ľudských ostatkov po parížskych katakombách najväčšiu kostnicu

v Európe. Spoločne s ďalšími archeologickými nálezmi je expozícia dokladom spôsobu pochovávaní na jednom z najväčších mestských cintorínov v Brne,“ rozpráva koordinačná pracovníčka podzemia z Turistického informačného centra mesta Brna Mgr. Zuzana Hladká.

Trojkomorová krypta

Priamo pod dlažbou svätajakubského kostola bola pre účely ukladania ľudských ostatkov pravdepodobne v 17. storočí zriadená trojkomorová krypta. „Prvé dve komory sú v súčasnosti sprístupnené pre návštevníkov. Tá tretia je ponechaná v pôvodnom stave, aby návštevníci videli, ako priestory vyzerali, keď sme ich objavili,“ hovorí Mgr. Hladká a pokračuje tým, že spočiatku sa krypta zaplňovala zvolna, ale od polovice 18. storočia tu začali vznikať dve veľké pravidelné hranice tvorené ostatkami zo zrušených kostolných hrobiek. K rýchlemu zaplňovaniu kostníc dochádzalo aj z dôvodu častých morových a choleryových epidémií, ktoré obyvateľstvo mesta doslova decimovali. Trvalý nedostatok priestoru na ukladanie kostí viedol v roku 1741 k rozšíreniu kostnice. Ako stavebne najvhodnejšie sa ukázalo rozšírenie novej kostnice pod cintorín a jej napojenie na kostolnú kryptu. Nová kostnica bola naplnená už za šesť rokov a vedenie mesta začalo jednať o jej ďalšom rozšírení prepojením do Kaplnky mŕtvych, ktorá stála neďaleko kostola. Spojovacia chodba však bola v polovici svojej dĺžky predčasne ukončená a plánovaný záměr nebol nikdy uskutočnený.

Po naplnení krypty a kostnice pod cintorínom bolo vstupné schodisko z hlavnej lode kostola uzavreté kamennou doskou s latinským nápisom. Reformy Jozefa II. v roku 1784 viedli k zrušeniu kostolného cintorína z hygienických dôvodov. Ostatky z hrobu boli uložené do krypty, cintorínska stena bola strhnutá a priestranstvo okolo kostola vydláždené nepotrebnými náhrobkami. Postupom času sa na kostnicu, jej veľkosť a umiestnenie zabudlo.

Osárium odkryli po dvesto rokoch

O to väčšie prekvapenie priniesol rok 2001, keď pred úpravami Jakubovho námestia začal systematický prieskum podzemia. Niekoľko sond do hĺbky štyroch metrov potvrdilo existenciu rozsiahleho pohrebneho komplexu. Priestory boli často až po klenbu naplnené veľkým množstvom kosteného materiálu. Počet pochovaných sa odhaduje na viac ako 50 tisíc. Z dosiaľ prevedených antropologických rozborov vyplýva, že sú tu pochované

Hore: V hlavnej komore sa nachádza kríž, plastika Piety, vitráž Božie telo a pohrebné schránky. Steny sú pokryté kosternými pozostatkami.

Vpravo hore: Expozícia uloženia lebiek v prvej chodbe.

Vpravo dole: Plastika Chárona, prevozníka mŕtvych na rieke Styx.

obete stredovekých morových a choleryových rán, vojnových udalostí z doby tridsaťročnej vojny a švédskeho obliehania.

Rekonštrukcia priniesla sprístupnenie miesta

Nahromadená vlhkosť a plesne by bez zásahu postupne viedli k rozpadu kosteného materiálu, k zrúteniu a zosuvom klenbových priestorov ležiacich necelé dva metre pod frekventovanou vozovkou Jakubovho námestia. Preto bol, ako jediná možnosť záchranu tejto jedinečnej pamiatky, spracovaný návrh na revitalizáciu a sprístupnenie kostnice. Ako povedala Mgr. Hladká, pri kompletnej rekonštrukcii boli všetky ostatky vybrané a odvezené do kryty pod hrad Špilberk, kde boli všetky očistené a dezinfikované a následne opätovne pietne uložené na miesto svojho posledného odpočinku. V kostnici sú v súčasnosti naskladané hlavne dlhé kosti a lebky, zvyšné ostatky vrátane drte a prachu boli hromadne pochované na ústrednom cintoríne v Brne. Vo výstavnej vitríne môžu návštevníci vidieť aj vystavené lebky, na ktorých antropológovia identifikovali choroby, respektíve zranenia, ktorými zomreli v minulosti trpeli. „V kostnici sa našlo aj 24 rakiev, žiaľ, nedali sa všetky zrekonštruovať. Návštevníci môžu vidieť dve rakvy s celými ostatkami vrátane predmetov, ktoré ukladali so zomrelými do hrobu. Zatiaľ však nepoznáme identitu zomrelých,“ hovorí Mgr. Hladká. Na tomto mieste sa konajú aj pravidelné pietne spomienky. Pri rekonštrukcii priestorov sa našlo aj množstvo náhrobkov, ktoré sa v minulosti použili ako dláždenie, keď kostnica počas reforiem Jozefa II. prestala slúžiť z hygienických dôvodov. Tieto náhrobky sú v súčasnosti zrekonštruované a vystavené v kostnici.

Vysoká návštevnosť

Kostnica patrí Kostolu sv. Jakuba, avšak v súčasnosti ju spravuje Turistické informačné centrum mesta Brna. Priestory sú prístupné verejnosti celoročne každý deň okrem pondelka, keď sú v Čechách pamiatky zatvorené. Práve kvôli zachovaniu pietny miesta sa vstup obmedzuje každú pol hodinu na maximum dvadsať ľudí. „O toto miesto je vysoký záujem, za rok máme okolo 30 000 návštevníkov. Ohlasy sú rôzne. Časť ľudí vníma pozitívne to, že sa podarilo miesto takto pekne zrekonštruovať. Niektorí rodení Brňania, ktorí tu majú svojich predkov, by však boli radšej, aby sa kostnica zatvorila a nerušil sa pokoj mŕtvych. Našťastie prevládajú pozitívne ohlasy, čo je zrejme aj preto, že kosti sú pietne naukladané a nie zložené do ornamentov ako v iných kostniciach,“ dodáva Mgr. Hladká.

Verejne prístupné kostnice v Českej republike okrem Brna sú aj v Sedlci u Kutné Hory či Mělníku. V Poľsku sa kostnice nachádzajú napríklad v Čermné a v Rakúsku v meste Hallstatt.

Marcel Lincényi, fotografie Pavel Ondera

Mgr. Zuzana Hladká nás sprevádzala mestom i kostnicou

Ako štát občanovi sťažil odmietnutie darovania orgánov, tkanív a buniek

úrad pre
dohľad nad
starostlivosťou
súdnolekárske
a patologickoanatomické
pracovisko Bratislava

VSTUP LEN PRE ZAMESTNANCOV
A PRACOVNÍKOV POHREBNEJ SLUŽBY

Slovenská legislatíva využíva neznalosť občanov, nakoľko len málo ľudí vie, že zo zákona je v našej republike v podstate možným darcom orgánov, tkanív a buniek z tiel mŕtvych darcov každý z nás. Navyše proces, akým sa to za života dá zvrátiť, je pri právnej gramotnosti a časovej vyťaženosti väčšiny z nás dosť náročná a z veľkej časti byrokratická procedúra. Samotný postup, ako sa dá na Slovensku za života odmietnuť darovanie orgánov, sme si s kolegom vyskúšali za vás.

V prvom rade si treba naštudovať zákon č. 576 z 21. októbra 2004 o Zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov, ktorý má síce bez príloh iba 20 strán, avšak pre človeka bez právnického vzdelania nemusí byť vždy jednoduché nájsť si v § 37 odsek (2), kde sa dozvie, že odobrať orgány, tkanivá alebo bunky z tiel mŕtvych darcov možno iba vtedy, **ak osoba počas svojho života neurobila písomné vyhlásenie, že s týmto zásahom do svojej telesnej integrity nesúhlasí**. Nasledujúci odsek (3) hovorí, že vyhlásenie s osvedčeným podpisom podľa osobitného predpisu sa zasiela do registra osôb, ktoré vyjadrili počas svojho života nesúhlas s odobratím orgánov, tkanív a buniek po smrti, ktorý vedie Ministerstvo zdravotníctva SR. V praxi to jednoducho znamená, že ak dotýčaný človek tragicky zahynul napríklad pri autonehode a jeho zdravotný stav bol uspokojujúci a vhodný pre potreby transplantácie procesu, **automaticky sa stáva dobrovoľným darcom**. Ak máte teda proti takémuto faktu negatívny postoj z rôznych dôvodov, musíte sa z tohto zoznamu sami vyradiť.

Ak ste vyššie uvedenej legislatíve porozumeli na prvýkrát, čaká vás pátranie po tom, ako sa takéto vyhlásenie vôbec píše. V nasledujúcich 266 stranách v časti Príloha takýto formulár nenájdete. Ak ste zbehlí vo vyhľadávaní informácií na internete, tak by ste mali nájsť prehlásenie o nesúhlase s odberom orgánov a tkanív po smrti na transplantáciu účely. Mimochoďom, toto potvrdenie sme pre našich čitateľov nedávno uverejnili aj v odbornom časopise Slovenské pohrebníctvo. Človek by si myslel, že stačí tlačívo vytlačiť a podpísať, ale opak je pravdou. Tlačívo vyplnené a overené notárom, právnikom, či matrikárom je nutné zaslať poštou na adresu Slovenského centra orgánových transplantácií v Bratislave. V prípade, že nesúhlasíte s odberom orgánov a tkanív na transplantáciu účely po smrti vášho neplnoletého dieťaťa, je potrebný overený podpis rodiča dieťaťa. **Ale pozor, po dosiahnutí plnoletosti dieťaťa prehlásenie stráca platnosť!**

Vyplnené tlačívo sme sa rozhodli odniesť na uvedenú adresu osobne. Nie, že by sme neverili Slovenskej pošte, ale chceli sme si overiť, že naša žiadosť bude skutočne prijatá. Tak sme sa osobne vybrali na Limbovu 14 na bratislavské Kramáre. Najskôr nás zaskočilo, že na uvedenej adrese sídli Slovenská zdravotnícka univerzita, pričom pri vchode sa nenachádza žiadna tabuľa s nápisom Slovenské centrum orgánových transplantácií. Na uvedené centrum sme sa opýtali na vrátnici, kde nás poslali výťahom na tretie poschodie. Ani na treťom poschodí sme našli žiadnu informáciu o zmienenom centre, tak sme zazvonili na najbližší zvonček. Po otvorení sme sa dostali do priestorov, ktoré z laického pohľadu vyzerali ako laboratóriá. Našu žiadosť nám našťastie bez akýchkoľvek problémov prevzala privolaná

pracovníčka, ktorá nám oznámila, že do dvoch, či troch týždňov by sme mali dostať doporučený list, v ktorom bude potvrdenie o zaradení do registra. Ďalší z byrokratických postupov, nakoľko osobné odoberanie zásielok na pošte nie je v našej obľube. Hneď nás tiež napadlo možné ohrozenie existencie centra kvôli účtu na Slovenskej pošte za doporučené zásielky v prípade, že by sa Slováci rozhodli hromadne podpisovať a posilať nesúhlasy s darovaním tkanív. Po viacerých medializovaných prípadoch šokovaných rodín zo zohavených tiel ich pozostalých, by sme sa ani takému scenáru nečudovali.

Zaslaním nesúhlasu s darovaním tkanív sa nekončí byrokracia slovenských zákonov. Ak si totiž po smrti neželáte pitvu, musíte vyplniť ďalšie tlačívo na ďalšiu inštitúciu, ako ináč, podľa ďalšieho zákona. Ako sa uvádza v § 48 v ods. 4 zákona č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov, pitvu nemožno vykonať, ak pitvu osoba alebo jej zákonný zástupca počas života osoby odmietli. Odmietnutie pitvy musí mať písomnú formu, musí obsahovať údaje, ktoré umožnia jednoznačne určiť osobu, ktorá pitvu odmietla, vlastnoručný podpis osoby, ktorá pitvu odmietla a dátum vyhotovenia. Odmietnutie pitvy musí byť doručené úradu, ktorý ho eviduje a uchováva 10 rokov odo dňa úmrtia osoby. Úrad vedie zoznam osôb, ktoré počas života odmietli pitvu. V tomto prípade síce nepotrebuje úradne overené tlačívo, ale oznámenie o odmietnutí pitvy musíte zaslať na Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, ktorý sídli na Želtovej ulici v Bratislave.

Uvedeným článkom sme v žiadnom prípade nechceli podporovať názory proti transplantáciám. Uvedomujeme si, že legislatíva bola prijatá kvôli zjednodušeniu medicínskeho procesu, keď je cenná každá sekunda a niekedy sa nemôže strácať čas tým, že sa vybavujú ešte potrebné legislatívne kroky s pozostalými, ktorí v čase smútku nemajú sily riešiť uvedené záležitosti. Možno by však stačilo trocha férovosti a menej byrokracie zo strany kompetentných. Máme na mysli predovšetkým to, že nesúhlas s darovaním orgánov, tkanív a buniek, ako aj odmietnutie pitvy by pre zjednodušenie celého procesu mohol riešiť jeden zákon a jedna inštitúcia.

Férové by bolo, keby sa štát podieľal na osвете o tom, že ľudia majú možnosť sa rozhodnúť o darovstve sami a formuláre by boli verejne dostupné na internetových stránkach tak, že ich nie je potrebné hľadať dlhé hodiny. No a v neposlednom rade by pomohlo, keby tkanivové banky na Slovensku fungovali inak. Etické by bolo, keby lekári možný odber orgánu vždy citlivo oznamovali a žiadali súhlas, aj napriek tomu, že ho oficiálne nepotrebujú. Možno by sa týmto krokom eliminovali trestné oznámenia od znechutených rodín zosnulých. V opačnom prípade sa budú v médiách čoraz častejšie zverejňovať prípady „vykostených“ tiel bez vedomia rodín zosnulých, ktoré vytvárajú špekulácie o rôznom nekalom narábaní s transplantovanými orgánmi v zahraničí. Ak si odborníci v tkanivových bankách nevstúpia do svedomia a štát nezakročí, môže sa stať, že na Slovensku v budúcnosti nebudeme mať pacientom čo transplantovať, pretože verejná mienka bude proti akýmkoľvek transplantáciám.

Marcel Lincényi, ilustračné foto pracovisko Antolská, Pavel Ondera

KREMATORIUM MOLNÁR s.r.o.

Z príležitosti 10. výročia založenia
1. súkromného krematória na Slovensku
si Vás dovoľujeme pozvať na

Deň otvorených dverí

Program:

- Privítanie
- 10.00 hod. Katolícka spomienka na zosnulých, ktorí boli u nás spolopnieni
- prehliadka rakví, príslušenstva, urien, kamenárskych výrobkov, doplnkov a prác

ktorý sa bude konať 20. septembra 2014
v priestoroch krematória
(Nitrianska cesta 139, Nové Zámky)

Pohrebná služba Molnár je v Nových Zámkoch zárukou kvality a serióznosti takmer 25 rokov. Za ten čas jej služby využilo tisíce pozostalých, a to nielen z mesta, kde má sídlo, ale prakticky z celého Slovenska. Svoje meno si budovala roky, napriek nevôli konkurencie. Záujem občanov a spokojnosť s poskytovanými službami hovoria samy za seba. Úspešne sa podieľala aj na pohrebnom obraze pravoslávneho Patriarchu Nikolaja v Prešove.

V roku 1993 začali Molnárovci realizovať plány smerujúce k vybudovaniu Krematória. Spomínajú: „Na tomto mieste treba spomenúť českú firmu TABO Olomouc, dodávateľa technológií a kremačnej pece. Jej majiteľ, Ing. Lechner vyšiel našej pohrebnéj službe v ústrety a poskytol nám tovar i svoje služby na splátky, čím sa nielen potvrdili úzke vzťahy medzi slovenským a českým národom, ale aj upevnila dôvera v podnikanie, ktorú sme nesklamali a pravidelnými úhradami pec splatili.“

Pri Krematóriu tak postupne vznikla nová budova pre rozlúčkové smútočné obrady. Sálu v roku 2003 vysvätil misionársky kňaz, zástupca biskupa Ugandy, mons. páter Anthony. Práve sem vás pri príležitosti 10. výročia založenia 1. súkromného Krematória na Slovensku pozývame.

Ján Molnár st.

Príhovor predsedu SAPaKS

Keď sme v roku 2011 začali plánovať zorganizovanie prvej medzinárodnej výstavy v oblasti pohrebníctva na Slovensku, stretávali sme sa s chápavými úsmevmi, s akými sa pozerajú empatickí ľudia na duševne chorých pacientov. Neskôr nás niektoré výstavisá doslova odmietli.

Nadšenie z našej strany však týmito negatívnymi postojmi neutrpelo a rozhodne sme išli za svojim vytýčeným cieľom. Roky práce v pohrebníctve, či už priamo pri výkone povolania v pohrebnej službe alebo ako koordinátora, manažéra a napokon majiteľa firmy, mi dali dostatočnú silu na zvládnutie takejto situácie. Pochopil som, že iná cesta ako spolupráca a osвета neposunie povedomie občanov v súvislosti s pohrebníctvom do kladnej polohy. To bolo v čase ešte pred vznikom SAPaKS. Ako zakladateľ a predseda Slovenskej asociácie pohrebných a kremačných služieb som bol i neskôr vystavený negatívnym reakciám „odborníkov“ i verejnosti, preto som si neúspech pri organizácii tejto novinky na Slovensku vôbec nepripustil.

V roku 2012 prebehla jedna z prelomových akcií v oblasti pohrebníctva. Slovak Funeral v Trenčíne otvoril svoje brány nielen odbornej verejnosti, ale aj tej laickej. Obavy z jej neúspechu sa rozplynuli hneď v prvý deň výstavy. Aj záujem médií nás potešil a dokázal, že pohrebníctvo už nie je len smutnou niekoľkoľadovou súčasťou života rodiny, ale je to oblasť, ktorá ako životne nevyhnutná môže žiaľ a bolesť zmierňovať a tíšiť.

Stalo sa tak vďaka tomu, že sa o spôsoboch a praktikách v pohrebníctve hovorí, že sme ochotní prijímať novinky a moderné trendy, či už sa týkajú účty voči zosnulému, empatie s pozostalými, alebo materiálne-technického vybavenia a zabezpečenia samotných rozlúčok a miest posledného odpočinku. Informovanie o nich, zavádzanie do praxe, vysvetľovanie potreby zúčastňovať sa na procese smútenia, to všetko v posledných desaťročiach nielen naša firma ale aj Asociácia, ktorej som predsedom, praktikovala a vyvrcholením bola práve spomínaná výstava Slovak Funeral 2012.

Proces osvety a zavádzanie európskych praktík i na Slovensko je však zdĺhavá záležitosť, ktorá začínala úpravou legislatívy, dôslednou kontrolou jej dodržiavania zo strany verejnosti a médií, ktoré si žiadne pochybenie na tomto poli nenechali ujsť. A je to tak správne. Časy, kedy sa partajnáci usilovali všetko nepohodlné a ich očierňujúce zamiesť pod koberec a zakryť rúskom mlčanlivosti, sú dávno preč.

Nikdy sme sa nebránili hovoriť o problémoch a aktívne ich riešiť. Dnes a denne prichádzajú na môj stôl postrehy od občanov i firiem, obracajú sa na mňa zástupcovia médií. Nie je ľahké vždy zaujať stanovisko tak, aby som bol na strane spravodlivosti, nech sa o to akokoľvek snažím. Neraz sú informácie neúplné, jednostranné, neobjektívne a chcú istý čas, kým dôjde k ich overeniu a prešetreniu. Je veľa listov, ktoré prídu nepodpísané a pisatelia predpokladajú, že horúce gaštany bude za nich vyťahovať z ohňa niekto iný. Anonymné listy tak u mňa končia v odpadkovom koši.

Keďže sa nachádzame vo Višegrádskom regióne a sme členmi EÚ (tak isto ako aj štáty V4), musíme a chceme s nimi úzko spolupracovať. Každý z týchto štátov má inak nastavené pravidlá v oblasti pohrebníctva. Uvedomujeme si, dôležitosť vzájomnej kooperácie a vízia, že by vo všetkých našich štátoch boli nastavené pravidlá na spoločných základoch nám nedáva spať.

Ladislav Stríž, predseda Slovenskej asociácie pohrebných a kremačných služieb

Značne by sa zjednodušilo podnikanie v oblasti pohrebníctva, znamenalo by to vzájomnú výpomoc v situáciách presahujúcich rámec hraníc. Eliminovalo by to riziká vzniku epidémií, ohrozenia obyvateľstva, prakticky by to znamenalo silnejšie postavenie voči okoliu. I preto sme tento rok iniciovali konanie medzinárodnej konferencie štátov Višegrádskej štvorky na našom území v spojení s medzinárodnou výstavou Slovak Funeral 2014. Konferencia sa ponesie v duchu svojho názvu: Právo na ľudskú dôstojnosť.

V poslednom čase sa stretávame s nedôstojným zaobchádzaním s telami zosnulých. Riešia sa otázky definície počatia ľudskej bytosti, a tak isto jej konca, otázky nakladania s ľudskými plodmi a mŕtvu narodenými deťmi. Chceme sa zaoberať rizikami prenosu chorôb medzi zosnulými a pozostalými, otázkami transportu či už v rámci štátu alebo medzi dvoma štátmi.

Vpravo môžete vidieť všetky dostupné informácie k dnešnému dňu. Chcem vyzvať všetkých, ktorých sa takéto otázky môžu týkať, alebo sa s nimi stretávajú v rámci výkonu svojej funkcie alebo povolania, aby dôsledne zvážili svoju účasť na tejto konferencii. Vyplnenú prihlášku nám zašlite čím skôr, kapacita sály je obmedzená na 200 účastníkov (na každý štát pripadá cca 50 miest).

Teším sa na stretnutie s vami v Trenčíne, či už na konferencii v dňoch 4. 11. – 6. 11. 2014 alebo počas výstavy Slovak Funeral 2014 od 6. 11. – 8. 11. 2014.

Ladislav Stríž

Zástupcovia krajín Višegrádskej štvorky na svojom prvom prípravnom stretnutí konferencie pod názvom: Právo na ľudskú dôstojnosť

PRÁVO NA ĽUDSKÚ DÔSTOJNOSŤ

PRVÁ MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA POHREBNÍCTVA VO VIŠEGRÁDSKOM REGIÓNE
5. – 6. NOVEMBER 2014 EXPO CENTER TRENČÍN

1. INFORMÁCIA

PROGRAMOVÝ VÝBOR:

Ladislav Stríž – predseda Programového výboru, Slovenská asociácia pohrebných a kremačných služieb (SAPaKS)
Balogh Károly – predseda Združenia výrobcov smútočných potrieb, Maďarsko
Marek Cichewicz – viceprezident Poľského združenia pohrebníctva a viceprezident celosvetovej federácie pohrebníctva FIAT-IFTA, Poľsko
Mgr. Tomáš Kotrlý – Legislatívne právni odbor, agenda pohrebníctví, Ministerstvo pro místní rozvoj, Česká republika

ADRESA PROGRAMOVÉHO VÝBORU:

Slovenská asociácia pohrebných a kremačných služieb,
Trojičné námestie 12, 821 06 Bratislava,
tel. +421 903 716 024, email: sapaks@sapaks.sk

ORGANIZAČNÝ VÝBOR:

Vladimír Ecker – podpredseda, Slovenská asociácia pohrebných a kremačných služieb (SAPaKS)
Pavel Cajzl – predseda, Sdružení pohřebnictví České republiky
Horváth József – prezident Asociácie pohrebníctva
Mgr. Zuzana Jezerská – vedúca manažérka konferenčnej sekcie, EMERGE s.r.o.
Mgr. Jaroslav Šejvl – podpredseda, Čech hrobníky, Česká republika

TECHNICKÉ ZABEZPEČENIE:

EMERGE s.r.o., Urbánkova 19, 811 04 Bratislava,
telefón: +421 911 910 793
email: info@emerge.sk, web: www.emerge.sk,
www.conference-slovakia.com
Registrácia: registration@emerge.sk

VŠEOBECNÉ INFORMÁCIE:

Termín a miesto konania: 5.11. – 6.11.2014, Expo Center Trenčín
GPS: 48° 53' 13.58" N, 18° 03' 50.81" E

Registrácia na mieste sa začína už 4.11. v poobedňajších hodinách. Odborný program bude prebiehať celý deň 5.11., a v doobedňajších hodinách dňa 6.11.2014. Účastníci konferencie sa budú môcť následne zúčastniť výstavy Slovak Funeral (2. ročník medzinárodnej kontraktčno-predajnej výstavy pohrebných a kremačných služieb, 6.11. – 8.11.2014), ktorá sa bude konať v susediacich priestoroch.

Vyplnený registračný formulár (ako aj potvrdenie o zaplatení) zašlite na adresu:
EMERGE s.r.o., Urbánkova 19, 811 04 Bratislava
alebo skenovaný na emailovú adresu: registration@emerge.sk

HLAVNÉ TÉMY KONGRESU:

1. okruh: Platná legislatíva a jej dopad na praktickú aplikáciu výkonu pohrebných služieb v záujme zachovania práva na ľudskú dôstojnosť.

2. okruh: Zdravotníctvo a súdne lekárstvo – možné riziká hroziace pri výkone povolania v pohrebníctve, možné ohrozenie obyvateľstva a životného prostredia, predchádzanie rizík.

3. okruh: Budúcnosť pohrebníctva štátov V4, východiská vedúce ku kooperácii v praktickom výkone činnosti, vyhliadky pre spoločné zladenie záujmov v prospech človeka

ROKOVACIE JAZYKY:

anglický, český, slovenský

UBYTOVANIE A DOPRAVA:

Individuálna. Pre veľkú obsadenosť hotelov v jesennom období Vám odporúčame rezervovať si ubytovanie čo najskôr.

STRAVOVANIE:

V cene registračného poplatku je stravovanie počas konferencie, a to: obed a večera (5.11.), občerstvenie počas prestávok, spoločenský program (5.11.)

Certifikáty o účasti na konferencii budú vydávané po slávnostnom ukončení.

REGISTRÁCIA:

K účasti na konferencii je potrebné vyplniť registračný formulár a zaplatiť účastnícky poplatok.

Účastnícky poplatok: skorá registrácia – do 15. 09. 2014 = 59 Euro
registrácia od 16. 09 do 22.10.2014 = 75 Euro
neskorá registrácia od 23.10./registrácia na mieste = 95 Euro

Spôsob platby: bankovým prevodom na účet alebo vkladom na účet
Tatra banka, a.s.
Číslo účtu: 2629845026/1100
IBAN: SK691 1000000002629845026
BIC: TATRSKBX

REGISTRAČNÝ FORMULÁR

Osobné údaje účastníka:

Priezvisko*

Meno*

Názov zamestnávateľa*

Adresa zamestnávateľa:

Ulica a číslo

PSČ, Mesto

Štát*

E-mail*

Telefón/Mobil*

* povinné údaje

Upozornenie: Ubytovanie a transport je individuálny. Vyplnením a odoslaním registračného formuláru Vám nevzniká nárok na rezerváciu ubytovania alebo transportu.

Registrácia je platná len po zaplatení registračného poplatku!

Dátum: Podpis účastníka:

Strašidelný mlyn Bajžíkovcov

V Topoľčianskom okrese v katastri obce Závada, neďaleko od rekreačného strediska Duchonka, sa hrdo vypína neobyčajný mlyn. V ňom sa nachádza aj zaujímavá zbierka voskových figurín.

Mlyn pochádza z polovice 16. storočia a terajším vlastníkom je rodina Bajžíkova. V minulosti sa v tejto oblasti, smerom od Velušoviec k Podhradíu, nachádzalo päť mlynov. Jeden z nich bol mlyn v Mlynciach, kde sa začala písať história Bajžíkovcov ako mlynárov. V roku 1874 sa stali majiteľmi aj mlyna v Závade, ktorý vám bližšie predstavíme.

Mlyn bol v minulosti výnimočný tým, že používal horný náhon. Voda padala, na rozdiel od ostatných mlynov v Závade, z vrchu žlabu do nižšie položených korčiek kola. Počas svojho fungovania mlyn používali mnohí mlynári z rodiny, ktorí ho viackrát rekonštruovali, ale iba Július Bajžík v roku 1936 mlyn kompletne prerobil a zmodernizoval. Nahradil, napríklad, staré mlynské koleso novou Bankiho turbínou. Po mlynskom kolese ostalo iba bývalé koryto naznačujúce prítokový kanál aj prepad. V interiéri mlynice najviac upútajú veľké sitá. Tie slúžili na preosievanie múky, ktorá sa mlela na hrubú, polohrubú a hladkú mlynskými kameňmi. Súčasťou mlyna bola aj takzvaná lúpačka, ňou sa vyrábali jačmenné krúpy. Väčšina mechanizmov na výrobu múky bola veľmi jednoduchá a vyrobená vtedy z dostupných prírodných materiálov – dreva či kože. Netreba zabúdať na to, že pri mletí bolo potrebných viac ľudí, ktorí dohliadali na správny chod mlyna. Po rekonštrukcii priestorov Júliusom Bajžíkom sa vytvorila ešte jedna miestnosť – strojoňa. Tam sa pri nedostatku vody

poháňal mlyn naftovým motorom. Tým sa Bajžíkov mlyn stal v obci Závada prvou elektrifikovanou budovou. Neskôr elektrinou zásobovali aj vedľajšiu krčmu, kde sa vďaka osvetleniu a rozhlasu zvýšila návštevnosť a obrat.

Jedinečnosť mlyna spočíva v tom, že jeho súčasťou je aj obytná časť. Tá už nie je obývaná majiteľmi, keďže mlyn približne od roku 1964 neplní svoju funkciu. Postupne sa v nej ale rozrastá expozícia voskových figurín. S takýmto nápadom prišiel pán Roman Bajžík, jeden zo synov posledných oficiálnych majiteľov mlyna Vladimíra a Zoltána. Pri vstupe do mlyna v prvých dverách objavíte figurínu praotca Viliama Bajžíka. Jeho podobizeň bola vytvorená z jedinej zachovanej fotografie, ktorá visí vo vstupnej hale. V ďalšej miestnosti sa nachádza Mária Terézia či Andrej Hlinka. S Máriou Teréziou sú spojené aj osudy predkov Bajžíkovcov, ktorí za jej vlády prišli z Linca do Považského Inovca. Zbierka figurín sa začala rozširovať. Natrafíte na sv. otca Jána Pavla II., Svätopluka alebo aj na hrôzostrašného Drakulu. Ten bol vytvorený podľa nezabudnuteľného nemého čiernobieleho filmu Nosferata, ktorý bol v roku 1922 čiastočne natočený aj na Oravskom hrade. Ku každému mlynu by mal patriť vodník, a tak ho má aj mlyn v Závade. V miestnosti akoby vytŕčal z vody a opravoval si poškodenú topánku. Keďže táto expozícia vzbudila pozornosť, tak sa pán Bajžík rozhodol pokračovať. Objavila

Podoba sa vytvára podľa dostupných predlôh

Mgr. art Roman Bajžík na záhrade s Jánom Pavlom II.

Národný buditeľ a katolícky kňaz Andrej Hlinka

Mária II. Terézia

sa tu aj Biela pani či Rusalka patriaca vodníkovi, alebo neposlušný čert vykúkajúci z pece, aby si ukradol koláče. Tie napokon ukradne babke priamo z pekáča. Babka ale nebude obyčajná, bude to manželka Viliama Bajžíka. Augustína bola totiž známa ako vynikajúca gazdiná a krajčírka. Dôležité je ešte poznamenať, že tváre figurín sú tvármi príbuzných, známych alebo priateľov rodiny.

Možno si kladiete otázku, ako sa tieto figuríny vyrábajú? Na to pán Roman Bajžík odpovedá: „Na začiatku musí byť idea o akú osobu pôjde, kde bude umiestnená a ako bude vyzerať konečná vizualizácia. Potom sa pokračuje hľadaním podkladov, hlavne obrazovej dokumentácie. Nasleduje modelovanie hlinenej predlohy. Tá nie je úplne presná, ale vychádza z rôznych pohľadov v rôznom veku a vytvára tak idealizovaný prienik. A to všetko platí pre osobu, ktorá reálne nie je k dispozícii, pretože je už zväčša nebohá. V prípade žijúcej osoby, ako bol môj otec (Svätopluk), alebo sestra (Mária Terézia), sa najprv živá osoba musí odliat. Do odliatku sa vlieva vosk, a tak sa vytvára požadovaný pozitív. Po vychladnutí sa začistí, opraví a začína zdĺhavá fáza vpichovania vlasov, fúzov, obočia... Napokon sa prifarbí tvár, ruky a iné časti tela. Potom sa spojením častí vyrobí figurína, dá sa ušit oblečenie na mieru atď. Jednoducho a rýchlo sa to hovorí, ale omnoho dlhšie a komplikovanejšie vyrába.“

Pre náš magazín najzaujímavejšou časťou expozície bola figurína Andreja Hlinku, ktorá bola vyrobená pre rakvu v Dóme sv. Martina v Bratislave. Rakva sa síce dnes nachádza v Ružomberku, ale figurína je v Bajžíkovom mlyne. Na otázku, ako sa dostal pán Roman ku Andrejovi Hlinkovi, odpovedal takto: „Celé sa to začalo ešte v detstve. Moja stará mama mala vyloženú sadrovú bustu Andreja Hlinku. Keď som sa dostal po revolúcii do Dómu, tak som mal možnosť pozrieť si krypty. Prvýkrát som videl prestrelenú presklenú rakvu „otca národa“. Prebudilo to vo mne zvedavosť o jeho osud, začal som sa zaujímať o jeho pozostatky. Vtedy som sa už venoval tvorbe voskových figurín, a tak vo mne skrsla myšlienka vyrobiť figurínu Andreja Hlinku. Dôležité bolo, aby čo najvernejšie zodpovedala obrazu zosnulého. Zhodou okolností vtedy prebiehalo pátranie po jeho pozostatkoch, a tak sa mi podarilo dostať k jeho posmrtnej maske. Keďže som mal týmto vierohodnosť figuríny potvrdenú, tak som sa pustil do práce a predniesol som svoj zámer na farskom úrade. Prijali môj nápad s potešením, preto som dokončil celú figurínu a nainštaloval ju do rakvy. Neskôr, v roku 2003 na základe rôznych dohôd, bola rakva prevezená naspäť do Ružomerského mauzólea, ale bez figuríny. Preto dnes mnou vyrobený Andrej Hlinka odpočíva v novej rakve vyrobenej podľa jeho presných mier v mlyne. Zatiaľ s figurínou nemám žiadne plány, jedine jej dopriať väčšiu spoločnosť historických osobností, ktoré by s ňou zapadali do kontextu.“ Zaujímavosťou sú aj napodobeniny korunovačných klenotov nachádzajúcich sa v mlyne. S tým sa spájajú aj figuríny z korunovácii, ktoré sú najnovším dielom

Romana Bajžíka. Na prezentáciu korunovácie v Bratislave bola vytvorená figurína cisára Maximiliána Habsburského, prvého korunovaného cisára v bratislavskom Dóme. V poslednej dobe sa pracovalo na šiestich korunovačných figurínach spojených s bitkou o Viedeň. Tie sú vystavené v Primacionálnom paláci do 14. 6. 2014.

Pre doplnenie múzea v Závade sa chystá už spomínaná prastará mama Augustína. K čertovi pribudol anjel, aby vznikla určitá rovnováha. K nim sa má pridať aj svätý Mikuláš. Ku Svätoplukovi by mohli pristúpiť Cyril a Metod... Okrem toho sa vo vedľajšej obci Jacovce narodil dnes už emeritný arcibiskup Ján Sokol, ktorého figurína by sa mala pripojiť k historickým osobnostiam v mlyne. Doposiaľ sa figuríny nachádzajú iba v obytnej časti mlyna, kde už nemajú veľa miesta. Postupne sa expozícia určite rozrastie do priestoru mlynice. Dúfame, že sme vám ponúkli skvelý tip na výlet, veď predsa voskových múzeí na Slovensku až toľko niet.

Rozhovor poskytol Mgr. art. Roman Bajžík, spracovala Bc. Helena Schusterová

Viliam Bajžík, jeho podoba vznikla z jedinej dostupnej fotografe

JUDr. Mgr. Miloslav Hrádek, LL.M.:

Našou prioritou je zachrániť hrobové miesta

Vedenie Hlavného mesta Bratislavy zápasí už niekoľko rokov s nedostatkom hrobových miest. Výstavba nového cintorína je v súčasnosti v nedohľadne. Jednou z možností, ako dočasne riešiť vzniknutú situáciu, je rušenie nezaplattených hrobových miest a prenajímať ich ďalším nájomcom. Celý proces však spomaľuje nejasná legislatíva a štát, ktorý nevie, ako naložiť s opustenými príslušenstvami hrobových miest. O problematike s neplatiacimi nájomcami sme sa rozprávali s riaditeľom Pohrebničníka mesta Bratislavy MARIANUM, JUDr. Mgr. Miloslavom Hrádkom, LL.M.

Na cintorínoch v hlavnom meste v správe MARIANUM je viac ako 87 000 hrobových miest. Koľko nezaplattených nájmov v súčasnosti registrujete?

Ku dňu 23. júl 2014 sme na cintorínoch v správe pohrebničníka mesta Bratislavy MARIANUM registrovali 6 613 neuhradených nájmov.

Dá sa povedať, na ktorých cintorínoch registrujete najviac nezaplattených nájmov? Ide viac o hrobové alebo urnové miesta?

Najvyšší počet neplatičov je, samozrejme, na najväčších cintorínoch. K 23. júlu 2014 bolo na cintoríne Slávičie údolie, ktoré má 25 372 hrobových miest, 2 676 neplatičov, čo je niečo cez desať percent. Na Martinskom cintoríne je 1 135 neplatičov z celkového počtu 15 301 hrobov. Na cintoríne Vrakuňa zo 14 141 hrobových miest je len 531 neplatičov. Z vyššie uvedenej štatistiky vyplýva, že čím väčší a starší cintorín, tým máme vyšší počet neplatičov. Štatistiku, či je viac nezaplattených nájmov pri hrobových alebo urnových miestach doposiaľ podrobne nevidujeme.

Prevádzkovateľ pohrebiska je podľa zákona 131/2010 o pohrebničníctve povinný najneskôr tri mesiace pred uplynutím lehoty, za ktorú je zaplatené nájomné, upozorniť nájomcu. Akou formou ich oslovujete? Koľko nájomcov po takomto upozornení nájom zaplatí?

Z hľadiska všeobecných predpisov občianskeho zákonníka, zákona 131/2010 o pohrebničníctve stanovuje úplne osobitné podmienky nájomného vzťahu. Žiadny iný zákon, ktorý rieši nájomné vzťahy, neukladá prevádzkovateľovi alebo prenajímateľovi také prísne podmienky, ako je to v spomenutom zákone o pohrebničníctve. My každému nájomcovi rozposielame upozornenie tri mesiace pred ukončením zaplateného nájomného. Toto upozornenie posielame klasickou poštou v zalepenej obálke.

Následne, keď nájomca na upozornenie nereaguje, prevádzkovateľ pohrebiska je povinný vopred písomne upozorniť nájomcu na vypovedanie nájomnej zmluvy, najmenej šesť mesiacov predtým, keď sa má hrobové miesto zrušiť.

Zákon o pohrebničníctve je v týchto ustanoveniach nejasný, nakoľko sa prelínajú lehoty dva, tri a šesť mesiacov. My sme si v organizácii stanovili takú metodiku, že ak nájomca nereaguje na upozornenie na zaplattenie nájomného posielané tri

JUDr. Mgr. Miloslav Hrádek, LL.M.

mesiace pred výročím zmluvy, do dvoch mesiacoch mu poštou posielame výpoveď prostredníctvom doručienky, aby sme mali doklad o tom, že nájomca výpoveď prevzal. V prípade, že si výpoveď prevezme, tak sa považuje za nájomcu známeho. V takomto prípade je možné hrob zrušiť do jedného roka, odkedy si nájomca výpoveď prevzal. V prípade, že nájomca nie je známy, alebo si výpoveď neprevezme, tak sa považuje za neznámeho a výpovedná lehota uplynie do troch rokov, odkedy sa stane neplatičom.

Nájomcovi, ktorý nezaplatil nájomné ani po doručení výpovede, sme povinní zo zákona šesť mesiacov predtým ako sa má hrobové miesto zrušiť, zaslať výzvu na odstránenie pomníka.

Čiže čiernobiele nálepky na pomníky už nenalepujete?

Ale áno, využívame aj túto možnosť. Nájomca sa častokrát presťahuje a zabudne nám nahlásiť zmenu trvalého pobytu napriek tomu, že to je zo zákona o pohrebničníctve jeho povinnosť. Nálepky sú riešením, že sa o nezaplattení hrobového miesta dozvedia rodinní príslušníci, ktorí si vedia spraviť v rodine poriadok. Tesne pred pamiatkou zosnulých využívame to, že hrobové miesta sú navštevované nielen nájomcami hrobových miest, ale aj ich rodinnými príslušníkmi, a preto oblepujeme pomníky s nezaplattenými nájmami. Často sa nám stávalo, že pokiaľ bolo nejaké hrobové miesto zrušené, tak vznikli nezrovnalosti medzi rodinnými príslušníkmi. Využívame dva druhy nálepiek.

Upozornenie umiestňujú aj priamo na náhrobné kamene

Jedna nálepka nájomcu informuje o tom, že bude daná výpoveď z nájomnej zmluvy a na druhej nálepke vlastníka pomníka vyzývame, aby si odstránil príslušenstvo hrobu.

Ako reagujú nájomcovia, keď si nájdú na hrobovom mieste nálepku, alebo dostanú písomné upozornenie o nezaplattení nájomu?

Budete sa veľmi čudovať, ľudia veľmi negatívne vnímajú to, že im napríklad pošleme upozornenie tri mesiace pred uplynutím nájomu/výročím zmluvy. Začnú sa sťažovať, že oni vedia, že majú hrobové miesto zaplatiť. Máme klientov, ktorí sa sťažujú, že dostali výpoveď, ale nie upozornenie. Z hľadiska nákladov totiž posielame upozornenie klasickou poštou, pretože je to lacnejšie ako doručienky, ktoré využívame pri posielaní výpovedí. Je otázne, či zlyhali služby pošty, alebo list majiteľovi niekto vybral zo schránky. Darmo sťažovateľovi ukazujeme naše poštové hárky, že upozornenie bolo vygenerované. Snažili sme sa komunikovať s našimi nájomcami aj prostredníctvom elektronickej pošty, pretože email je najrýchlejší a najlacnejší spôsob komunikácie v súčasnosti. Žiaľ, nie všetci nájomcovia sú ochotní s nami touto cestou komunikovať.

Dá sa povedať, v koľkých prípadoch po upozornení nájomca zaplatí za užívanie hrobového miesta? V koľkých prípadoch približne nájomca nie je známy?

Písomné upozornenia sa nám nevracajú žiadne, ale v prípade posielaných výpovedí sa približne päťdesiat percent listov vracia naspäť ako adresát neznámy. To znamená, že v prípade tých výpovedí, ktoré boli odoslané pred rokom, za tri roky uplynú výpovedné doby. Reálne rátam, že do štyroch až piatich rokov by sa nám mohlo v Bratislave podať vyčistiť databázu 6 613 nezaplattených nájmov. Ak sa v budúcnosti vyskytnú neplatiči, budeme rádovo hovoriť už iba o stovkách krátkodobých nezaplattených nájmov.

V prípade, že prevádzkovateľovi nie je známa adresa alebo sídlo nájomcu, ten uverejní túto informáciu na obvyklom mieste na pohrebisku. Poznate taký prípad, že sa našiel pôvodne neznámy nájomca, ktorý bol neskôr ochotný zaplatiť nájom?

Stávajú sa aj také prípady. Ľudia sa často, najmä počas sviatku dušičiek chodia priamo do kancelárie pýtať na to, či majú, alebo nemajú zaplattené hrobové miesto. V prípade neznámych nájomcov zverejňujeme tieto informácie na verejne prístupnom

V Rusovciach sústreďujú staré náhrobky pri mure cintorína

mieste na cintoríne a posielame ju poštou doporučené. Takisto sme túto elektronicкую databázu neplatičov sprístupnili verejnosti prostredníctvom webového portálu www.marianum.sk, respektíve www.cintoriny.sk. Stane sa, že sa s nami skontaktuje aj iný rodinný príslušník ako nájomca, pretože si na hrobe našiel nálepku, že hrob jeho mamy, otca, či deda je nezaplattený a informuje nás, že majiteľ hrobu v cudzine zomrel. Vzťahy, ktoré riešime s nájomcami či neplatičmi doslova prekračujú rámec našich povinností, ktorý nám ukladá zákon o pohrebničníctve.

Platí nájomca, ktorý je ochotný uhradiť nájomné, pokutu, respektíve nejaký poplatok za to, že bol upozornený?

Občan pokutu neplatí. Ak však príde zaplatiť nájomné, požadujeme od neho uhradenie poštovného za posielané upozornenie, či výpoveď. Ešte sa nám nestal jediný prípad, že by sme niekomu povedali, že nemôže nájom uhradiť napriek tomu, že príde v čase pred uplynutím výpovednej lehoty. Ak aj bola daná jednoročná, či trojročná výpovedná lehota a nájomca príde s tým, že chce zaplatiť a požiada o stiahnutie výpovede, umožníme mu to. Naším cieľom nie je prioritne rušiť hroby. Máme záujem na tom, aby boli hroby zachované, ale tak isto aj platené a mali uzatvorenú platnú nájomnú zmluvu.

Upozornenia a informácie o ukončení nájomu či už písomnou formou, alebo prostredníctvom nálepiek na hrobach je pri počtoch nezaplattených nájmov asi dosť finančne nákladná činnosť.

Musím povedať, že zákonodarca stanovil veľmi ťažkú povinnosť pre správcu cintorína, pre ktorého upozornenia o blížiaci sa lehote na zaplattenie nájomného, respektíve ukončení nájomnej zmluvy, znamená nesmierny rozsah korešpondencie. Veď my ročne zasielame približne 10 000 listov. Dovolím si tvrdiť, že z reálnej ceny za hrobové miesto v Bratislave, čo je 28 € na rok, minimálne 10 – 15 percent predstavujú administratívne náklady, a to nehovorím o manipulačných nákladoch.

Ako vôbec stíhate v organizácii zasielať ročne 10 000 listov?

Je to rozsiahla korešpondencia, ktorú zvládame len vďaka elektronickej databáze. V mestskej organizácii sme približne pred dvanástimi rokmi začali prepisovať staré cintorínske knihy do počítačových databáz. Keď som nastupoval do funkcie, bolo približne 20 000 hrobových miest prepísaných do elektronickej databázy z celkového počtu 87 000. Pasovali sme sa s neúplnými informáciami a boli sme si vedomí toho, že nám v budúcnosti

môžu spôsobovať problémy. Dnes môžem povedať, že databáza je kompletná na 99 %. Elektronický systém automaticky generuje upozornenia, výpovede a výzvy na odstránenie pomníka. Kvôli tejto databáze sme dokonca museli rozšíriť a upraviť počítačový softvér, ktorý to celé obhospodaruje. Z hľadiska urýchlenia práce, systém tlačí na všetku korešpondenciu čiarových kódov. Tej korešpondencie je však stále tak veľmi veľa, že by nám pomohlo, keby sme s nájomcami vedeli komunikovať elektronicky, pretože by to bolo rýchlejšie a omnoho lacnejšie. Ja veľmi oceňujem systém, ktorý bol zavedený v Českej republike, kde je možné komunikovať s občanmi elektronicky, čo osobne považujem za rýchle a pružné.

Je správne, že nájomná zmluva podľa zákona uplynie do jedného roka odo dňa doručenia výpovede v prípade známeho nájomcu a tri roky odo dňa, odkedy nebolo nájomné zaplatené u neznámeho nájomcu?

Ja osobne túto klauzulu považujem za tak trochu nespravodlivú, pretože tento nájomca vôbec nemusí byť neznámy. On si jednoducho neprevezme poštovú zásielku, odignoruje ju a v podstate sa stane zo zákona neznámym nájomcom. Na konci trojročnej výpovednej lehoty príde hrobové miesto zaplatiť a ešte má takú drzosť, že sa vám dovoľá dvojročného premlčania. Ja osobne považujem za veľmi neštandardný tento právny režim, ktorý bol zriadený pri týchto hrobových miestach v prospech neznámych nájomcov. Ak neuzatvoríte zákonnú poisťku, poisťná zmluva vám padá a nikto vám to ani nepošle doporučene. Ja akceptujem to, že zákonodarcu si povedal, že nie je účelom zákona, aby zanikali nájomné vzťahy k hrobovým miestam. Ale treba sa zamyslieť, či nájomcovia hrobových miest práve túto veľmi silnú ochranu z hľadiska zákona nezneužívajú.

Prevádzkovateľ pohrebiska vyzýva nájomcu, aby najneskôr do tejto lehoty odstránil z hrobového miesta príslušenstvo. V ktorých prípadoch nájomcovia skutočne odstraňujú pomníky? Môžem vám povedať, že sa takéto prípady stávajú skôr

Opustený hrob (?) na Martinskom cintoríne v Bratislave

ojedinele. Rádovo z celkového množstva všetkých výpovedí, ktoré boli poslané, to boli dve alebo tri desiatky nájomcov, ktorí si príslušenstvo odstránili. Väčšinou ide o starších ľudí, ktorí žijú v zahraničí. My v rámci nášho cenníka máme aj poplatok za zlikvidovanie takéhoto hrobu.

Po uplynutí výpovednej lehoty sa príslušenstvo hrobu považuje za opustenú vec a odovzdáva sa obci. Čo sa robí s takýmito opustenými pomníkmi?

Zákon o pohrebníctve hovorí, že pokiaľ prevádzkovateľ pohrebiska prevádzkuje cintorín ako živnosť, tak v tom prípade opustené pomníky odovzdáva obci. Keďže pohrebníctvo mesta Bratislavy MARIANUM je prevádzkované ako príspevková organizácia, opustené veci by sme mali priamo odovzdávať štátu. Ja som v minulom roku požiadal Ministerstvo financií SR, aby ma metodicky usmernilo, ktorý štátny orgán z hľadiska miestnej a vecnej pôsobnosti bude kompetentný na preberanie tohto príslušenstva. Dostal som odpoveď, že to budú obvodné úrady, ktoré sa medzitým transformovali na okresné úrady. V septembri v roku 2013 sme začali rokovať so zástupcami Okresného úradu Bratislava, akým spôsobom budú preberať toto príslušenstvo a najmä v akých lehotách. Do dnešného dňa nie je dohodnutý postup. Pán prednosta ma na poslednom stretnutí informoval, že štát si do poslednej chvíle nebol vedomý tejto svojej povinnosti a nie je na to preto pripravený personálne, technicky, finančne a ani metodicky. Ja som pripravený štátu doteraz odovzdať 450 príslušenstiev starých hrobových miest, ktoré by bolo možné použiť na ďalšie pochovávanie.

Čiže dovedty, kým si štát z hrobových miest neprevezme opustené pomníky, nemôžu sa využiť na ďalšie pochovávanie? Zákon hovorí o tom, že vy ste povinný nechať opustené príslušenstvo na pôvodnom mieste s tabuľkou, že ide o dočasné uloženie v zmysle zákona. Štát nadobúda vlastníctvo k príslušenstvu uplynutím jednoročnej lehoty v zmysle § 135 Občianskeho zákonníka. Keby som takéto príslušenstvo odstránil, tak

sa môžem dopustiť aj trestného činu, keďže by som neoprávne narúbal s majetkom štátu. Štát by mal hrobové miesto sám vyčistiť, alebo si to objednať u tretej osoby a tej zato zaplatiť.

Ak sa vám podarí dohodnúť so štátom o odstránení opustených pomníkov, čo spravíte s ľudskými ostatkami?

Ľudské ostatky naďalej ostávajú v zemi. V prípade, že sa budú rušiť hrobové miesta, budú tiež hroby pri nasledovnom pochovávaní prehlbované podľa toho, či ide o jednohrobky, alebo dvojhrobky. Pôvodné ľudské ostatky sa v rámci hrobu uložia o čosi nižšie.

V súčasnosti sme v situácii, že nie je možné využívať staré hrobové miesta, avšak počas platnosti zákona 470/2005 o pohrebníctve sa dokonca konali verejné dražby opustených pomníkov.

Áno, zákon 470/2005 hovoril o tom, že s pomníkmi má narábať obec a príslušenstvo hrobu má predať vo verejnej dražbe. My sme sa v minulosti snažili urobiť niekoľko ponukových konaní a dražieb, avšak bezúspešne, nakoľko o staré pomníky nemal vôbec nikto záujem. Až zákon 131/2010 o pohrebníctve zaviedol, že v prípade vypovedaní zmluvy nájmu hrobového miesta sa jeho príslušenstvo stáva vecou opustenou, ktorá prechádza na štát. Na rokovaní, ktoré som viedol s prednostom Okresného úradu Bratislava, bola vyslovená myšlienka, že v prípade, ak štát nebude schopný zabezpečiť svoje povinnosti, bude iniciovať zmenu platnej legislatívy v tom zmysle, že znova prejde táto povinnosť na obce.

Budú mať vôbec obce kapacity a finančné prostriedky na likvidovanie hrobových príslušenstiev, keď si s tým nevie poradiť štát?

Ak sa nedohodneme v tejto veci so štátom, povinnosť zlikvidovať opustený pomník pravdepodobne prípadne prevádzkovateľom

cintorínov. Uvažujem dlhšie nad tým, akým spôsobom by sa správy cintorínov mali na túto činnosť finančne pripraviť. Veď zrušenie klasického hrobového miesta stojí približne 200 eur, pričom pri krypte je to vzhľadom na množstvo betónu ešte viac. Aj preto v Bratislave už teraz vyberáme pomerne vysoký poplatok za povolenie vybudovania krypty, aby v budúcnosti pokryl náklady na jej odstránenie. S mestskými poslancami som sa nedávno rozprával o tom, že by sme na bratislavských cintorínoch zaviedli poplatok, ktorý by pokrýval náklady na zrušenie opusteného hrobového miesta v prípade, že by takáto situácia nastala. Takéto riešenie je však veľmi citlivé.

Aké sú vôbec možnosti využitia starých pomníkov?

Spôsob využitia opustených pomníkov je veľmi citlivá záležitosť. Žijeme v materiálnom svete, keď pozostalí pravidelne umývajú pomníky, častokrát ich hladkajú, ako keby sa mŕtvy človek prevetelil do kameňa. Asi najjednoduchšie riešenie by bolo vyvážať pomníky na skládku, čo by však nebolo etické vzhľadom k tomu, že na kameni je meno, priezvisko, dátum narodenia, úmrtia a podobne. Kameň by sa mohol dať rozdrviť a použiť napríklad ako podklad pod cesty, avšak v súčasnosti si to tiež neviem predstaviť.

A čo takto kamenári, mali by záujem o staré pomníky?

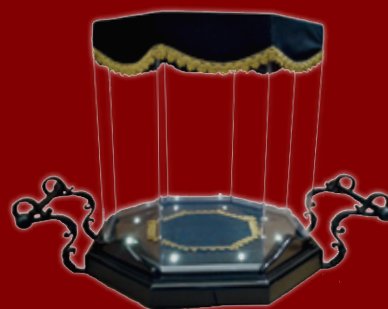
Túto tému som konzultoval s mnohými kamenármi. Niektorí sú nadšení, že budú opustené pomníky kupovať od štátu a ďalej ich prebrusovať. Druhí tvrdia, že takýto kameň je bezcenný, pretože bol dlhodobo vystavený a poškodený zubom času a poveternostnými podmienkami, a teda pustiť sa do jeho opracovania by bolo pre kamenára veľmi riskantné. Nehovoriac o trendoch, keďže v súčasnosti sa používajú iné materiály ako napríklad pred tridsiatimi rokmi.

Pripravil Marcel Lincényi, fotografie Pavel Ondera

Ide o opustený hrob? Slávičie údolie, Bratislava

Urny za najlepšie ceny • JADE • záruka kvality

Novinka!

Presklená dekorácia pre urnu s bodovým osvetlením

- Kvalitný materiál
- Ľahká údržba

- Dôraz na detail
- Najnižšia cena

Rozšírili sme sortiment!

Urny

- Keramika, sklo
- Ušľachtilé kovy
- Najlepšie drevo
- Ručná práca kvalita, detail

Fotokeramika

- Dlhá životnosť
- Rôzne tvary a farby
- Odolnosť voči počasiu
- Každý kus je jedinečný

Pokrývame celé Slovensko!

Garantujeme krátke dodacie lehoty a bezkonkurenčne nízke ceny

JADE - Judita Hengericsová - Komárno - www.jadeurny.sk

e-mail: info@jadeurny.sk

KONTAKT

Mobil: +421 (0) 905 874 085

Zamyšlení nad vývojem imperativů a práva v pohřebnictví v České republice

**Mgr. Jaroslav Šejvl - Klinika adiktologie
1. LF UK a VFN v Praze**

Část první

Pohřebiště (hřbitovy) a pohřební rituály jsou svědectvím, která podávají poznání o minulých civilizacích; kdy narození a umírání – stejně jako dnes – byla a jsou dvě zásadní a zcela výjimečné stránky života. Vědomí konce lidského života a smrti je velmi úzce spojeno s individualizací každého člověka.

Každá náboženská společnost v minulosti přizpůsobovala pohřební rituály a pohřbívání svým představám a interpretacím své víry, a to včetně morálního a etického imperativu (srov. Gn 49:29; Gn 50:25; Kaz 6:3; Tob 1:15 – 18/ či Zakabonil se (80:21); Já sín (36:51); Byzantinci (30:19); Pouť (22:7)).

S rozšířením a aplikací víry a náboženství se i pohřbívání a hřbitovům dostávalo dalších pravidel, která byla determinována zejména povinnostmi a právy (např. na právo možnosti vybrat si vlastní hrobové místo: „Poblíž místa jeho ukřižování byla zahrada a v té zahradě nový hrob, v němž ještě nebyl nikdo pochován“ (Jan 19:41)).

Kolem roku 300 vychází Traditio apostolica, která ve snaze uspořádání života církevní obce se zmiňuje i o tom, že biskup má povinnost platit spravedlivou mzdu těm, kteří zřizují hroby a pečují o hřbitovy; rovněž byla připuštěna možnost, aby hrobník přijal nižší svěcení (byť nebyl uveden v církevní hierarchii (Hippolit, 2000, s. 45)).

Zakládání a rozvoj hřbitovů byl na území dnešní Evropy v příčinné souvislosti na vyjádřený zákaz pohřbívání v kostelech. Primárním důvodem, proč chtěl být někdo pohřben v kostele, byla touha po tom, být blízko ostatkům svatého, kdy tato skutečnost měla zaručit jeho klidné spočinutí. V roce 563 na Bražském koncilu byl přijat kánon, který zakazoval, resp. omezoval, pohřbívání v bazilikách v blízkosti mrtvých světců a svatých mučedníků; pohřbívát se smělo je z venkovní strany kostelních zdí. I přes existenci tohoto omezení se v prostorách kostelů a bazilik pohřbívalo a tato místa můžeme nazývat nekropolemi. Není bez zajímavosti, že toto nařízení se objevovalo v právních dokumentech církve až do 18. století.

Papež Lev III. vydal roku 816 dekretál Nos Instituta, kde v části De Sepulturis uvádí, že nikomu nemá být odebráno právo vybrat si vlastní hrob a být do něj pohřben (Coulombe, 2004, s. 163 – 164).

Kníže Břetislav I. nad hrobem svatého Vojtěcha, kromě jiného, vyslovil i tuto zásadu zákazu nekřesťanského pohřbívání („statut“): „Rovněž i ti smělci, kteří pochovávají své mrtvé v polích nebo v lesích, ať zaplatí arcijáhnů vola a tři sta peněz do důchodu knížecího; mrtvého však ať pochovají znova na hřbitově věřících. To jsou věci, jichž nenávidí Bůh, pro ty se svatý Vojtěch rozmrzel a opustiv nás, své ovečky, raději šel učit cizí národy. Že to již více činiti nebudeme, stvrzujeme přísahou i na naši i na vaši víru.“ (Bláhová & Fiala, 1972, s. 80 – 82).

Roku 1092 zasáhl mladý kníže Břetislav II. velmi rázně proti přežitkům mimo křesťanských věr, či spíše vůbec poprvé zahájil energickou akci proti této konkurenci vládnímu křesťanství.

Ilustrační foto Pavel Ondera

Brzy po svém nastolení (14. září 1092) vydal nařízení, jejichž jedna část se týkala právě pohřebního ritu. Kníže zakázal: „A jako již dříve od útlého mládí veškerou naději skládal toliko do ochrany Boží, tak hned při počátku svého knížectví, rozněcen jsa velikou horlivostí pro křesťanské náboženství, vyhnal pryč ze své země všechny čaroděje, hadače a věštce, rovněž dal pokácet a spálit i háje nebo stromy, které na mnohých místech prostý lid ctil. Těž i pověrečné zvyky, jež vesničané, ještě napolo pohané, zachovávali v úterý nebo ve středu o letnicích tím, že přinášeli dary, u studánek zabíjeli oběti a zlým duchům obětovali, dále pohřby v lesích a na polích, a hry jež podle pohanického obřadu konali na rozcestích a křižovatkách jako pro odpočinutí duší, a konečně i bezbožné kratochvíle, jež rozpustile provozovali nad svými mrtvými, volajíce prázdné stíny a majíce škrabošky na tvářích, tyto ohavnosti a jiné bezbožné výmysly vyplnil ten dobrý kníže, aby se již budoucně nedály v lidu božím.“ (Bláhová & Fiala, 1972, s. 143).

Kosmas rovněž uvádí zavraždění Vršovce Božeje a jeho syna Bořuta ze dne 27. října 1108: „... neboť takového bohatství nezbylo ani kouska látky, aby jí byly pokryta jejich těla, nýbrž bez rakve a bez pohřbu byli – dne 27. října – Božej a jeho syn Bořut jako hovada hozeni nazí do jámy.“ (Bláhová & Fiala, 1972, s. 169).

Papež Bonifác VIII. vydal dekretál, že každý, kdo zemře na cestách, má být převezen domů (pokud je to možné) a má být pohřben do své hrobky. V případě, že to není možné, má být pohřben tam, kde zemřel.

Na konci 16. století fungovala funkce hrobníka naprosto běžně v sociálních kontextech „lepší“ a „horší“ společnosti – existovali hrobníci pro majetnější a i pro nemajetné zesnulé, resp. pozůstalé (Coulombe, 2004, s. 384 a 386). Roku 1604 vydal papež Klement VIII. omezení týkající se pohřebních bratrstev – ustanovil, že v jednom kostele smí působit jen jedno pohřební bratrstvo; hrobník, který byl zaplacený bratrstvem, pohřbíval i nemajetné členy bratrstva (podrobně k postavení hrobníka ve společnosti Kotrlý, 2008; Kotrlý, 2009).

Rouenský koncil v roce 1581 taxativně vymezil okruh osob, které mají právo požádat o pohřeb v kostele (žádost nezakládala právní nárok, resp. nárokovat pohřeb v kostele si mohly osoby v prvních dvou kategoriích, třetí byla striktně vyloučena). Jednalo se o: a) řeholníky (převážně muže, ženy pouze výjimečně), kteří zasvětili život Bohu; b) ti, kteří získali pocty a hodnosti v církvi nebo ve světském životě, neboť byli služebníky Božími a nástroji Ducha svatého a c) ti, kteří vynikli svými ušlechtilými činy a zásluhami ve službě Bohu a veřejnosti.

Remešský koncil, který proběhl v roce 1683, pozměnil možnosti pohřbívání v kostelech podle následujícího rozlišení: a) kněží a patroni kostelů a b) ti, kteří ušlechtilými činy, dobrým příkladem a zásluhami prokázali službu Bohu a církvi (za obligatorní podmínky, že pro tento pohřeb získají svolení příslušného biskupa).

V oblasti mezinárodního vlivu můžeme považovat za jeden z nejdůležitějších dokumentů Francouzský dekret o pohřebnictví ze dne 12. 7. 1804, který církvím odnímal výsostné právo pohřbívat (Décret impérial sur les sépultures). V časech osvětenectví pokládala mnohá knížata pohřbívání za úkol vladaře a aktivně se ho ujímala. Obecní hřbitovy vznikaly na okrajích měst, protože pohřebiště uprostřed osídlených míst byla hygienicky neúnosná. Na nově vznikajících hřbitovech (s ohledem na omezení práva církve v pohřebnictví) mohl být pohřben každý, i když nebyl daného vyznání. Místa podél hřbitovních zdí se za jistý finanční obnos mohla stát majetkem konkrétní rodiny, levně řadové hroby se pronajímaly na určitou dobu.

V důsledku dekretů se hřbitovy zřizovaly podle městských plánů. Náhrobky velmi často vypovídají o pýše rodin a i o sociálních rozdílech obyvatelstva. K tomu přistupoval strach ze zdánlivé smrti, který se řešil tím, že se v márnících na paži mrtvého uvažoval řetěz se zvonem, který se měl při sebemenším pohybu rozzevznít. Se vznikem márníc končí bdění u mrtvého v soukromých obydlích, proces, který se mezi obyvatelstvem prosazoval jen velmi pomalu. Odluka církve a hřbitova znamenala pro obce nutnost stavby obřadních síní pro různé typy smutečních obřadů. Specifikem byl vznik krematorií pro pohřeb žehem, která byla v průběhu 19. století vnímána jako vědomé proticírkevní hnutí, organizované prostřednictvím samostatně zřizovaných pohřebních spolků. Tyto spolky rovněž financovaly poměrně náročnou stavbu krematorií (Jöckle, 2000, s. 13 – 14).

V roce 1781 císař Josef II., s odkazem na křesťanskou toleranci směrem k ostatním náboženstvím, vydává tzv. Toleranční patent. Jeho cílem bylo zajištění omezené náboženské svobody a občanské rovnoprávnosti pro stoupence evangelického augšpurského (luteránského), reformovaného helvétského (kalvínského) a řeckopravoslavného vyznání. Katolicismus však zůstal i nadále jediným veřejným a státním náboženstvím (Říman et al., 1987, s. 238).

V roce 1784, v souvislosti s rozsáhlými správními reformami, spojil císař Josef II. čtyři pražská města v jeden správní, hospodářský a kulturní celek. Při této příležitosti byly rušeny hřbitovy u kostelních objektů a byly založeny ústřední hřbitovy za hradbami města. Na místech farních hřbitovů vznikly náměstí, silnice a celé plochy ustoupily zástavbě. V případě Prahy se od 80. let 18. století stala pro obyvatele pravého vltavského břehu centrálním hřbitovem Olšana, nazývaná Svatá pole. Pro obyvatele levého břehu plnil stejnou funkci Malostranský hřbitov v Košířích. Josef II. se snažil být v dodržování hygieny tak důsledný, že nařídil vyprázdnit krypty ve městě a přepravit na hřbitovy za hradbami i všechny ostatky pohřbených.

Ač pohřbívání provází lidskou společnost po celá staletí, jasná pravidla zakotvená legislativními předpisy se datují pouze 144 let nazpět. Prvním právním předpisem, který kromě jiného, upravoval rovněž problematiku pohřbívání a hřbitovů byl zákon schválený císařem Františkem Josefem I. ze dne 30. dubna 1870; jednalo se o zák. č. 68/1870 ze dne 30. dubna 1870, jenž se týče organizace veřejné služby zdravotní. Tento předpis stanovil gesci za zdravotní (medicínskou) oblast státní správy, kdy do této problematiky začlenil rovněž: „přihlížeti k ohledání mrtvých a k tomu, aby se plnily zákony o pochovávání mrtvých, o místech pohřebních, a o vykopávání i převážení těl mrtvých, jakož i přísluší přihlížeti k mrchovištím a rasovněm.“ Obce měly v samostatné působnosti právo zřizovat umrlčí komory (márnice), hřbitovy a rovněž je řádně spravovat. V přenesené působnosti pak měly obce povinnost provádět ohledání zemřelých.

Mgr. Jaroslav Šejvl

Použitá literatura:

Jeruzalémská Bible (2009). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
Bláhová, M. et Hrdina, K. (1972). Kosmova kronika česká. Praha: Svoboda.
Coulombe, Ch. A. (2004). Náměstkové Kristovi – životopisy papežů. Praha: BB Art.
Davies, D. J. (2007). Stručné dějiny smrti. Praha: Volvox Globator.
Eliáš, K., Havel, B., Bezouška, P. et Šustrová, D. (2013). Občanské právo pro každého. Praha: Wolters Kluwer.
Graf, V. (2014). Ochrana lidského těla po smrti člověka. Slovenské pohrebníctvo, (IV.), II., s. 28.
Hippolit Římský (2000). Apoštolská tradice. Olomouc: Refugium Velehrad.
Hrbek, J. (1972). Korán. Praha: Academia.
Jöckle, C. (2000). Memento mori. Historie pohřbívání a uctívání mrtvých. Praha: Knižní klub – Balios.
Kotrlý, T. (2008). K proměně postavení hrobníka, in: Český lid 95, s. 273-292.
Kotrlý, T. (2009). Pohřeb a hřbitov v legislativě Kodexu kanonického práva s přihlédnutím k právu ČR. Praha: KTF UK, nepublikovaná disertační práce.
Kotrlý, T. (2013). Pohřebnictví. Právní zajištění piety a důstojnosti lidských pozůstatků a ostatků. Praha: Linde.
Kvasil, B., Bakovský, Z., Baruš, V., Bažant, Z., Beneš, J., Blahož, J. et al. (1984). Malá Československá encyklopedie 1. Praha: Academia.
Říman, J., Bakovský, Z., Baruš, V., Bažant, Z., Beneš, J., Blahož, J. et al. (1986). Malá Československá encyklopedie 3. Praha: Academia.
Říman, J., Bakovský, Z., Baruš, V., Bažant, Z., Beneš, J., Blahož, J. et al. (1987). Malá Československá encyklopedie 6. Praha: Academia.
Stejskal, D. et Šejvl, J. (eds). (2011). Pohřbívání a hřbitovy. Praha: Wolters Kluwer.

Hřbitovy v ČR po 12-ti letech od nabytí účinnosti zákona o pohřebnictví

Ing. Václav Graf
člen Představenstva
Sdružení pohřebnictví v ČR

Již více jak 12 let platí v ČR zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví, včetně změn a doplňků. Upravuje postup a pravidla pro nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky, pro provozování pohřební služby, balzamace a konzervace, provozování krematoria a konečně provozování veřejných pohřebišť v České republice. Při jeho přípravě v opakovaných pokusech (od počátku 90-tých let) se zdůrazňovala nejen potřeba nahrazení do té doby úprav vyhláškou (a do konce 80-tých let i různými stanovisky ministerstev) zákonnou normou ale i řešící mnoho, do té doby nahromaděných problémů. Podařilo se to až v roce 2001 přijetím vládního návrhu zákona, který nahradil návrh, předkládaný i nemalou zásluhou Sdružení pohřebnictví v ČR, formou poslanecké iniciativy.

Dovolím si malou osobní rekapitulaci toho, jak se podařilo zákon o pohřebnictví (dále jen „zákon“) na úseku provozování veřejných pohřebišť naplnit. Šlo o činnost, která byla od druhé poloviny 20. století poznamenána zásadními zvraty, motivovanými především politickými zájmy. Do té doby řádné fungování hřbitovů v majetku a správě církví jím bylo zakázáno provozovat a péče o ně byla nuceně převedena na tehdejší Národní výbory Nařízením ministerstva zdravotnictví č. 8/1955 (následně pokyny Ministerstva místního hospodářství a Státního ústavu pro věci církevní). Nikoliv však vlastnictví pozemků a staveb. Naopak hřbitovy tehdy v majetku obcí byly převedeny na stát a navraceny obcím až počátkem 90-tých let.

Užívání hrobů bylo právně ošetřeno jako „užívací právo k hrobovému místu,“ – co by administrativně správní akt, který již nepodléhal přezkumu či projednání před soudem. Národní výbory ve většině případů pak provoz hřbitovů převedly do působnosti různých socialistických právnických organizací, řízenými zásadami tehdejšího systému řízení. Výsledkem bylo jejich značné zanedbání, společenská a ekonomická degradace postavení hrobníků a také vysoká ztrátovost v hospodaření. Ta byla koncem 80-tých let i tehdejšími ústředními orgány odhadnuta až na 50 %. Ale ani nový zákon nevyřešil vše a život přináší stále nové okolnosti a problémy.

Kdo má pohřebiště provozovat?

Počátkem 90-tých let, za platnosti vyhlášky č. 19/1989 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví, byla povinnost provozovat pohřebiště (dříve hřbitovy včetně nových forem ukládání zejména zpopelněných ostatků) dále na obcích. Bez ohledu na to, zda se jednalo o pohřebiště v majetku církve či nikoliv. Nastala nejedna kolizní situace, kdy například

Sdružení pohřebnictví v ČR

oprava zdí a jiných objektů pohřebišť v majetku církve obcemi byla napadána při kontrolách hospodaření obcí.

Toto zákon vyřešil ustanovením § 16 zákona tím, že provozování pohřebišť označil jako službu ve veřejném zájmu, zajišťovanou obcemi v samostatné působnosti nebo registrovanou církví. Pokud obec ke dni nabytí účinnosti zákona (k 1.1.2002) provozovala pohřebiště na pozemku ve vlastnictví církve, byla oprávněna jej provozovat i nadále. Registrovaná církev ale měla možnost ve lhůtě 6-ti měsíců od nabytí účinnosti zákona obci písemně oznámit, že nadále hodlá takové pohřebiště provozovat sama a vyzvat ji ke smluvnímu vypořádání vztahů, související se změnou provozovatele pohřebišť. Bylo jen velmi málo případů, kdy se církev k opětovnému provozování svých pohřebišť přihlásila do 30.6.2002. Pokud tak neučinila církev do stanovené lhůty, mohla tak učinit nejdříve za 10 let ode dne nabytí účinnosti zákona. Podobně se do správy církví navrátilo po 1. lednu 2012 jen minimum pohřebišť. Převažuje tak výrazně stav, kdy většinu z cca 6.000 pohřebišť v ČR provozují obce.

Podle téhož zákona může provozovatel pohřebišť jeho provoz zajišťovat prostřednictvím jiné právnické nebo fyzické osoby na základě smlouvy. Taková skutečnost pak musí být uvedena i v řádu pohřebišť. Tuto formu obce hojně využívají k zajišťování i dílčích služeb, zákonem vyjmenovaných v § 18 zákona, především pak kopání hrobů.

Ještě jedno připomenutí. Jelikož provoz pohřebišť byl i koncem 90-tých let výrazně ztrátový, byla současně, novelou živnostenského zákona, zrušena i živnost „provozování pohřebišť“.

Forma užívání hrobových míst.

Změnou občanského zákoníku v roce 1992 bylo obecně tzv. „užívací právo“ a tedy i užívací právo k hrobovému místu zrušeno a nahrazeno institutem „nájmu“. Trvalo ale takřka 10 let, než tato forma užívání byla aplikována i na pohřebišťích novým zákonem o pohřebnictví.

Zákon navíc nově stanovil, že užívat hrobové místo lze pouze formou nájmu na základě písemné smlouvy mezi provozovatelem pohřebišť a nájemcem. Smlouva pak musí obsahovat cenu za nájem a cenu za služby s nájmem spojené. Od nabytí účinnosti zákona uplynulo již více jak 12 let, ale stále existují provozovatelé, kteří buďto smlouvy nemají vůbec, případně ceny nájmu a služeb nerozdělují. Spolu s tím byla zákonem stanovená provozovatelům povinnost, informovat nájemce na blízkí

se konec sjednaného nájmu. A to písemně 90 dnů předem. Není-li možno upozornění doručit, pak musí být zveřejněno v místě na pohřebišti obvyklém po dobu minimálně 60 dnů. Zde zdůrazňuji, že zveřejnění musí být prioritně na pohřebišti, kde se hrobové místo nachází. Ale nevylučuje se možnost zveřejnění upozornění i jinou formou (například na úřední desce obce) ale to jen podřídně.

V této souvislosti připomínám i přechodné ustanovení zákona v § 29, odstavci (4), podle kterého byla povinnost uzavřít smlouvu o nájmu hrobového místa dle nového zákona nejpozději do 30 měsíců od nabytí jeho účinnosti (neboli do 30. 6. 2004), jinak právo užívat místo zaniklo. Včetně nečinnosti uživatele. Samozřejmě platné smlouvy o nájmu hrobových míst, uzavřené dříve platily i nadále. Problémem však bylo, zda právo nájmu bylo možno doložit, zda jej uplatňovala osoba oprávněná (tedy i dědic). Přitom dřívější tzv. „propůjčení místa na pohřebiště“ soudy (viz rozsudek NS ČR sp. Zn. 3 Cz 70/81) posuzují obdobně jako dřívější „užívací právo“ – nikoliv nájem. Danou problematikou se opakovaně zabýval Nejvyšší soud ČR (rozsudek NS ČR sp. Zn. 983/2007) a také Ústavní soud ČR (usnesení ÚS ČR III. ÚS 3170/10) a ve svých rozhodnutích potvrdily, že neuzavření nájemní smlouvy do 30.6.2004 i při nečinnosti provozovatele pohřebišť, znamená zánik práva hrobového místa užívat. Podle mne ale tento závěr nelze uplatnit i na nečinnost provozovatele v případech, kdy se měly uzavírat nebo obnovovat nájemní smlouvy po 1. 7. 2004.

Konec nájmu a vyklizení hrobového místa od náhrobků.

Již judikáty soudů ze 70-tých let uváděly, že zatímco užívací právo k hrobovému místu nebylo přezkoumatelné soudy, naopak právo vlastnictví k hrobovému příslušenství (nyní hrobové zařízení) soudy přezkoumatelné bylo. Jako majetek vlastníka spadalo i do pozůstalostního řízení. Bohužel bylo tak postupováno jen výjimečně, s mnoha důsledky i pro současnost.

Zákon nově v § 25 odstavci 9) stanoví, že pokud si nájemce po skončení nájmu neodebere hrobové zařízení včetně urny, postupuje provozovatel podle § 20 písmeno g) bodů 4 a 5 obdobně. A § 20 v odstavci g) stanoví postup v případě rušení pohřebišť. V praxi to znamená, že po prokazatelném skončení nájmu (neuzavření – neobnovení smlouvy ani přes upozornění provozovatele) informujeme vlastníka, že pokud se ke svému majetku nepřihlásí do 1 roku, bude s ním naloženo jako s věcí opuštěnou. Další postup pak stanovil občanský zákoník.

A zde má zákon od prvopočátku jednu z mezer, která se neopravila dosud. Zákon nám stanoví povinnost evidovat nájemce, zemřelé, hrobové zařízení a další, ale nestanoví povinnost evidovat vlastníka. Lze tak učinit ujednáním ve smlouvě ale bohužel, děje se tak spíše sporadicky a zpravidla až po té, kdy k tomu je provozovatel pohřebišť donucen vlastní negativní zkušeností. Pak může nastat situace, kdy informování jen nájemce nemusí zákonnou podmínku splňovat. Na tuto skutečnost upozornila před léty i Kancelář ochránce veřejných práv a doporučila věst v evidenci i vlastníky hrobových zařízení respektive hrobek.

Nájem a přechod na dědice.

Před nabytím účinnosti zákona platilo, že užívání hrobového místa přechází na osobu blízkou. Která z nich to byla si museli provozovatelé pohřebišť rozhodnout sami a nejednou tak učinili podle toho, kdo se k místu přihlásil dříve. Zákon o pohřebnictví pak má ustanovení (§ 25 odstavec 6), podle kterého u fyzických osob přechází nájem na dědice, (u právnických osob na právního nástupce). Po několika let měla většina z nás za to, že soudy (notáři co by soudní komisaři) budou v dědickém řízení řešit i přechod nájmu hrobového místa. Později se ukázalo, že tomu tak není, neb dědictví dle dřívějšího OZ tvořily jen majetková práva a povinnosti (neboli věci

movité, nemovité, a ostatní věcná práva, osobní majetková práva a závazky). Avšak pouze ty, které smrtí nezanikaly, ani nepřecházely na jiné osoby dle zvláštních zákonných ustanovení. A bohužel, takovým zvláštním ustanovením je právě ustanovení zákona o pohřebnictví v § 25 odstavci 6) (viz i právní názor Ministerstva spravedlnosti ČR).

Nastává tak situace, kdy provozovatelé pohřebišť si musejí s tímto problémem poradit opět sami. Nejlépe podle výsledku – rozhodnutí v dědickém řízení. Nejideálnější je, kdy v rozhodnutí je řešeno, na koho přechází dědictví hrobového zařízení, respektive hrobky, případně je-li dědicem jen jedna osoba. Bohužel takových rozhodnutí je jako šafránu. Není-li v řízení rozhodováno o přechodu vlastnictví k hrobovému zařízení, pak nezbyvá, než vybrat z okruhu dědiců ty, na které přešlo dědictví k jinému majetku i z části, pokud se mezi sebou nedohodnou jinak. Dochází tak k přechodu nájmu na více spolunájemců, což do budoucna může způsobit obrovské komplikace, kdy okruh dědiců se může řetězit i geometrickou řadou. Zpravidla ale nastává situace, kdy oprávnění dědicové rozhodnutí o dědictví nemají, nebo je odmítnout doložit, případně stav, kdy řízení je zastaveno pro zanedbatelný majetek, který je vydán objednateli pohřbu. A je taková osoba vůbec dědicem? Ještě komplikovanější situace nastává v případech, kdy není dědiců a majetek po zemřelém se stává vlastnictvím státu. O tom provozovatel pohřebišť je informován zřídka kdy a pak může dojít i k nesprávnému posouzení, zda věc – hrobové zařízení je majetek opuštěný nebo majetek státu – tzv. odumřel.

Chce-li mít provozovatel pohřebišť alespoň zčásti jistotu, zda nájem sjednává s tím pravým dědicem, nezbyvá mu mnohdy, než soud oslovit s informací že po zesnulém se na pohřebišti nachází majetek, který nebyl předmětem dědického řízení a dát tak podnět k obnově dědického řízení. Nebo požádá alespoň o sdělení okruhu oprávněných osob v dědickém řízení. A následně pátrat opět sami. Ale to je běh nejen na dlouhou trať ale i s nemalými nepříjemnostmi s úřady i soudy. V praxi pak mnohdy dochází k tomu, kdy je nájem sjednán s osobou, která se sama přihlásí. A lze jen doufat, že se neozve jiný rodinný příslušník s požadavkem na uzavření smlouvy s ním.

Opuštěný majetek.

Jedním z velkých problémů provozovatelů pohřebišť v minulosti bylo velké množství hrobových míst bez platného nájmu (dříve užívacího práva), na kterém se ale nacházel soukromý majetek v podobě hrobových zařízení (dříve příslušenství) a hrobek. Včetně míst po bývalých sudetských Němcích. Nakládání s nimi bylo sice právně možné (žalobami na vyklizení k soudům) avšak administrativně i prakticky po mnoha letech nereálné. Proto byla jednou ze základních požadavků návrhu zákona o pohřebnictví i potřeba, ošetřit tento problém. Podle mne se tak stalo zdařilým ustanovením v § 25 odstavci 9), jak je uvedeno výše ve spojení s ustanovením § 20 odstavec (g). Jenže je bohužel nedostatečně využíváno.

Hrobové zařízení, ke kterému se přes prokazatelnou výzvu po skončení nájmu (písemně na adresu nebo výzvou v místě obvyklém na pohřebišti) vlastník věci do jednoho roku nepřihlásil bylo považováno za opuštěný majetek. Nakládání s ním bylo do 31.12. 2013 upraveno zákonem č. 40/1964 Sb, občanským zákoníkem ve znění změn a doplňků, a to v § 135. Zatímco do 30.9.2005 připadal opuštěný majetek státu, pak od 1.10.2005 připadal obci.

Občanský zákoník sice v § 119 a následujících rozlišoval věci na movité a nemovité a stanovil i okamžik nabytí vlastnictví. U nemovitostí zpravidla zápisem do katastru nemovitostí. Netýkalo se to ale staveb podzemních hrobek, které se jakožto stavby podzemní a stavby dočasné do katastru nezapisovaly. Za

Národní hřbitov Vyšehrad. Místo odpočinku Karla Čapka, foto Pavel Ondera

okamžik nabytí vlastnictví podzemní hrobky tak byla považována především účinnost smlouvy o převodu (případně přechodu vlastnictví). § 135 ale nerozlišoval opuštěnost věci movité a nemovité a postup nakládání s opuštěným majetkem v podobě náhrobků či podzemních hrobek tak byl shodný. I přesto, že byl znám judikát soudu ze 70-tých let, kdy hrobka, kterou nebylo možno rozebrat bez narušení podstaty a přemístit byla označena za nemovitost, zatímco hrobové příslušenství (nyní hrobové zařízení) s možností jeho rozebrání, přemístění a opakované postavení za věc movitou (viz rozsudek městského soudu v Praze sp. Zn. Co 343/76).

Ceny za užívání hrobových míst a jejich regulace.

I když zákon je účinný již takřka 12 let, je dosud řada provozovatelů, které se s naplněním zákonných ustanovení potýkají dosud. Ať jde o písemné formy smluv, dodržování povinností upozornit nájemce na blízkost je konec nájmu, výzvy k přihlášení se k majetku, řádné vedení předepsané evidence, zabezpečení kopání hrobů a jiné. Mnohdy je to přemíra povinností administrativních úkonů zejména u malých obcí, kde výkon správy pohřebiště mnohdy je jednou z několika oblastí činnosti pověřených pracovníků. Nemalá je i obměna pracovníků na těchto úsecích činnosti.

Jedna z povinností, daná právní normou však nad věcnou stránkou provozu pohřebiště výrazně převyšuje. A tou je oblast stanovení cen za nájem hrobových míst, za služby s nájmem spojené a za nájem obřadních místností ke smutečnímu rozloučení. Tato povinnost je upravena zákonem o cenách a jejich regulaci, s podrobnější úpravou Cenovými Výměry MF ČR. A to prakticky od roku 1993. Podmínky regulace cen, založené především na kalkulování prokazatelných nákladů a to každoročně, za situace kdy v ČR neznám jediného provozovatele pohřebiště, který by z této činnosti realizoval zisk, považují za zcela kontraproduktivní.

Pochybnost nad účelností regulace cen na pohřebištích vyjádřil ve svém rozhodnutí č.j. 8 Afs 47/2010 i Nejvyšší správní soud v ČR a například Výměry MF ČR na rok 2003 a 2004 co do regulace nepodnikatelsky užívaných pozemků (patří zde i nájem hrobových míst) označil dokonce za „zcela neodpovídající a ve své podstatě za protiústavní“ (viz článek v LN dne 9.5.2001). Bohužel ani to MF nepřesvědčilo. A tak místo toho aby se obce věnovaly věcným otázkám provozu pohřebiště, musejí opakovaně a bez účelně sestavovat kalkulace, které se pak stejně mnohdy kontrolním orgánům nelíbí a jsou zpochybňovány, nejednou i sankcionovány. A to především u ceny za nájem hrobového místa, co by ceny maximální, úředně stanovené. Obce tak na jedné straně mají povinnost provozovat pohřebiště ve své samostatné působnosti ale samostatná a svobodná vůle rozhodovat o podmínkách jejich provozu je i zastupitelům odejmuta. Z nejedné zkušenosti však registruji skutečnosti, kdy velkým – magistrátním městům (či dokonce městům krajským) se kontroly nějak vyhýbají. Jinak by totiž nemohly existovat smlouvy o nájmu hrobového místa, které například vůbec neobsahují údaj o rozměrech pronajatého místa.

Co nového přináší rok 2014?

Především nabytí účinnosti nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. (dále jen NOZ). Nepřísluší mi zabývat se bytí okrajově hlavními dopady nového zákona, které jak jsem se mohl co by posluchač na jednom semináři dozvědět, nejsou malé. Za situace, kdy zásadně mění princip posuzování právních vztahů, dává přednost smluvní volnosti a zdůrazňuje přednost práva soukromého před právem veřejným, zmíním jen můj názor na dopady do problematiky provozování pohřebiště alespoň heslovitě:

- Ujednání ve smlouvách o nájmu hrobových míst (pokud odporují zákonu i o pohřebnictví) nabudou na důležitosti,
- Řády pohřebiště bude třeba chápat něco jako obchodní podmínky
- Mění se posuzování hrobek podzemních i nadzemních – co by nemovitostí. Podle toho se jinak řídí opuštěnost věci movité a nemovité. Například i podzemní hrobka se stane za splnění předepsaných náležitostí věci opuštěnou až po 10-ti letech k případné statuu,
- Opuštěnou movitou věc si může přivlastnit každý, nebrání-li tomu zákon nebo právo jiného (viz § 1045 NOZ). A jak se kdo bude ono právo prokazovat?
- Naopak opuštěným majetkem se stane i věc, která pro vlastníka měla jen nepatrnou hodnotu a byla zanechána na místě přístupném veřejnosti (§ 1050/2 NOZ). Nebude to tak jedna z cest, jak řešit hrobová zařízení v desolátním i havarijním stavu bez čekacích dob? Který předpis bude mít přednost? Zákon o pohřebnictví nebo nový občanský zákoník?
- U hrobek kaplových je třeba řešit dopad ustanovení, kdy stavba se stává součástí vlastnictví toho, komu patří pozemek (za jasně stanovených podmínek) – nabízí se řešení institutem práva stavby. Jak ale bude formálně postupováno? Kdo právo stavby na pohřebištích vydá?
- Je řada nejasností, vyplývajících z neúplného vymezení pojmů zákonem o pohřebnictví (například hrob – hrobka- úložiště jednotlivých uren – oznámení úmrtí a jiné). Nepočítám i ta, která jsou opakovaně předkládána do žádané novely zákona o pohřebnictví.

Lze jen doufat, že i garant zákona o pohřebnictví – Ministerstvo pro místní rozvoj ČR k řešení nových skutečností přispěje podstatně větší ochotou i pouze formou vyjádření právního názoru, jak je to obvyklé u řady jiných ústředních orgánů.

Ing. Václav Graf, 11.8. 2014
majitel pohřební služby
správce pohřebiště ve Valašském Meziříčí
soudní znalec z oboru služeb v pohřebnictví
člen Představenstva SP v ČR

AKTUALITY - KOMENTÁŘE - SPRÁVY

Václav Grubhoffer: *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů v letech 1732 – 1914. Vydala Společnost pro kulturní dějiny, 441 stran, České Budějovice 2013, cena neuvedena.*

Rád bych čtenářům Slovenského pohřebnictva doporučil úzce zaměřenou monografii k tématu smrti ve šlechtickém prostředí v období od poloviny 18. do počátku 20. století. Pustit se v České republice do nové monografie o Schwarzenbercích představuje pro historika nesnadný, ba smělý úkol. Badatel střední generace, který se u nás rozhodne sepsat další z dlouhé řady šlechtických biografií, musí zvládnout obrovskou bibliografii a hory pramenů.

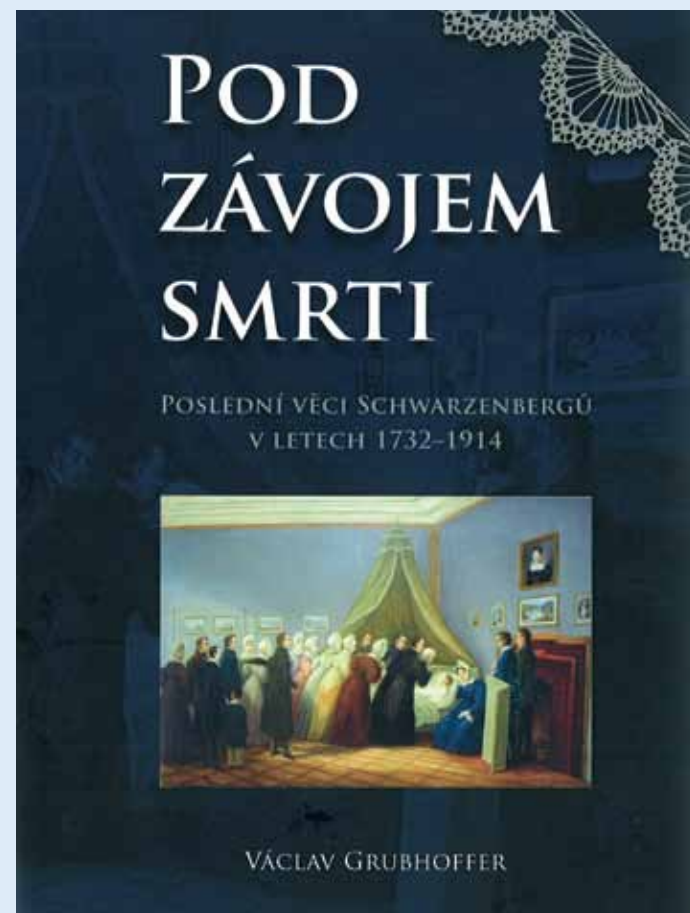
Náročné badatelské zahlobání vyžadující měsíce soustředěné práce v archivech, četbu stohů regionální odborné literatury může historika snadno vést k uzavřenosti do vlastního světa, neli k pesimismu a jistě misantropii. Václav Grubhoffer naopak cítí jako vědec závazek a snad i dluh vůči širokým vrstvám čtenářů. Snaží se je pochopit a obracet se k nim srozumitelnou řečí.

V některých českých publikacích, i těch vydaných poměrně nedávno, přežívá, pokud jde o historii českého pohřebnictví, spousta zastaralých klíšé a překonaných představ. Například panuje domněnka, že pohřby bez obřadu jsou doménou 21. století. Ritualizovaný způsob loučení se zesnulými měl vždy důležitou psychologickou roli. Neobyčejně traumatické však muselo být pro rané novověkou společnost nakládání s mrtvými těly v období nedostatku morových hrobařů, kdy těla byla na hřbitov vláčena na provaze často nahá. Docházelo běžně k jejich okrádání a zneuctění. I Jan Ámos Komenský považoval pohřeb bez obřadu za projev barbarství. Jak se Václavu Grubhofferovi podařilo názorně prokázat, do této otázky vnesl více světla především navazující výzkum osvícenské zdravotní teorie. Jedním z pilířů této teorie je doporučení mrtvolu během morové epidemie okamžitě rychle vyvézt z města a pak buď pohřbit do hlubokých jam, anebo spálit. Správní úřady měly dohlédnout i na správné zajištění pohřbů ve šlechtických kryptách, aby ani zde uložená těla „nevydechovala hnilobu“.

Václav Grubhoffer se nespokojil jako tolik jiných historiků s konstatováním, že umírajícímu vysokému šlechtici poskytl poslední pomazání. Zajímá se o celý rituál u jejich lůžek. O volbu konkrétního pohřebního roucha, parte, konduktu, hrobu, atd. Na okraji autorova zájmu zůstaly pouze osoby podnikající v pohřebnictví, které na náklady Schwarzenbergů dopravovaly zemřelé do jejich rodinných hrobek a možná i organizačně zabezpečovali průběh pohřebního ceremoniálu.

Do českého bádání o pohřbívání vysoké šlechty v dlouhém devatenáctém století vnesl Václav Grubhoffer téma, jež tu doposud stálo na pokraji zájmu: tafefobie, tj. chorobnou úzkost z pohřbení zaživa. Zatímco současníky předčasný pohřeb děsil a dojímal, historikové mu zatím věnovali jen malou pozornost. Lidová víra v revenanty, kteří vystupují ze svých hrobů, aby během noci vyhledávaly živé oběti, bývá přisuzována právě předčasnému pohřbu. Vhazování hlíny do hrobu, které je dodnes běžnou součástí církevní pohřební liturgie, má analogii v symbolickém chování z dávnějších pohanských dob, kdy se některé lidské pozůstatky uloženy na dně hrobu, fixovaly kameny, slinou či mákem.

Tafefobie pronikla i do kanonického práva. Jakmile se během kanonické rekognoscace lidských ostatků služebníka Božího zjistí, že se jeho tělo do hrobu pohřbilo živé, je nutno podle práva římskokatolické církve platného do dnešních dnů beatifikační proces definitivně zrušit. Jistota církve v dosažení heroického stupně ctností je oslabena zjištěním prokázaným na

jeho kostech, že se ve snaze zachránit si holý život s mučednickou smrtí nesmířil. Tafefobie byla ostatně jedním z vážných důvodů, proč římskokatolická církev v roce 1963 upustila od svého přísného zákazu pohřbu žehem a dovolila svým členům zvolit si kremaci svého těla beztrápně. Z exhumovaného popela již nelze prokázat, zda heroické ctnosti křesťana zemřelého v pověsti svatosti nebyly oslabeny během zpopelnění jeho - na okamžik v žárovišti obživlého - těla.

Je zajímavé, že autor během archivního výzkumu nenarazil na žádnou reflexi úmrtí šlechtických novorozenců ani na možnou podobu jejich pohřbu. Zřejmě neprobíhala v těchto případech žádná velká pohřební slavnost. Podle plánek pohřbených ve schwarzenberských hrobkách je naprosto jisté, že mrtvé narozené děti, případně zemřelé bezprostředně po narození, byly pohřbívány do rodinných hrobek. V samotné knize se autor zmiňuje v poznámkovém aparátu o jednom takovém případě: o zemřelém devítidenním princí Josefovi (* 18. 11.1894, Osov - † 27. 11.1894, Osov), jehož lidské pozůstatky byly s největší pravděpodobností do Schwarzenberské orlické hrobky pohřbeny jen proto, že prince během jeho krátkého života stačili rodiče pokřtít. Obávám se, že v opačném případě by jim římskokatolický kněz církevní pohřeb musel odmítnout, aby orlická hrobka takovým pohřbem nebyla znesvěcena. Utajené pohřby nebudou logicky veřejně zaznamenány. Archeologické nálezy jsou velmi řídké, tělo téměř bez tvrdých kostí nezanechává žádné trvalé materiální svědectví o svém krátkém životě.

Po přečtení knihy mně tak zůstala nezodpovězenou jen otázka: Jak Schwarzenbergové pohřbívali své mrtvě narozené děti? Že by i tito vysoko postavení členové římskokatolické církve nepokřtěné děti pohřbívali bez obřadu?

Václav Grubhoffer dokázal zdánlivě tradiční tematiku přetvořit v monografii zcela originálního pojetí. Ačkoli nejsem historikem, řadím toto dílo mezi své hlavní metodologické inspirace.

ThLic. Tomáš Kotrlý, Th.D.

Sme pripravení na katastrofu?

V článku sú použité ilustračné zábery z cvičenia pri simulovanej havárii dopravného lietadla, ktoré sa konalo na bratislavskom letisku dňa 13.5.2014, foto Pavel Ondera

Júlový pád malajzijského lietadla s 298 cestujúcimi na palube šokoval verejnosť najmä pre podozrenie, že toto civilné lietadlo na linke Amsterdam – Kuala Lumpur 17. 7. 2014 zostrelila vojenská raketa. Trosky boeingu dopadli z výšky 10-tisíc metrov na ukrajinské územie, do bojovej zóny v blízkosti ruskej hranice.

Haváriu nikto neprežil a ukrajinským záchranárom narobila poriadne vrásky na čele, veď trosky z lietadla boli roztrúsené na ploche mnohých štvorcových kilometrov a podľa oficiálnych správ Ukrajinci dosiaľ nenašli ani všetky telá obetí, občanov viacerých štátov Európy, Ázie i amerického kontinentu. Problém mali aj s nájdenými telami. V prvom rade hľadali spôsob, ako v horúcich letných dňoch uložiť do chladu na neisto dlhú dobu taký veľký počet tiel pri zachovaní náležitej úcty k mŕtvym a bez toho, aby ich museli rozvážať do chladiarenských kapacít (oddelenia patológie nemocníc a polikliník, chladiarinou vybavené domy smútku) po celej Ukrajine. Napokon zvolili spôsob dočasného uloženia pozostatkov do mraziarenských železničných vagónov, aby boli k dispozícii vyšetrovacím tímom. Nemalá časť pozostalých tak prežíva už dlhé týždne v obavách, či vôbec budú môcť pochovať svojich blízkych, či sa Ukrajincom a početným zahraničným záchranárskym a vyšetrovacím tímom podarí nájsť a bez akýchkoľvek pochybností stotožniť telá či ich časti. Tak aj u nás vznikla v odborných kruhoch diskusia, ako by dokázala podobnú, veľmi náročnú úlohu zvládnuť Slovenská republika? Sme na takúto, hoci málo pravdepodobnú situáciu pripravení? Máme dostatok síl a prostriedkov v prípade, že by na naše územie spadlo lietadlo plné cudzincov a výsledkom havárie by boli až stovky mŕtvych, občanov mnohých štátov sveta?

Každý prípad je iný

Slovensko historicky nemá v tomto smere porovnateľné skúsenosti. Po II. svetovej vojne archívy evidujú dve veľmi vážne udalosti tohto druhu, verejnosti málo známu haváriu lietadla typu Il-18 bulharských aerolínií, ktoré 26. novembra 1966 letelo zo Sofie do Prahy a pre nepriaznivé počasie sa rozhodlo pristáť v Bratislave. Manéver sa nepodaril, trup lietadla spadol v lesnatej oblasti Biely kríž na okraji Bratislavy, o život prišlo 74 cestujúcich a osem členov posádky dvanástich národností. Ďalšou podobnou udalosťou bola havária lietadla typu Il-18 Československých aerolínií, ktoré 28. júla 1976 spadlo v Bratislave do štrkového jazera rekreačného areálu Zlaté piesky. Zahynulo 70 pasažierov a šesť členov posádky.

V oboch prípadoch sa naše štátne orgány snažili udržať tragédiu v tajnosti, a tak sa napríklad o leteckej havárii na Zlatých pieskoch väčšina Bratislavčanov paradoxne dozvedela skôr z ruskkej televízie, ako zo Slovenského rozhlasu.

Malo by to fungovať

Naše kroky teda viedli na Ministerstvo vnútra SR, ktoré je zo zákona aj v tejto oblasti integrujúcim činiteľom pre všetky zložky využiteľné v podobnej tragickej situácii. Tu nás informovali špecialisti z odboru civilnej ochrany a krízového plánovania na čele s jeho riaditeľom plk. Ing. Miloslavom Ivicom.

Chrbticu celého mechanizmu, ktorý by musel v takomto prípade odborne a pohotovo zafungovať, definuje zákon č. 129/2002 o integrovanom záchrannom systéme (IZS). Prešiel už početnými novelami a nielen rezort vnútra, ale všetky zainteresované zložky museli do akcieschopnosti integrovaného záchranného systému vložiť za tie roky nemalé finančné prostriedky na technickú infraštruktúru a pripraviť množstvo odborníkov, najmä operátorov stredísk, schopných plniť všetky zložité úlohy, ktoré vážnejšie dopravné či priemyselné havárie a živelné pohromy na hlavných aktérov kladú. Jadrom systému sú krajské koordináčne strediská IZS. Podľa slov JUDr. Evy Hičkovej a Ing. Heleny Fazekašovej z odboru civilnej ochrany a krízového plánovania, ktorý organizačne patrí pod sekciu krízového riadenia, legislatíva dnes už komplexne a detailne stanovuje zodpovednosť a úlohy jednotlivých zložiek IZS v prípade každej mimoriadnej udalosti. Na postup v mnohých situáciách sú vypracované presné plány. Samozrejme, v prípade našej „modelovej“ situácie by operatívne utvorený krízový štáb musel v prvom rade vyhodnotiť špecifiká udalosti – počnúc miestom havárie, jeho prístupnosti a geografickej polohy, ktorá je v rámci podpísaných bilaterálnych dohôd dôležitá aj pre posúdenie možnosti prípadnej zahraničnej pomoci. Na mieste by v takomto prípade mali rozhodujúce prvé slovo príslušníci Hasičského a záchranného zboru pri likvidácii pravdepodobného horenia ostatkov lietadla a lekári – záchranári, ktorí by sa pokúsili urýchlene nájsť žijúcich cestujúcich a zabezpečiť im zdravotnú starostlivosť. Ich úlohou by bolo zreteľne lokalizovať a označiť telá nebohých, prípadne ich časti. Celú činnosť v takom prípade odborne usmerňuje príslušný orgán verejného zdravotníctva, pre ďalšie riziká (letecký benzín, mazivá, iné chemikálie) by sa dostali k slovu aj odborníci z kontrolného chemického laboratória CO. Izolovanie a zabezpečenie priestoru havárie je zasa úlohou Policajného zboru, ktorý tiež zodpovedá za identifikáciu totožnosti osôb či tiel nebohých. Policajný zbor disponuje množstvom

odborníkov na vyhľadávanie, k slovu by sa tak zrejme dostali najmä služobní kynológovia a celý rad ďalších policajných špecializácií. Bezodkladne sa v takých prípadoch očakáva aktivita ministerstva zahraničných vecí a ministerstva dopravy pri získaní zoznamu cestujúcich od leteckej spoločnosti, ktorá je vlastníkom lietadla a spojenie s príslušnými ambasádami, prípadne aj so známymi pozostalými. Automaticky sa tiež zapojí Letecký úrad SR, ktorý bude zodpovedať za vyšetrovanie nehody.

Možná pomoc zo zahraničia

Výsledkom práce celého tímu záchranárov v prvých hodinách po havárii by tak bolo, ak sa nenašiel nikto živý, predovšetkým sústredenie tiel nebohých v tzv. patologických vakoch, ich označenie a zabezpečenie celého priestoru nehody. Ďalšou bezodkladnou povinnosťou špecialistov z Kriminalistického a expertízneho ústavu PZ, prípadne aj ďalších prírodovedných či medicínskych pracovísk by bolo odobratie vzoriek pre analýzu DNA nebohých. Príslušný orgán verejného zdravotníctva by v závislosti na vonkajších faktoroch (ročné obdobie, teplota vzduchu, počasie, zrážky) rozhodol o umiestnení obetí havárie v chladenom priestore tak, aby boli telá prístupné najmä na overovanie totožnosti. Ani na Slovensku, podľa slov citovaných odborníkov, nemáme dostatočne veľký chladiaci priestor určený výslovne na ukladanie takého veľkého množstva mŕtvych. Rozhodnutie by teda záviselo na posúdení reálnych možností v danom regióne. Zodpovedné dočasné uloženie tiel nebohých cudzincov je však pre ďalší postup pri vyšetrovaní a pre transparentnosť jeho výsledkov, vo vzťahu k iným štátom a či pozostalým vo všeobecnosti, prioritnou úlohou. Po zistení a overení totožnosti nebohých by už nasledoval záverečný krok – odovzdanie tiel priamo pozostalým alebo prostredníctvom príslušnej ambasády.

Pripravil Mgr. Peter Ondera

Človek na železničnom priecestí...

Smrť na koľajniciach prináša každoročne nemálo ľudských tragédií. Vlak sa stal osudným vlani celkovo 100 ľuďom, ktorí boli usmrtení a 28 ďalších utrpelo ťažké zranenia. Poukazujú na to štatistiky nehodovosti na železnici za rok 2013. Železnice Slovenskej republiky (ŽSR) evidujú celkovo 46 zrážok vlaku s účastníkmi cestnej premávky na priecestiach, teda s vodičom, chodcom alebo s cyklistom. Je to o štyri nehody menej ako v roku 2012.

Železničné priecestia

„Z celkového počtu 10 smrteľne zranených osôb bolo na priecestiach vlani zaznamenané úmrtie 7 chodcov, 2 vodičov cestných motorových vozidiel a jedného zamestnanca dopravcu ŽSR vo funkcii rušňovodiča. Všetky tragické nehody sa stali z viny účastníkov cestnej premávky, ktorí nerespektovali zákon o premávke na pozemných komunikáciách, pred priecestím nezastali a nepresvedčili sa o bezpečnom prejazde cez priecestie, išli na červenú, alebo dokonca cez zatvorené závery,“ prezrádza Ľubomír Mitas z odboru komunikácie ŽSR.

Z celkového počtu 12 ťažko zranených osôb bolo na priecestiach v roku 2013 zaznamenané ťažké zranenie 6 chodcov, 4 vodičov a jedného spolujazdca v cestnom vozidle a jedného cestujúceho vo vlaku. Pokles nehôd na železničných priecestiach a predovšetkým výrazne nižšie číslo mŕtvych je, podľa Ľubomíra Mitasa, výsledkom technických a preventívno-výchovných akcií ŽSR. „Patrí sem projekt Medzinárodného dňa bezpečnosti na železničných priecestiach, budovanie mimoúrovňových priecestí, označenie priecestí jedinečným identifikačným číslom „JIC“ a s ním súvisiace zavedenie systému vyrozumievania.“

Najzávažnejšia nehoda? V máji 2013

Medzi najzávažnejšie nehody patrí zrážka vlaku s nákladným autom z 20. mája minulého roka na trati Haniska pri Košiciach – Maťovce. Čo sa vlastne vtedy stalo? Keď sa vlak približoval k zabezpečenému železničnému priecestiu, rušňovodič si všimol zľava prichádzajúce vozidlo, ktoré išlo v ľavom pruhu a obiehalo okúť stojace pred spustenými závorami priecestia. Rušňovodič okamžite použil rýchločinné brzdenie vlaku, avšak vzhľadom na jeho rýchlosť a krátku vzdialenosť zrážke nemohol zabrániť. Následkom nárazu bol vodič vymrštený z kabíny vozidla na svah pod auto. Privolaní boli pracovníci rýchlej zdravotníckej pomoci a obhliadajúci lekár, ktorý konštatoval smrť vodiča.

Ďalšie tragické udalosti na koľajniciach

K uvedeným zrážkam je potrebné vo všeobecnosti dodať, že na toto nemajú ŽSR žiaden vplyv. Nie je totiž možné oploť 3 600 kilometrov tratí, ktoré spravujú a dennodenne ich v celom rozsahu 24 hodín na každom metri sledovať, či sa tam niekto cudzí nepohybuje, alebo neplánuje spáchať samovraždu. „Ide o neoprávnený pohyb civilnej osoby v priechodovom priereze dráhy, kde je pohyb cudzích osôb (mimo zamestnancov železníc) prísne zakázaný a životu nebezpečný. V ďalších uvedených štatistikách sú zahrnuté samovraždy, zrážky z nepozornosti a neopatrnosti, ale aj pohyb bezdomovcov či ľudí pod vplyvom alkoholu. Mali sme aj prípady malých detí, ktoré sa na koľajach hrali,“ objasňuje Mitas.

Sto ľudí prišlo o život

Celkový počet usmrtených osôb, ktoré ŽSR evidujú za rok 2013 je 100 osôb, z toho 52 samovrážd. Ohľadne samovrážd je dôležité uviesť, že ako samovraždy ŽSR evidujú len tie, pri ktorých je spoľahlivo preukázateľné, že ide o samovraždu. „To znamená, nájde sa očitý svedok, ktorý môže samovraždu dosvedčiť, zväčša výpoveď rušňovodiča, resp. iný náhodný svedok, alebo sa nájde list na rozlúčku pre pozostalých...,“ spresňuje Ľubomír Mitas.

Devastačné poranenia obetí

Samovražda je vždy o individuálnom rozhodnutí konkrétneho človeka. Skôr je to podľa Ľubomíra Mitasa otázka na jeho rodinu, okolie a blízkych, aby si všimli, čo človeka trápi, či sa mu stalo niečo, s čím si nevie rady. „Z nášho pohľadu je každá samovražda obrovskou tragédiou, navyše pri zrážke s vlakom dochádza k rozsiahlym devastačným poraneniam, čo nie je nič príjemné pre pozostalých, ktorí musia prísť telo identifikovať. Nehovoriac o traume, ktorú, a neraz opakovane, zažívajú rušňovodiči a vlakový personál. Znamená to tiež výrazné meškanie vlakov, zdržanie cestujúcich a narušenie cestovného poriadku, vyšetrovanie niekedy, podľa závažnosti, trvá aj hodiny,“ objasňuje Mitas. Nie je to však len problém Slovenska, samovraždy skokom pod vlak sú bežné aj v okolitých krajinách. ŽSR prijala v tomto smere už pred časom opatrenia, aby si pracovníci ŽSR v ktorúkoľvek dennú či nočnú hodinu všimli, či už v staniách ale aj mimo staníc, popri tratiach podozrivé správanie sa osôb, osôb pod vplyvom alkoholu, osôb, ktoré sa len tak bezcieľne pohybujú v okolí koľajiska.

Pripravila Zuzana Voštenáková, fotografie Pavel Ondera

Palubovka elektrického rušňa Škoda 47E, radu 240 - Laminátky

Rušňovodič to nemá ľahké

Život rušňovodičov nebeží vždy v pevných koľajniciach. Narúšajú ho tragické príbehy z nehôd, o ktorých neradi rozprávajú. Hoci len ťažko na ne môžu zabudnúť, musia sa s nimi časom zmieriť.

Pokiaľ dôjde k nehode vlaku s usmrtením osoby, rušňovodič je vždy v službe vystriedaný a nahradený kolegom. „V prípade potreby, na jeho vyžiadanie, je mu poskytnutá odborná psychologická pomoc,“ objasňuje Mgr. Jana Morháčová, riaditeľka Odboru komunikácie Železničnej spoločnosti Slovensko (ZSSK). Rušňovodič je tiež vždy k dispozícii a nápomocný vyšetrovacím orgánom. „Až po ich pokyne vlak môže pokračovať v jazde. Ak dôjde k takémuto incidentu na niektorej hlavnej trati, kde je vysoká hustota vlakov, je úplne prerušená či zastavená doprava minimálne dve hodiny,“ tvrdí riaditeľka komunikácie.

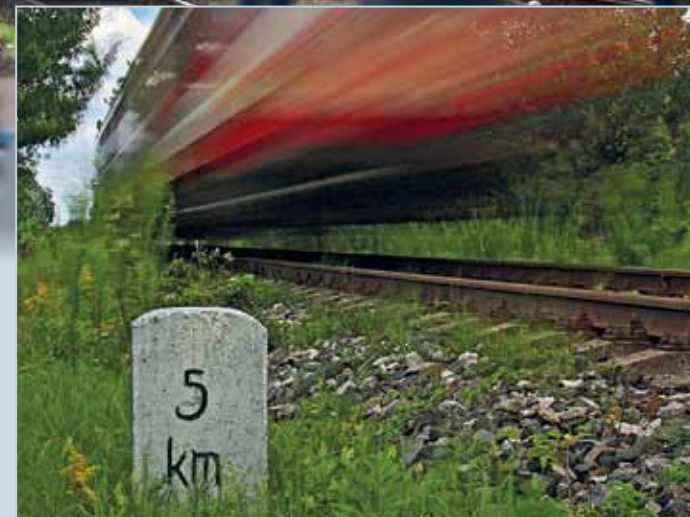
Tiež dôjde k meškaniu všetkých priamo dotknutých vlakov na danom úseku a často aj k meškaniu mnohých prípojových vlakov. „Stovky až tisíce cestujúci sú nespokojní, narastá negatívny obraz dopravcu – v očiach zákazníka dopravca nie je schopný dopraviť ľudí do cieľa cesty načas a bez meškania,“ objasňuje situáciu Jana Morháčová. Napríklad, ak sa stane incident na trati pri Košiciach, následne to postihne cestujúcich na celej trase vyše 500 km cez Poprad – Žilinu – Trenčín až po Bratislavu (vlak ide po celej trase zmeškaný).

Železničná spoločnosť Slovensko si v súčasnosti nenárokuje v žiadnom prípade stretu vlaku s civilnou osobou (samovraždou) odškodné od rodiny. Uvedené prípady nie sú ani predmetom poistenia.

Pripravila Zuzana Voštenáková, fotografie Pavel Ondera

Vjazd do stanice, rušňovodič pozorne sleduje správanie sa cestujúcich

Porovnanie následkov nehôd na priecestiach podľa rokov

Následky	Rok 2012	Rok 2013	Rozdiel
Smrteľné zranenia	21	10	-11
Ťažké zranenie	15	12	-3
Škody ŽSR	17 679€	88 937€	+71 258€
Škody dopravcov	1 312 031€	1 189 272€	-122 759€
Škody na civ. autách	152 400€	204 660€	+52 260€

Zdroj: Železnice Slovenskej republiky

Počet usmrtených ľudí na železniciach za posledné obdobie

Tento rok do 05. 2014: smrteľné zranenie 36 osôb (z toho 16 prípadov samovrážd)

Rok 2013: smrteľné zranenie 100 osôb (z toho 52 prípadov samovrážd), ťažké zranenie 28 osôb, (z toho 3 prípady pokusov o samovraždu)

Rok 2012: smrteľné zranenie 85 osôb (z toho 38 prípadov samovrážd), ťažké zranenie 29 osôb, (z toho 3 prípady pokusov o samovraždu)

Rok 2011: smrteľné zranenie 77 osôb (z toho 39 prípadov samovrážd), ťažké zranenie 26 osôb, (z toho 2 prípady pokusov o samovraždu)

Zdroj: Železnice Slovenskej republiky

REKLAMA V POHREBNÍCTVE

Reklama na Slovensku má stanovené určité normy pre všetky odvetvia rovnako. V prvom rade sa pristavme pri tom, čo reklama je podľa Zákona o reklame č. 147/2001 Z. z.: „Prevedenie, prezentácia alebo iné oznámenie v každej podobe súvisiace s obchodnou, podnikateľskou alebo inou zárobkovou činnosťou s cieľom uplatniť produkt na trhu.“ Ďalšia charakteristika reklamy: musí byť v súlade s pravidlami a dobrými mravmi, nesmie klamať, nesmie byť skrytá či nekalá. Musí oslovať správnych ľudí, nesmie ponúkať zakázané produkty, musí spĺňať požiadavky na verejné rečové prejavy a všetko, čo k spisovnému slovenskému jazyku patrí. Nesmie sa šíriť automatickým telefonickým volacím systémom alebo adresne a musí mať presne určenú lehotu trvania.

Zákon č.131/2010 o pohrebníctve, ktorý nadobudol účinnosť 1. 1. 2011 zakazuje reklamy pohrebov, ponúkať, propagovať a informovať o pohrebných službách v zdravotníckych zariadeniach, v sociálnych zariadeniach, na patologicko-anatomickom pracovisku a na pracovisku súdneho lekárstva. Lekár nesmie odporučiť konkrétnu pohrebnú službu, inak by porušil zákon. Podľa § 32 odseku 1 písm. a) a b) prejednávajú a sankcie za priestupky ukladá regionálny úrad verejného zdravotníctva. Výnos z pokút je príjmom štátneho rozpočtu. Obstarávatelia pohrebu si musia hľadať pohrebnú službu, ktorá zabezpečí pohreb zosnulého, mimo týchto inštitúcií. Týmto sa zabránilo monopolnému postaveniu pohrebnej služby, ktorú preferovalo zdravotnícke zariadenie, kým iné pohrebné služby boli diskriminované. Dostávame sa pre pohrebné služby k stále aktuálnemu problému, a tým je reklama. Tá dnes predáva všetko. Bez nej je ťažké dostať sa do povedomia verejnosti v hocikakom odvetví. Ako to má urobiť pohrebníctvo? Je verejnosť pripravená na takúto reklamu? Ako by taká reklama mala vyzeráť? Nebude to verejnosť brať príliš morbidne, keďže sa nachádzame v konzervatívnej Európe? A je naozaj Európa taká konzervatívna? Presne kvôli týmto otázkam sme sa obrátili na odborníka Roberta A. Luptona, Ph.D., ktorý pochádza z Washingtonu. Nejaký čas pôsobil aj na Slovensku a neustále exceluje v Amerike. Tam to funguje úplne inak a možno práve tento trend čaká aj Slovenskú republiku.

Kam siahajú hranice reklamy a akým spôsobom môže pohrebníctvo urobiť reklamu?

V USA je potrebné, aby bola v reklame zabezpečená ochrana spotrebiteľa. To sa vyžaduje od všetkých reklamách, ktoré sa týkajú vecného a jasného obsahu. Pravdivosť v reklame kontroluje vláda, ostatní konkurenční partneri a spotrebiteľ. Ďalší zo zákonov v USA podmieňuje, aby reklamy spotrebiteľa

neobťažovali. To znamená, že sa za účelom predaja nepripúšťa žiadny nepriaznivý krok (napríklad ponuka pohrebných služieb alebo tovaru najbližším príbuzným človeka po smrti). Takýto typ reklamy je v rozpore so zákonom.

Ako a čo by ste použili na to, aby ste si získali zákazníkov formou reklamy? Vedeli by ste porovnať Európu s Amerikou? Nemôžem to porovnávať priamo s európskym trhom, ale u nás delíme reklamy do niekoľkých kategórií. Prvých päť z nich nie sú tradičné metódy pre pohrebné ústavy a nepoužívajú sa tak často (denná tlač, televízia, mail, rádio, časopisy a internet). Posledné dve, vonkajšia reklama a internet, sú v súčasnosti najdôležitejšie a najčastejšie používané formy reklamy.

Vedeli by ste nám opísať nejaké príklady o prehnannej, nedovolenej reklame pohrebníctva?

Ako príklad by som ponúkol kreatívnu tvorbu obchodníka, ktorý prišiel na trh s pohrebnými pohľadnicami. Tie môže rodina pri úmrtí poslať ako obyčajnú pohľadnicu a nemusí ich celé vypisovať sama. Zaujímavým príkladom bude určite aj pokrok pohrebníctiev, ktoré sa dostávajú k širokej verejnosti pomocou internetových portálov, napríklad facebook. Takýto spôsob dostávania sa do povedomia občanov považujem za prehnaný a dotieravý.

Čo je v reklame etické a čo už nie? Zaujímá nás Váš celkový pohľad na reklamu ako takú, nielen priamo na reklamu pohrebníctva.

Etika je v reklame diskutabilnou témou. Dá sa o tom napísať niekoľko kníh, a pritom to rozobrať len povrchne. V USA spotrebiteľ čelia všadeprítomnej reklame. U nás veľa reklám považovali za kontroverzné a neetické, možno aj nezákonné. U niektorých reklám na cigarety, pivo, tvrdý alkohol, kondómy môžeme hovoriť o neetickosti. Niektorí môžu za neetické považovať aj reklamy zamerané na deti, ktoré podporujú spotrebiteľa prejsť sa sladkým jedlom a pitím, čo podporuje rozmach obezity, vysokého krvného tlaku a nízkeho sebavedomia.

Čo si myslíte Vy, keďže ste žili chvíľu aj v Európe, ktorá z krajín je viac konzervatívna v reklame? Amerika, či Európa? Môžem povedať, že Európania sú celkovo otvorenejší k určitým typom reklamy než Američania. Týka sa to hlavne spotrebného tovaru zameraného na sex, nahotu a alkohol. Počas rokov som počul od amerických študentov študujúcich v Európe, že Američania sú v istých oblastiach konzervatívnejší. Je ale veľmi ťažké o tom hovoriť na globálnej úrovni z dôvodu diverzity krajín a kultúr v celej Európe, lebo napríklad Briti majú väčšinou vtipné televízne reklamy.

Chceli by sme sa ešte pristaviť pri extravagantných reklamách, vďaka ktorým sme sa aj dostali na stopu tejto téme, ktorej sa venujeme. Týka sa to hlavne kalendára našich poľských susedov, ktorí nafotili erotický kalendár s pohrebnými produktmi. <http://www.kalendarzindner.pl/2010/> Čo na to hovoríte?

Ako osoba rozumejúca marketingu vidím za extravagantnosťou integrovanie marketingovej komunikácie, teda proces identifikácie cieľa danej reklamy. Môže to byť zvýšenie predaja, budovanie značky na trhu, vybudovanie dlhodobej značky a podobne. Alebo či produkt bude mať silnú návratnosť investícií cez televíziu, rádio, internet, tlač atď. Oceňujem extravagantné a prevratné reklamy, pokiaľ ale nie je návratnosť investícií, reklama nemá podstatný zmysel.

Keď by som sa mal priamo vyjadriť k pohrebným kalendárom, áno sú to extrémne pokusy reklamy. V tomto prípade je dôležité vedieť, čo sledovali výrobcovia produktu. Vytvoriť rozruch alebo upozorniť na nejakú službu?

Tu sa natíska otázka – pamätajú si spotrebiteľia názov produktu len kvôli prehnannej reklame, alebo si produkt spoja s ponúkanou službou pohrebného ústavu? V prípade poľského kalendára sa dá konštatovať, že zaujali. Možno aj viac, ako očakávali. Podobné niečo vzniklo aj v Amerike. Kalendár ale nafotili muži – patológovia. Tu však nedošlo až k tak odhaleným erotickým fotografiám. Hodnotím ich kreativitu a vynaliezavosť.

Zaujímalo by nás aj to, či ste niekedy osobne pracovali na nejakej reklame propagujúcej pohrebníctvo? Čo by ste navrhli pohrebníctvam na Slovensku, aby neurazili ale zaujali? Nikdy som osobne nepracoval pre pohrebný ústav. Verím, že by to bola zaujímavá úloha profesionálnym spôsobom vytvoriť

Robert A. Lupton, Ph.D., profesor, vedúci Katedry informačných technológií a administratívneho manažmentu vo Washingtone v USA. Vedúcim katedry je od roku 2008. Dr. Lupton stále pracuje a cestuje po Európe, kde aplikuje svoje výskumy v oblasti marketingu, mobilných aplikácií, hudby na pracovisku s dopadom na produktivitu a morálku, v oblasti maloobchodných sociálnych sietí, IT etiky a maloobchodných sociálnych marketingov. Je taktiež členom Recording Academy a vystupuje s kapelou Seattle – Norrish Reaction.

kreatívnu kampaň. Tá by mala poukazovať na ľudí, ktorí pomáhajú ostatným v čase núdze. A pre Slovensko? Na Slovensku som chvíľu pôsobil. Bol som ohromený zmenami, ktorými prešla kvalita reklamy a marketingu. Rád by som povedal len toľko: **Buďte objektívni vo svojich reklamných cieľoch!** Bavte sa, buďte kreatívni! Ale stále dbajte na to, aby ste sa nikoho nedotkli a neurazili ho.

Pripravila Bc. Helena Schusterová, fotografie Robert A. Lupton Ph.D.

Pohrebníctvo Ecker
Kompletné pohrebné služby

Poskytujeme služby v okresoch
Malacky - Skalica - Senica

www.pohrebnictvo-ecker.sk

Kontakt: 34/772 2495

NON STOP: 0905 522 662, 0905 522 663

**Profesionálna
pohrebná služba
Ladislav Stríž**

NON STOP 0903 765 309
www.pohrebnasluzba.sk

Tri generácie v pohrebníctve
60 rokov skúseností a praxe

Trojičné námestie 12
Podunajské Biskupice
Bratislava

**Pohrebná služba SENEC
- Nádaský**

Garancia najnižšej ceny

Kontakt: 02/ 4592 3330
NON STOP: 0903 469 523

Farské námestie 16, Senec
www.pohrebnasluzbasenec.sk

DOMINE
POHREBNÉ SLUŽBY
TEMETKEZÉSI SZOLGÁLTATÁSOK

Nám.Á.Vámberyho 53/10B, 929 01 Dunajská Streda
NON STOP 0917 464 354, 031 550 11 31, www.domine.sk

Vystrojenie a výbava mŕtveho do truhly v minulosti

doc. PhDr. Margita Jágerová, PhD.

Ukladanie mŕtvych do truhly a jej následné vkladanie do hrobovej jamy je vo vidieckom prostredí na Slovensku záležitosťou pravdepodobne konca stredoveku, ale ešte aj z prelomu 19. a 20. storočia máme záznamy z rôznych častí Slovenska o pochovávaní zosnulých na doske bez truhly, zavinutých len v plachte. Jozef II. na sklonku 18. storočia dokonca v rámci svojich reforiem nariadil používanie truhly s vyklápacím dnom, ktorú nevkladali do jamy a mala slúžiť aj pre ďalších zosnulých. Aj keď sa už neskôr truhla používala, často mŕtveho do nej vkladali až pred samotným pohrebom. Býval až do tretieho dňa vystretý na doske doma v izbe. Dôležitou súčasťou pohrebných obyčají bola celková príprava a výbava zosnulého do záhrobia. Príspevok prináša poznatky na túto tému, pričom vychádza z etnografických materiálov z územia Slovenska od konca 19. storočia podnes.

Ešte zhruba do polovice 20. storočia sa truhly na vidieku vyrábali podomácky na mieru z neohobľovaných dosák. Stolar prišiel každého mŕtveho odmerať palicou, ktorú potom vkladali k mŕtvmu (do truhly alebo do jamy). Až v neskoršom období ich začali farbiť, dekorovať, pričom existovali určité rozdiely na základe veku – čierna farba bola určená pre starších; biela alebo svetlé odtiene pre mladých a deti.

Truhla bola určená nielen pre uloženie tela zosnulého, ale ešte pred niekoľkými desaťročiami, miestami ojedinele podnes, vkladali do nej rôzne predmety určené pre mŕtveho. Súviselo to jednak s prevenciou proti návratu duše (aby si mŕtvy nič nechodil ešte po pohrebe pýtať, aby pozostalých nemáťal), ale aj s predstavami o zachovávaní si niektorých potrieb po smrti, preto určité veci mŕtvmu nesmeli chýbať ani na druhom svete. Obdarovávanie zosnulých má predkresťanský pôvod a cirkev sa po dlhé stáročia snažila tieto prejavy eliminovať, čo sa nepodarilo prakticky podnes.

Základom vybavenia do truhly bol samotný odev zosnulého, ktorý si naši predkovia pripravovali už počas života, najmä ak išlo o staršieho, či dlhšie chorého jedinca. Jeho vystrojenie a úprava podliehali mnohým príkazom, ktoré nebolo možné obísť z dôvodu strachu pred návratom jeho duše. Príprava vecí bola v kompetencii žien, ktoré ich chystali aj pre svojich mužov. Podnes si niektoré ženy najstaršej generácie chystajú v určitom veku odev do truhly, niekedy aj šatky, obliečku na vankúš, či iné doplnky. V dávnejšej minulosti, ešte pred používaním truhly, mŕtvych zabalovali do plachiet aj v čase núdzových pochovávaní v prípade moru, rôznych chorôb, vojen. Balenie tela do plachty sa miestami praktizovalo ešte aj v prvých desaťročiach 20. storočia, hoci mŕtvy bol riadne oblečený v patričnom odevu a vložený do truhly. Smútočná farba bola kedyś biela, čo má pravdepodobne súvis s prirodzeným farebným odtieňom plátna, pričom v niektorých lokalitách sa udržiavala v prípade odevu pre zomretých ešte začiatkom druhej polovice 20. storočia. Neskôr mŕtvych začali obliekať do slávnostného, často svadobného odevu, ktorému sa pripisoval posvätný charakter vyplývajúci zo samotnej príležitosti, pri ktorej bol použitý (svadobný obrad). Od západu, z mestského prostredia približne od polovice 19. storočia, prenikala ako smútočná farba čierna, ktorá sa uplatňovala najmä v prípade

odevu zosnulých starších žien. Udržala si svoje dominantné postavenie takmer počas celého 20. storočia, ku koncu ktorého začala ustupovať. Niektorí vkladali mŕtvmu do truhly aj náhradný odev, aby mu nebola v hrobe zima. Pokrývka hlavy bola rovnaká, akú nosieval počas života – mužom klobúky, čiapky (položili ich spravidla vedľa tela zosnulého), vydatým ženám čepce, šatky. Všeobecne oblečenie malo odrážať status a celkové majetkové pomery zosnulého. Baníkov, vojakov, poľovníkov, hasičov či inak profesne a záujmovo vyhranené skupiny pochovávali v uniforme. Vydatým ženám vkladali do truhly aj tzv. polku – obradnú plachtu (dekorovaný kus plátna, neskôr to bol ručník, šatka...), súčasť obradového odevu nevesty, ale aj ženského odevu samotného, ktorú kedyś nosievali preloženú okolo pása, cez ruky pri sobáší, alebo šikmo cez plece, zavíjali do nej aj dieťa, keď ho niesli na sviatosť krstu.

V minulosti bolo bežné mŕtvych neobúvať, prípadne sa používala, zhruba do polovice 20. storočia, z plátna alebo súkna ušitá provizórna obuv. Niekde zas dávali na nohy ponožky, ktoré sa bežne nenosievali, neskôr čižmy, topánky, pričom z nich po odtrhnutí pliešky, lebo verili, že by mohli počuť klopanie, keď mŕtvy príde po smrti k pozostalým na návštevu. Odstraňovanie železných predmetov (týka sa to napr. aj pracky na opasku) súviselo aj so strachom pred nezotletím tela, nakoľko kov bol symbolom trvácnosti, sily, zdravia a veľmi pomaly sa rozkladá. V protestantskom prostredí sa neobúvanie ešte dodnes miestami praktizuje, mŕtvmu dajú len ponožky, prípadne topánky položia do truhly vedľa nôh. Príčiny neobúvania možno vidieť aj v zlej finančnej situácii vidieckych vrstiev, nakoľko obuv bola kedyś pre mnohých bežne nedostupná a nákladná záležitosť. Z tohto istého dôvodu niekde vyvliekali mužom z nohavíc kožený opasok, namiesto neho vložili motúz. Častým úkonom bolo zväzovanie palcov na nohách a rukách, aby dotýčný stuhol v žiadanej polohe. Všetky šnúry sa však museli pred pochovaním rozviazať, nakoľko zanedbanie tohto úkonu mohlo spôsobiť návrat mŕtveho a strašenie pozostalých po pohrebe.

Jednotlivé dary mali predovšetkým separačnú funkciu – vydeľovali dotýčného zo spoločenstva živých tým, že dostal to, čo bolo jeho vlastníctvom. Slúžili však aj na uspokojenie duše a mali aj obetný charakter. Patrili sem jednak veci každodennej potreby (vreckovka, okuliare, fajka, tabak, cigarety, krivajúcim palica, fľaša alkoholu, muzikantovi a remeselníkovi nástroje, ktoré používali, kartárovi hracie karty, deťom obľúbená hračka, plienky...). Z dostupného etnografického materiálu vyplýva kladenie väčšieho dôrazu na výbavu mužov. Máme však aj zmienky o výbave žien, napr. vyšívka dostala ihly, náprstok, tehotná žena plienky, výbavu pre dieťa, vôbec ženy dostávali plátno určené pre deti, ale aj náboženské predmety, alebo už spomínanú polku.

Ďalšou skupinou sú potravinové dary – chlieb, obilniny, obľúbené jedlá zosnulého a iné. Súviselo to jednak s predstavou, že všetko, s čím dotýčný pracoval počas života, mal by mať aj na druhom svete, ale aj preto, aby nebol hladný. V niektorých oblastiach Slovenska vkladali zosnulému do truhly za hrst z každej plodiny. Na druhej strane máme lokality, kde bol zakázaný akýkoľvek kontakt mŕtveho s plodinami, nakoľko by to mohlo spôsobiť neúrodu, ich nedostatok v gazdovstve. Niektoré z potravinových darov mali aj významnú ochrannú funkciu a zamedzovali návrat mŕtveho medzi živých a jeho prípadné škodenie (petrženové semeno, mak, soľ, čierne korenie, cesnak, posvätené bylinky...). Veľmi významné postavenie v obyčajach spojených so smrťou zastával aj chlieb. Do truhly vkladali buď celý peceň alebo len kúsok, či štyri kusy do každého rohu. Niekde do chleba zapiekli aj obľúbené jedlo mŕtveho a vložili všetko do truhly. Máme však aj zmienky o ukladaní chleba na truhlu, prípadne ním obdarovávali po pohrebe duchovného, alebo hrobárov.

Veľmi závažným predmetom pri výbave zosnulého bol peniaz. Jeho dávanie mŕtvmu možno interpretovať viacerými spôsobmi. V prvom rade to bola výplata z majetku, čo možno doložiť úkonom, kedy mincu rozťali napoly, pričom jednu polovicu ponechali doma (zatĺkali do prahu vchodových dverí), druhú dali do truhly, aby zosnulý neodniesol celé gazdovstvo na druhý svet. Peniaze pravdepodobne nahradilo skôr používané platidlo – plátno, dôkazom čoho môžu byť slová, ktoré sa hovorili pri vkladaní plátna do truhly – „tu máš gazda plácu za tvoju prácu“. Plátno niekde dávali mŕtvmu do truhly ešte zhruba do polovice 20. storočia. Obdarovávanie peniazmi je pokladané za relatívne novšiu vývinovú fázu, v určitú dobu začali nahrádzať naturálne dary, dlho s nimi koexistovali, ich dávanie funguje miestami dodnes (najmä v rómskom prostredí). Iným vysvetlením je potreba peňazí na zabezpečenie si cesty do záhrobia, na zaplatenie prievozníkov prepravujúceho dušu zosnulých na druhý svet. V etnografickom materiáli sa však objavujú aj novšie interpretácie – peniaze mŕtvy potrebuje na zaplatenie sv. Petrovi, strážcovi nebeskej brány, aby dušu vpustil do neba. Ďalšia skupina vysvetlení sa odvíja od potreby peňazí za účelom ich použitia na druhom svete (na oferu, na sviečky, aby si mohol čokoľvek kúpiť...). Cirkev sa snažila všetky spomínané predmety nahrádzať náboženskými, resp. ich darovanie interpretovať v duchu jej učenia. Platí to aj v prípade posvätených bahniatok alebo bylíniek davaných do ruky, ktoré mali ochraňovať, pomáhať pri prechode na druhý svet. K spomínaným náboženským predmetom patrí modlitebná knižka, u evanjelikov Tranoscus, u katolíkov, hlavne členov ružencového spolku ruženec, škapuliare, fľaštička svätej vody, obrázky svätých, niekde aj sviečky.

Škapuliare Márie s dieťaťom, rub a líc. Našli sa pri pozostatkoch zosnulých v Brne a sú v expozícii Kostnice. Čítajte na str. 12-13, foto Pavel Ondera

Ďalšou skupinou darov boli veci, ktoré prišli s mŕtvm do kontaktu. Verilo sa totiž, že sú pre živých nebezpečné. Mali sa buď zničiť (spáliť, odhodiť do kríkov, trnia), alebo dať zosnulému do truhly (hrebeň, s ktorým česali mŕtveho pri obriadovaní, britvu, s ktorou ho holili a pod.). Veci, v ktorých zomrel, taktiež aj slamu z postele, spálili. Misku, v ktorej bola voda na umytie zosnulého, rozbili a zahodili. Vodu vyliali na také miesto, kadial nikto nechodil (do kúta dvora, ku plotu...), platil napr. prísny zákaz jej vylievania na hnoj, nakoľko prenesením takéto hnoja na pole by to mohlo ohroziť úrodu.

Tradičná smútočná izba v dome zomrelého. V pozadí vidieť zakryté zrkadlo.

Osobitým okruhom sú predmety vkladane do truhly za účelom zabránenia návratu mŕtveho, obzvlášť, ak sa predpokladalo, že sa môže stať nebezpečným revenantom (tým, ktorý sa vracia a škodí živým). Veľkou hrozbou boli v tomto smere tzv. vampíri (upíri). Aby sa z mŕtveho nestal upír, mali mu vložiť do truhly rôzne ochranné predmety ako trňové prúty, cesnak, bodľáče, ochranné bylinky, podkovu, petrženové semeno, mak, proso, hlohové prúty, klince...).

Pred vložením tela do truhly sa najskôr vykonali ochranné praktiky ako okiadzanie bylinkami, kropenie svätenou vodou, niekde chodieval vysvätiť truhlu farár. Na dne ponechal výrobca drevené stružliny, na ne položili plachtu, niekde podnes dávajú pod hlavu a nohy zosnulého aj farebné šatky. Druhou plachtou prikryli telo, neraz však až v deň pohrebu. Niekde sa praktizovalo zakrývanie do pol pása, inde celá postava, pričom na mieste hlavy vystrihli otvor, kadial mala podľa starších predstáv vyjsť duša. Vankúš naplnili stružlinami, alebo posvätenými bylinkami, či dokonca senom. Nesmelo v ňom byť prítomné perie, nakoľko pomaly hnije a mohlo spôsobiť nezotletie tela, ale taktiež verili, že by mohla podochnúť hydina. Do truhly sa nesmela dostať ani slama a kožušina. Vloženie slamy, symbol vegetácie, do truhly mohlo spôsobiť neúrodu. V prípade prítomnosti kožušiny v truhle by vyhynuli ovce.

Zosnulý bol v truhle rôzne upravený, ruky mával buď preložené ľavú pod pravou, aby sa pravou mohol prežehnať, u katolíkov zopnuté a omotané ružencom, u protestantov prekrížené na hrudi, či položené vedľa tela. Najmä od druhej polovice 20. storočia truhlu lemovala kvetinová výzdoba, niekde vkladali a podnes dávajú do truhly celé kytice kvetov.

V polovici 20. storočia domácka výroba rakiev zanikla, nahradila ich priemyselná produkcia. Hoci sú už niekoľko desaťročí truhly vyrábané aj s vnútornou výbavou (vankúš, vnútorné textilie), dodnes si poniektorí pripravujú plachty, niekde aj vankúšiky, šatky pod nohy a hlavu doma, rešpektujú dávne tradície. A hoci je kontakt pozostalých s mŕtvm v súčasnosti minimálny, pracovníci pohrebných služieb sa podnes stretávajú so žiadosťami pozostalých vložiť mŕtvm do truhly rôzne predmety, ako sú ruženec, modlitebná knižka, vreckovka, okuliare, ale i zubné protézy, peniaze, či celé peňaženky, ženám kabelky, obľúbené veci zosnulého ako cigarety, niekde aj fľaša alkoholu, deťom cumlík, hračky a i.

Pripravila doc. PhDr. Margita Jágerová, PhD.

Prívesok Ignác z Loyoly, Kostnica Brno

Z Macaa prináša reportáž Peter Kicoš, LAuK Žilina

Dňa 8. 5. – 10. 5. 2014 hostil mini štát Macao medzinárodný veľtrh pohrebných a cintorínskych služieb AFE MACAO pre oblasť Ázie. Štát Macao sa rozprestiera asi 60 km západne od Hongkongu a zároveň susedí s pevninskou Čínou ako bývalá Portugalská kolónia. V roku 1999 Portugalsko vrátilo územie štátu Macao pevninskej Číne pod podmienkou, že ďalších 50 rokov, až do roku 2049 si zachová štatút samostatného štátu ako nezávislý hospodársky a ekonomický celok.

Hodnota výstavy spočívala v priamych kontaktoch medzi čínskymi prvovýrobcami a obchodníkmi zaoberajúcimi sa importom a exportom pohrebných výrobkov a doplnkov z celého sveta. Otvorenie výstavy bolo veľkolepé, pozvaných návštevníkov čakal uvítací banket v kongresovej sále so spoločným obedom a otvorením výstavy.

Pre zaujímavosť, rakvy určené pre domáci trh v duchu čínskych tradícií pozostávali z ucelených kmeňov stromu vážiacich 600 kg. Áno, dobre čítate, tieto rakvy dosahujú priemernú váhu bez zosnulého 600 kg. Každá strana predstavuje jeden peň aj keď sa priznám, že názov stromu som si nezapamätal.

Ďalších 100 fotografií nájdete na www.lauk.sk v kolónke: Navštívili sme

Otvorenosť čínskeho trhu a schopnosť napodobniť všetko, čo dokáže svet vyrobiť tu bola vidieť na každom kroku. Výstava predstavovala prierez všetkých kultúr, a preto nebol problém nájsť výrobky, ktoré nápadne pripomínali dizajn talianskych výrobcov, alebo rakvy, ktoré viac patria k holandskej neviazanosti.

Keďže šlo viac o kontraktálnu výstavu výrobkov a polotovarov, na svoje si prišli predovšetkým všetci prvovýrobcovia rakiev a pohrebných doplnkov. Priamy kontakt čínskych výrobcov zaručoval pre veľkoobchodníkov tie najlepšie vyjednávacie ceny všetkých komodít, ktoré súvisia s pohrebným priemyslom.

NASADZUJÚ VLASTNÉ ŽIVOTY A POMÁHAJÚ MODRÍ ANJELI

Lekári, sociálni pracovníci, špeciálni pedagógovia, duchovní, záchranári, vojaci i psychológovia. Títo všetci a mnohí ďalší pôsobia v špecializovanom tíme krízovej intervencie profesionálnej neziskovej organizácie Modrý anjel. Tá funguje na princípe dobrovoľníctva, čiže všetci spolupracovníci majú svoje civilné zamestnanie a krízovú intervenciu robia z presvedčenia a dobrovoľne. O tom, ako fungujú a pomáhajú tým, ktorých zasiahla náhla tragická udalosť, hovoríme s riaditeľom MUDr. Branislavom Chrenkom.

Predstavte nám váš tím krízovej intervencie Modrý anjel trochu bližšie – od začiatkov v roku 2007 až po súčasnosť. Kde a u koho vznikla myšlienka poskytovať takúto formu pomoci?

Tím krízovej intervencie Modrý anjel je nezisková organizácia, ktorej korene siahajú do roku 2007, kedy vznikla na Operačnom stredisku záchrannej a zdravotnej služby SR (OS ZZS SR) špecializovaná skupina odborníkov. Ich cieľom bolo poskytovať krízovú intervenciu a psychosociálnu podporu ľuďom, ktorí sa náhle ocitli v extrémne zaťažujúcich životných situáciách. V roku 2007 zároveň vznikla nezisková organizácia Modrý anjel s cieľom poskytovať tieto služby aj nad rámec platnej legislatívy. Odvtedy prebiehali štyri vzdelávania s náborom, ktoré mali za cieľ rozšíriť náš tím tak, aby sme mohli naše služby poskytovať v reálnom čase a podľa potrieb obyvateľstva. Náš tím je multidisciplinárny, preto nemáme radi označenie „psychológovia“. V našich radoch pôsobia lekári, sociálni pracovníci, špeciálni pedagógovia, vojaci, záchranári a v neposlednej rade aj psychológovia.

Zasahovali ste pri 13 nehodách s hromadným postihnutím osôb, ktoré sa udiali v rôznych častiach Slovenska. Akým spôsobom fungujete, keďže viete rýchlo a promptne poskytnúť pomoc ťažko postihnutým či príbuzným v takýchto situáciách?

Vďaka tímu s celoslovenskou pôsobnosťou, vlastnému monitoringu a zmluvným dohodám s OS ZZS SR, poskytujeme prednemocničnej urgentnej zdravotnej starostlivosti a Detskou fakultnou nemocnicou v Bratislave sa o udalostiach dozvedáme v reálnom čase, čo nám umožňuje promptne na ne reagovať. Na celom území Slovenska máme cca 60 – 70 spolupracovníkov (niektorých kolegov máme na zahraničných vojenských a humanitárnych misiách a podobne). Spravidla

dostávame alarm na našu 24/7 krízovú linku a následne do zásahu zvolávame tím postupne podľa toho, kto je k udalosti najbližšie a má najkratší dojazdový čas. Na tomto mieste je dôležité spomenúť, že Modrý anjel funguje na princípe dobrovoľníctva, všetci naši spolupracovníci majú svoje civilné zamestnanie a krízovú intervenciu robia z presvedčenia a dobrovoľne.

Spolupracujete aj s novými kolegami z radov dobrovoľníkov či externých pracovníkov. Poskytujete im vzdelávacie kurzy či inú formy podpory, aby zvládali náročné situácie, s ktorými sa stretávajú?

Externými spolupracovníkmi a spolupracujúcimi organizáciami sa v momente udalostí s hromadným postihnutím osôb stávajú krízové štáby samospráv a dnes už aj psychológovia z Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny, ktorí boli do vzdelávania v priebehu rokov 2013/2014, ako aj všetky dostupné miestne zdroje samospráv. Pri menších udalostiach pokrýva terénnu prácu, ako aj prácu v zázemí náš tím z vlastných personálnych a finančných zdrojov. Všetci naši spolupracovníci absolvovali náročný 200 hodinový výcvik v krízovej intervencii. Do zásahov chodíme zásadne vo dvojiciach. Funguje u nás štandardný peer systém podpory a do prvých zásahov po skončení výcviku idú mladší kolegovia vždy v sprievode služobne starších kolegov. Realizujeme aj priebežné vzdelávanie pre členov tímu. Veľmi dôležitou súčasťou zvládania náročných situácií sú aj pravidelné supervízne stretnutia.

Aké metódy práce či techniku používate pri svojej práci a čo sa vám najviac osvedčuje v praxi? Je toto zázemie pre vás dostatočné, alebo čo by ste uvítali?

Metodikou práce sa naši spolupracovníci učia vo vyššie spomínanom výcviku. Technika práce je prísne individuálna a orientovaná na klientove potreby. Do budúcnosti by sme určite uvítali viac finančných prostriedkov na fungovanie organizácie a priebežne, samozrejme, rozširujeme a budeme rozširovať náš tím.

Celý váš tím riadi veliteľ tímu a v prípade mimoriadnych udalostí rozhoduje o vykonaní zásahu. Ako to reálne funguje v praxi, ak dôjde k nejakému nešťastiu?

O zásahu sa buď dozvedáme vďaka etablovanej spolupráci s operačnými strediskami OS ZZS SR, Hasičským a záchranným zborom SR (HaZZ SR) a ostatnými zásahovými zložkami, prípadne z vlastného monitoringu médií a situácie. Na našu krízovú linku nám zavolá operátor záchrannej zdravotnej služby (ZZS), opíše situáciu a v prípade indikovaného zásahu alarmujeme svojich spolupracovníkov, ktorí vyrážajú do zásahu (vždy minimálne dvaja, podľa rozsahu nešťastia to môže byť aj niekoľko dvojíc). Riadime sa v nich internými

štandardmi spolupráce so zásahovými zložkami a klientovými potrebami. Dôležitým štandardom je aj to, že naša služba je vždy pre klienta bezplatná.

Čo ak bežný laik našiel vo vás vzor a chce tiež pomáhať? Môže sa stať súčasťou vášho tímu?

Vždy sa tešíme, ak má niekto záujem o vstup do našich radov. Podmienky pre vstup do tímu sú uvedené na našej web stránke www.modryanjel.sk. Záujemca musí spĺňať náročné kritériá, no na individuálnej báze posudzujeme všetkých záujemcov a vieme spraviť aj výnimku. Základné predpoklady pre vstup do tímu sú vek nad 25 rokov, pomáhajúca alebo zasahujúca profesia, schopnosť pracovať v tíme pod intenzívnou záťažou a stresom vyplývajúcim z náhlych zdravotných a život ohrožujúcich udalostí, odolnosť v kontakte s ťažko

zranenou osobou, mŕtvym telom a ľuďmi vystavenými kritickým a zaťažujúcim situáciám, dobrý zdravotný stav, záväzok absolvovať vzdelávanie v rozsahu 200 hodín. Vzdelávanie poskytujeme bezplatne, frekventanti sa však zaväzujú poskytnúť Modrému anjelovi 270 bezplatných 12-hodinových pohotovostí. V prípade záujmu je potrebné poslať mailom životopis a motivačný list. Následne prebieha selekcia a vybraní účastníci sú pozvaní na osobný pohovor. Najbližšie vzdelávanie plánujeme otvoriť v roku 2015.

Čím aktuálne „žijete“ v Modrom anjelovi a čo chystáte na najbližších 12 mesiacoch? Máte nejaké vízie, ako ešte viac zlepšovať vaše aktivity?

Aktuálne žijeme profesionalizáciou organizácie tak, aby dokázala pokrývať narastajúci dopyt po našej službe. Tieto aktivity nám vo vedení Modrého anjela momentálne zaberajú takmer všetok čas. Do konca roka 2014 chystáme ešte účasť na dvoch súčinnostných cvičeniach integrovaného záchranného systému. V septembri 2014 sa zúčastníme odbornej konferencie Rescue fórum 112, kde budeme bilancovať výbornú spoluprácu so zložkami IZS. V roku 2015 by sme chceli spustiť nábor a otvoriť vzdelávanie pre nových spolupracovníkov. Momentálne už tretí rok máme projekt vďaka finančnej podpore nadácie SPP, kedy garantujeme 24-hodinovú dostupnosť sedem dní v týždni krízovej intervencie na území Bratislavského samosprávneho kraja. Našou víziou je 24-hodinovú dostupnosť služby na území celého Slovenska. To je, samozrejme, beh na dlhé trate. Do veľkej miery sme viazaní aj na finančné prostriedky, ktoré si ako nezisková organizácia musíme zabezpečovať sami. Preto sa vždy potešíme akejkolvek podpore od jednotlivcov alebo firiem.

Pripravila Zuzana Voštenáková, fotografie Modrý anjel n.o.

Tvorba webstránok na kľúč

- Redakčný systém
- Audit stránok
- Intranetové aplikácie
- Online marketing

www.aglo.sk

Strata blízkeho spôsobuje duševnú ranu... ...tá sa musí zahojiť

Každý deň pozerá smrti do očí. Bola priamo na mieste obrovskej tragédie školského autobusu, ktorá sa stala začiatkom júna na 73. kilometri diaľnice D1 blízko obce Červeník. Zomreli pri nej štyri študentky športového gymnázia. Psychoterapeutka Mgr. Karin Brániková, MPH., veliteľka tímu a odborná garantka krízového intervenčného tímu Modrý Anjel, pomáhala rodinám zranených a mŕtvych ľudí zvládať neľahké traumatizujúce situácie a prežívala s nimi najťažšie chvíle ich života.

Pôvodne ste sprevádzali chorých v umieraní – pracovali ste na geriatrici. Ako ste sa dostali hneď v mladosti k tejto práci a čo vás k nej priviedlo? Predsa len, stretávať sa každý deň so smrťou je trochu nezvyčajné...

K mojej práci som sa dostala ako každý mladý človek. Po škole som rozposlala životopisy a začala som pracovať tam, kde si ma ako začínajúceho vybrali. Vždy ma v medicíne zaujímal komplexný prístup k pacientovi. Od začiatku som si všimla, že uzdravovanie sa nesúvisí len s telom, ale aj s tým, ako sa človek má celkovo. V situáciách, kedy už sa človek nemá ako uzdraviť, lebo na niektoré veci je aj najlepšia medicína krátka, dôležitým sa stáva, ako sa má, kým ešte môže vnímať, a to ma naučila geriatrica. Keď už sa nič „nedá urobiť“, stále ostáva veľa zmysluplnej práce, ktorá mení kvalitu života.

Za posledné mesiace vzbudila obrovský smútok aj tragická havária zo 6. júna na diaľnici v smere na Hlohovec, kde zomreli štyri študentky športového gymnázia. Boli ste priamo na mieste? Ako prebiehala komunikácia v tejto traumatizujúcej situácii so študentmi či ich rodičmi?

Áno, pracovali sme na mieste udalosti a v mieste jej následkov niekoľko dní. Komunikácia prebehla štandardne a profesionálne. Náš tím je zostavený a vycvičený presne pre takého situácie. S rešpektom k zasiahnutým nezverejňujeme žiadne konkrétne informácie. Pre mňa osobne najťažšie bolo niesť zodpovednosť za mojich kolegov, niektorí z nich pri takejto veľkej udalosti pracovali po prvý raz. Pozostali, ktorí nečakane prichádzajú o blízkeho človeka, reagujú v takých situáciách inak, ako keď je niekto dlhodobo chorý a očakáva sa, že sa mu zdravie zhorší? Nečakaná smrť zvyčajne udiera na to najcitlivejšie miesto inak, ako pri dlhodobej chorobe. V takomto prípade prichádza tragédia náhle a nie je možné sa na ňu nijak pripraviť. Obrovská sila nešťastia nám zrazu rozbije všetko, čo nám je dôležité. Zo začiatku sú tak silno napadnuté naše mechanizmy zvládania stresu, že niekedy až nevieme uveriť, že sa to stalo. Vtedy je najdôležitejšie, aby človek neostal sám.

Čo je najdôležitejšie v prvej chvíli, keď človek príde o svojho blízkeho? Napríklad pri tragédii autobusu s deťmi, keď rodičia ešte ráno vyprevádzali zdravé deti do školy, a zrazu im zomreli? Akými etapami trúčlenia títo pozostali prechádzajú?

Najdôležitejšie je, aby zasiahnutí tragédiou neostali sami. Aby cítili podporu okolia, boli rešpektované ich potreby a bola im poskytnutá pomoc s vecami, ktoré sú v takej chvíli na nich priveľa. Ledva vládu prežiť to, čo sa stalo. Akákoľvek záťaž z okolia, či očakávania, ako sa majú správať, je vyslovene škodlivá. Fázy smútku prebiehajú aj niekoľko dní po udalosti rovnako ako pri akejkoľvek veľkej strate. Rozdiel je v niekoľkých hodinách až dňoch, bezprostredne po udalosti. Vtedy je potrebná

Mgr. Karin Brániková, MPH.

krízová intervencia ako opatrenie sekundárnej prevencie vzniku poškodení vyvolaných extrémnou záťažou traumy.

Prežívate spolu s pozostalými smútok pri podobných tragédiách, alebo sa viete odosobniť a nestranné poradiť?

Odosobniť sa by bolo v našej práci nenapraviteľnou chybou. Jadrom našej práce je vo veľmi rýchlom slede učiť ľudí, že uniesť neznesiteľné pocity je možné. Naša profesionalita spočíva v tom, že extrémne zaťažujúce pocity cítime, nesieme, nebárania nám mýliť sa a konať v prospech klienta.

Čo je pre vás v takýchto chvíľach najťažšie? Ako pomáhate pri liečbe smútku počas prvých dní?

V prvých dňoch je najdôležitejšia vniesť štruktúru do chaosu, ktorý nastal. Je potrebné sústrediť sily na úplne jednoduché prežitie, spať, piť, jesť a podporiť organizmus, aby vydržal pociťovú záťaž. Telo je múdre. Naša práca prebieha v peritraumatickom čase, teda bezprostredne po udalosti, kým sa ľudia dokážu vrátiť k svojim vlastným stratégiám zvládania a kým sa v ich prirodzenom okolí nájde dostatok podpory.

Ako dlho táto pomoc z vašej strany trvá?

Najťažšie je opustiť klienta v čase, v ktorom sa naša práca končí. Krízová intervencia je obmedzená časom, ale to neznamená, že príbeh nášho klienta po nej nie je rovnako bolestivý. To je však už úlohou následnej starostlivosti. Najťažšie je opustiť klienta profesionálne správne, aj keď osobne ľudsky máte pocit, že sa vám vôbec nechce odísť.

Okrem psychickej pomoci, s čím konkrétne ešte zasiahnutým rodinám pomáhate?

Poskytujeme komplexnú psychosociálnu podporu, čo znamená, že reagujeme cielene na konkrétne potreby zasiahnutých. Často sú to veľmi praktické veci, napríklad komunikácia s pohrebnou službou, či podpora pri oznámení udalosti ostatným členom rodiny.

Pri strate blízkej osoby trvá intenzívne obdobie smútenia približne jeden rok, z toho prvé dva mesiace najsilnejšie. Platí aj v tomto prípade, že čas všetko zahojí? Dá sa so smrťou blízkej osoby vyrovnáť, alebo si treba jednoducho „prežiť“ svoj smútok?

Smútenie a vyrovnávanie sa so stratou je absolútne individuálna vec. Čas je len jeden faktor ktorý pomáha vyjsť z prežitej tragédie so zdravou kožou. Strata spôsobuje duševnú ranu a tá sa musí zahojiť. Hojí sa podobne ako telesné rany. Chce to svoj čas. Sú veci, ktoré hojeniu pomáhajú a naopak, sú také, ktoré mu škodia, spomaľujú ho. Naozaj sa to dá porovnať s telesnými poraneniami. Niektoré sa zahoja samé a rýchlo, ale veľké rany potrebujú špecifický prístup, niekedy aj odborný.

Zhovárala sa Zuzana Voštenáková, foto Modrý anjel

Vážne nehody autobusov sú varovaním... ...pre nás všetkých

Toto leto sa dopravné nehody nevyhýbali ani nehodám školských autobusov. Naposledy sa k takýmto tragickým udalostiam zaradila havária autobusu študentov Športového gymnázia Jozefa Herdu, na diaľnici D1 medzi Piešťanmi a Hlohovcom, začiatkom júna. Študenti sa vracali z výletu na Orave a do cieľa cesty im chýbalo posledných asi 15 kilometrov.

O život prišli štyri osoby a ďalší študenti boli ťažko zranení. Prvé odhady hovorili o tom, že v zásade mohol zlyhať ľudský faktor alebo išlo o technickú poruchu. Hoci je zatiaľ predčasné hovoriť o možných príčinách, zaujímal nás pohľad riaditeľa Ústavu súdneho inžinierstva (ÚSI) Žilinskej univerzity, prof. Ing. Gustáva Kasanického, CSc.

Boli ste prizvaní k tejto nehode - aká tam bola vaša úloha vášho Ústavu súdneho inžinierstva?

Z našich radov sa spomínaného zásahu zúčastnil jeden z našich pracovníkov, a to na základe oznámenia operačného dôstojníka. Najskôr bolo treba zdokumentovať miesto nehody, priamo na mieste prebieha aj prvá obhliadka autobusu. Pomáhal policajtom zabezpečovať stopy a robil znalecké úkony, ktoré sme potrebovali pri vypracovaní odborného znaleckého posudku. Hoci konkrétne závery z tejto nehody nemôžem prezrádzať kvôli mlčanlivosti, možno konštatovať, že išlo o pochybenie vodiča, pravdepodobne jeho mikrosnánok a nedostatočné vnovanie sa riadeniu vozidla.

Aj prvé správy v médiách poukazovali na to, že autobus zišiel z cesty. Čo mohlo byť príčinou?

Pri obhliadke stôp, ktoré autobus zanechal na svahu, vodič sa pravdepodobne snažil dostať naspäť na cestu a na pomerne prudkom svahu došlo k prevráteniu vozidla. Keby bol zatočil smerom do blízkeho poľa, autobus sa nemusel prevrátiť. Vodič sa pravdepodobne dostal do situácie, kedy ju už nevedel primerane zvládnuť, čo vyústilo do tragickej nehody.

Z vyšetrovania vyplynulo, že štyri usmrtené študentky vo veku 17 až 18 rokov sedeli v zadnej časti autobusu vpravo. Sú toto tzv. sedadlá smrti, alebo sú v autobusoch ešte ďalšie rizikové miesta, ktoré sú najviac ohrozené v prípade nehody? Na sedadlách pri okne je riziko o niečo väčšie ako na sedadlách do uličky. Keď sa autobus prevráti vpravo, môže cestujúcich privaliť, ako sa stalo aj pri v tomto prípade. Pokiaľ by sa prevrátil vľavo, mohol by škody veľkého rozsahu a ďalšie úmrtia spôsobiť zase napríklad náklad protiúderu vozidla. V autobuse neexistuje miesto, o ktorom môžeme so stopercentnou istotou prehlásiť, že je absolútne bezpečné. Vždy záleží na okolnostiach. Bezpečnejšie miesta sú však z pohľadu prežitia sedadlá do uličky a v strede autobusu.

Ktoré nehody autobusov najviac poznačili v uplynulých rokoch Slovensko?

Jednou z najväčších tragédií sa stala dopravná nehoda autobusu českých turistov v obci Kolárovice, ktorá si v roku 1995 vyžiadala 17 ľudských životov. Autobus Karosa so 45 cestujúcimi zišiel v asi stokilometrovej rýchlosti pri jazde z kopca z vozovky, asi 35 metrov letel vzduchom a potom narazil do protihľadného svahu. Zomrelo 15 cestujúcich. Dvaja ľudia zomreli, 22 bolo zranených ťažko a 19 ľahko pri nehode českého turistického

autobusu, ktorému zlyhali brzdy neďaleko Liptovských Matiašoviec, okres Liptovský Mikuláš v roku 1997. Treba povedať, že rokmi sa výrazne znížil počet tragických dopravných nehôd autobusov. Zodpovednosť za ne sa začala viac presúvať na zlyhanie vodičov, nie na technický stav vozidiel.

Viete s odstupom času dať nejaké varovanie do budúcnosti, konkrétne pri školských výletoch a akciách?

Mnoho veľkých dopravných spoločností za posledné roky svoje autobusy modernizovalo. Napríklad pri diaľkových linkách v rámci Slovenska môže byť vozidlo staré maximálne sedem rokov, na medzinárodných linkách len päť rokov. Každý prepravca však musí zo zákona spĺňať potrebné podmienky, aby mohol prepravovať verejnosť. Z môjho pohľadu by som si nevyberal najlacnejšiu dopravnú agentúru kvôli nižšej cene, ale uprednostnil by som prepravu modernými autobusmi, so spoločnosťou, ktorá má dostatočné skúsenosti a preškolených vodičov. Keď náhodou dnes na cesty vyráža starý autobus, ktorý už na prvý pohľad vzbudzuje nedôveru, je zrejme, že niečo nie je v poriadku.

Nehoda pri Trnave potvrdila pokračujúci trend dopravných nehôd, pri ktorých vozidlá cestnej premávky skončia mimo ciest. Osadením cestných zvodidiel súvisle pozdĺž všetkých ciest by sa výrazne zvýšila bezpečnosť cestnej premávky na Slovensku. Aký je váš názor - pomohlo by to?

Použitie cestných zvodidiel je prípustné iba na miestach, na ktorých očakávané dôsledky nehody budú vážnejšie ako dôsledky nárazu vozidla do zvodidla. Určuje to legislatíva. Jednostranné zvodidlo sa osadzuje v priestore nespevnenej časti krajnice, na násypoch vyšších ako štyri metre, na násypových svahoch strmších ako sklon 1:2, a nad všetkými opornými múrmi vyššími ako dva metre. Ak je správne namontované, udrží aj ťažké nákladné vozidlo a autobus. Trendy v Európe smerujú k betónovým zvodidlám. Tie sa odporúčajú osadiť osadiť na strednom deliacom páse vždy, ak jeho šírka je menšia alebo rovná 5 metrov. V prípade tragédie autobusu v Trnave však žiadne zábrany byť nemuseli, išlo o zlyhanie vodiča.

Mnohé školy chodia počas roka na školské výlety, a často krát rozhoduje aj nízka cena cestovnej agentúry či dopravcu. Nemali by platiť pri autobusoch prevážajúcich deti prísnejšie pravidlá na kvalitu autobusov či vodičov? Kde vidíte isté rezervy v praxi?

Mohli by mať sprísnené podmienky, podobne ako niektoré štáty. Napríklad Amerike sú školské autobusy súčasťou koloritu miest aj vidieka a ich fungovanie upravuje legislatíva. Ide o špecifické vozidlá prepravujúce maloletých, vzťahujú sa na ne osobitné dopravné a bezpečnostné predpisy. Od roku 1939 získali svoju tradičnú žltú farbu. Aj vodiči sa musia riadiť prísnyimi pravidlami.

Prípravila Zuzana Voštenáková, foto prof. Ing. Gustáv Kasanický, CSc.

Z príbehu vane beznádej

Z policajného archívu...

Podľa skutočných udalostí napísal Mgr. Peter Ondera

Skúsená prokurátorka Krajskej prokuratúry v Bratislave Mgr. Hana Lehotayová považuje tento prípad z roku 1997 za nevelmi zložitý, ale o to smutnejší. Z celistej štvorčlennej rodiny v priebehu pol roka ostala polovica. Nielen prokurátorka, ale i mnohí, čo túto bratislavskú rodinu poznali, museli si klásť otázku, prečo sa to všetko vlastne stalo a kto bol v prípade dvojnásobnej rodinnej tragédie skutočným vinníkom.

Jana Ondrušová prišla 7. februára 1997 domov okolo pol deviatej večer. Pred vchodom do ich sídliskového paneláku sa stretla s bratom Martinom. Onedlho mal osláviť 23. narodeniny. Jana chcela ísť domov, ale pozval ju ešte do Mc Donaldu a tomu neodolala. Nastúpili na električku, ale po dvoch či troch zastávkach začala uvažovať. Dobre poznali svojho otca, vedela, že je už neskoro. „Martin, vráťme sa. Je už dosť neskoro, zasa bude bengál, nemám na to nervy...“ Martin chvíľu uvažoval, potom, zdalo sa, že súhlasne, prikývol. Nemuseli si nič vysvetľovať. Ich otec bol opilec a agresívny človek, nemali ho radi. Najhorší bol, keď si vypil a to bolo v poslednom čase, odkedy bol bez roboty, skoro každý deň. Na dôvažok, mama bola ešte stále v nemocnici a tak sa vyvršoval iba na nich, ustavične sekíroval za varenie, za poriadok, za čokoľvek. Sestra mala pravdu - načo ho zbytočne dráždiť?

Vrátili sa teda domov. Jana išla z výťahu k dverám bytu ako prvá. Ihneď si všimla, že vchodové dvere do bytu sú pootvorené. Martinovi akoby sa dovnútra nechcelo, ostal na prahu. Zvnútra sa ozval zdesený výkrik, sestra vybehla von a ako šialená začala zvonit najbližším susedom. „Otcovi sa niečo stalo, pomôžte!“ kričala. Bola očividne v šoku. susedia pribehli, v obývačke na válande ich čakal desivý obraz. Ležal tam sused Ondruš, bol celý zakrvavený a nehýbal sa. Byt bol akýsi porozhadzovaný, zásuvky povytáňované, veci po zemi...

Sused okamžite volal sanitku i políciu. Ondruš mal hrozne rozbitú hlavu, ale žil. Zomrel však v nemocnici už okolo jedenástej večer. Mal na kašu rozbitú lebku, jeho smrť bola iba otázkou času.

Jane Ondrušovej museli policajti volať lekára, pretože sa nervovo zrútila. Jej 23 - ročný brat bol biely ako stena, triasol sa, ale s políciou komunikoval. Išli ho vypočuť na obvodné oddelenie. Byt zaplnili ľudia z výjazdovej skupiny. Nebol to pre nich prípad ako každý iný, pretože Ján Ondruš bol ich bývalý kolega - policajt, jeden čas robil aj vyšetrovateľa. Potom z polície odišiel, stratil sa im z dohľadu, posledná stopa viedla do akejsi súkromnej strážnej služby a ktosi vravel, že aj odtiaľ ho vyhodili kvôli alkoholu. A teraz toto...

Bol to vlamač?

Obývačka bytu Ondrušovcov nenúkala pekný pohľad. Na zemi ostala veľká kaluž krvi, krvné striekance boli viditeľné aj na

stene a nábytku. Útočná zbraň nikde. Neporiadok nasvedčoval lúpežnému prepadu, ale zámok na vchodových dverách bol neporušený. Či z bytu niečo zmizlo, nedalo sa v tej chvíli posúdiť, no všetko bolo akési nelogické. Ak by to bol neznámy vlamač, ťažko by si vybral takýto večerný čas. Ak by Ondruš páchatela poznal a sám ho vpustil do bytu, potom by asi v prítomnosti návštevy neležal na válande. Pritom krv sa nenašla nikde inde, iba na nej a v blízkom okolí. Nemohli preto z okruhu podozrivých vylúčiť ani jeho najbližších - teda brata a sestru, keďže hospitalizovaná manželka ako podozrivá neprichádzala do úvahy.

Nedôvera policajtov k tomu, čo bezprostredne videli, bola na mieste. Úplne triezvy syn Martin sa totiž zakrátko policajtom priznal, že to urobil on a tie zásuvky povytáňoval v rýchllosti, aby to vyzeralo ako vlamačka. Nechcel, je mu to strašne ľúto, ale už sa neodstane...

Celé to bolo vlastne veľmi prozaické. „Prišiel som domov okolo pol ôsmej,“ začal s rozprávaním. „Otec už bol doma, ale zasa bol opitý. Hneď sa do mňa pustil, že sa iba flákam, nič som neuvaril, v byte je neporiadok. Nedalo sa to počúvať. Stále mi iba nadával. Koľkokrát ma už zmlátil! Bál som sa, že ma bude zasa biť. Videl som ho ležať na válande, nemal ani zapálené svetlo a neustále čosi mrmlal a nadával. Išiel som na chodbu a zo skrine som vybral kladivo. Už som sa nedokázal ovládnuť, celý som sa triasol. Prišiel som k válande, niečo na mňa šomral. Rozohnal som sa a udel som ho do hlavy. Potom som sa ani nepozeral, kam udieram. Udel som ho viackrát, neviem koľko. Vzápätí som dostal strach, urobil som neporiadok, aby to vyzeralo, že tu bol niekto cudzí. Obul som sa, dal som si bundu a kladivo som zobral so sebou. Vyhodil som ho na strechu garáže neďaleko od nášho bytu. A potom som pred vchodom čakal sestru. Nechcel som, aby to videla ako prvá, pozval som ju do toho Donaldu. Teraz mi je strašne ľúto, že sa to stalo, ale už sa to nedá napraviť...“

To, čo Ondruš hovoril, malo logiku. Vyšetrovateľ ho hneď na druhý deň obvinil z trestného činu vraždy a rozbehla sa zvyčajná vyšetrovacia procedúra. Na krajskej prokuratúre prípad zverili Mgr. Hane Lehotayovej. Martin Ondruš, zamestnaný v súkromnej bezpečnostnej službe, putoval do väzby, pretože mu za vraždu hrozil vysoký trest odňatia slobody so spodnou hranicou desať rokov. Nepodal si ani sťažnosť proti uzneseniu vyšetrovateľa. Policajtom ukázal aj garáž, kam zahodil kladivo - a naozaj sa tam na zasneženej streche garáže našlo. Podľa neskorších zistení malo presne 720 gramov.

Prípad sa zdal byť jednoduchý. Súdna pitva jednoznačne potvrdila, že bezprostrednou príčinou smrti boli opakované údery tvrdým hranatým predmetom do hlavy. Úderov bolo najmenej sedem, všetky veľmi silné a mohli byť spôsobené predloženým

kladivom. Lekársky sa Ondrušovi nedalo pomôcť. Nie nepodstatná bola skutočnosť, že nebohý mal v krvi 2,24 promile alkoholu, čo už možno považovať za ťažký stupeň opitosti. Na rukách ani inde nemal zranenia, ktoré by nasvedčovali jeho aktívnej obrane. Zdalo sa teda, že prvý úder prišiel nečakane, bez výstrahy a pri ďalších sa už brániť nemohol, pretože bol pravdepodobne ihneď v bezvedomí.

Neostávalo, než skúmať motív tohto hrozného činu a mladý Ondruš sa ním netajil. Vyšetrovateľ sa nielen od neho, ale aj od jeho bývalých učiteľiek a pár kamarátov veľa dozvedel o príkoriach, ktoré si celá rodina, najmä však Martin od otca musel vytrpieť. Odmlada bol vychovávaný veľmi, až nezmyselne prísne. Búril sa, bránil, niekoľkokrát ušiel z domu a aby mal čo jesť, dopúšťal sa aj menších krádeží. Jeden čas bol preto umiestnený aj v ústave pre mladistvých, vznikli psychické problémy, kvôli ktorým bol viackrát hospitalizovaný, neskôr jeho dorážanú dušu liečili ambulantne. S otcom to išlo dolu vodou, väčšinu času strávil v pohostinstve pri kartách, vracal sa domov opitý a členom rodiny robil zo života peklo. „Mladého“ chcel silou mocou skrotiť, ponižoval ho a psychicky deptal. Nie raz si aj spolužiaci ešte na učilišti všimli, že chodil do školy s modrinami od bitky. Otec ho bez rozmyslu mlátil, zatváral ho do kúpeľne, nedával mu jesť a keď mu matka tajne doniesla, ušlo sa aj jej. Nečudo, že aj manželka trpela zdravotnými ťažkosťami a otcovo vyčíňanie sa muselo odraziť na psychickej rovnováhe všetkých členov rodiny.

Po získaní týchto poznatkov bolo všeličo jasnejšie aj dozorcujúcej prokurátorky, nebola však celkom spokojná s dôkaznou situáciou. Keď jej vyšetrovateľ krajského úradu vyšetrovania začiatkom mája 1997 poslal celý spis s návrhom na podanie obžaloby, vrátila mu ho s viacerými požiadavkami na doplnenie dokazovania. Vráťalo jej napríklad hlavou, ako je možné, že kriminalistickí technici nenašli na Martinovej obuvi a šatstve žiadne stopy krvi, hoci v blízkom okolí miesta činu bolo množstvo krvných striekancov. Biologické stopy sa nenašli ani na kladive, hodenom do snehu. Pritom Martin tvrdil, že po čine sa neprezliekal, iba si obliekol bundu. Stôp skrátka nebolo a tak bolo najpresvedčivejším dôkazom jeho viny samotné priznanie, ale i fakt, že iba páchatel mohol vedieť, kde schoval kladivo.

Napokon, po vybratí rukoväte na kladive kriminalisti z odboru biológie predsa len objavili malé stopy ľudskej krvi, avšak v množstve, nepostačujúcom na individuálne stotožnenie. Podľa znalca pri zohľadnení polohy tiel obeť a útočníka bolo možné, že striekancami telo Martina nebolo zasiahnuté. V rozprávaní Martina Ondruša bol aj ďalší háčik, ktorý prokurátorky vrtal v hlave - vo výpovedi tvrdil, že v izbe sa nesvietilo. Ako teda mohol vedieť, kam udiera? Vyšetrovateľ z pokynu prokurátorky urobil na mieste činu aj rekonštrukciu, aby si upresnili celý priebeh deja. Martin sa jej však odmietol zúčastniť, nechcel si už pripomínať tie hrozné chvíle. Kriminalisti sa tak v byte stretli v takom istom čase, v akom sa stala vražda a „vraždený“ figurant bol farebne oblečený približne tak, ako poškodený. Ukázalo sa, že z pouličného osvetlenia i z náprotivných okien domu prúdi do izby dostatok svetla, aby sa dalo v priestore dobre orientovať i vidieť polohu tela poškodeného, najmä to, na ktorej strane má hlavu. Tak teda vyvrátili aj ďalšiu pochybnosť o vierohodnosti Martinovej výpovede.

Zdalo sa teda, že o jeho vine veľmi nemožno pochybovať. Určite sa však nejavil ako krvilačný vrah a násilník. Pravda je, zavraždil. Neudrel v sebaobrane a neudrel raz, ale najmenej sedemkrát do oblasti hlavy. Bolo však zrejme, že duševne veľmi trpí následkom toho, čo urobil. Podľa psychológov a psychiatrov je Tomáš duševne „podvyživený“ v dôsledku nesprávnej

výchovy, pobytu v ústave pre mladistvých a napokon i vplyvom liečenia na psychiatrii. Trpí teda poruchou osobnosti, ale je duševne zdravý. Zabil v afekte zlosti a úzkosti, v následku dlhohodobej frustrácie. Nebol to však patologický afekt, za svoj čin teda v plnom rozsahu zodpovedá. Ďalší vývoj jeho osobnosti aj po odpykaní trestu však videli psychiatri dosť „problematicky“.

V júli 1997 tak na Krajský súd v Bratislave putovala obžaloba z trestného činu vraždy. K spisu bol priložený i dôkazný predmet - kladivo. Prokurátorka v obžalobe zdôraznila aj poľahčujúce okolnosti, zároveň však musela skonštatovať, že údery kladivom do hlavy majú spravidla smrteľný účinok, teda „pri takom mechanizme útoku, aký použil, nemal (Martin - pozn. aut.) žiaden objektívny dôvod domnievať sa, že takýto následok nespôsobí. S následkom smrti bol uzrozumený a túto spôsobiť chcel. Konanie obvineného preto vykazuje subjektívne i objektívne znaky trestného činu vraždy podľa § 219, ods. 1 Trestného zákona, spáchané v priamom úmysle... Obvinený svojím konaním porušil významný spoločenský vzťah, ktorým je ochrana života a zdravia občanov. Úmyselne spôsobil nenapraviteľný následok - smrť iného.“

Vzhľadom na poľahčujúce okolnosti však prokurátorka navrhl, aby v prípade uznania viny bol Martin odsúdený na trest odňatia slobody na spodnej hranici sadzby pre trestný čin vraždy (10 - 15 rokov) a na výkon trestu zaradený do ľahšej, teda II. nápravno-výchovnej skupiny. Nebol dôvod pochybovať o tom, že by súd mal na tento vcelku jednoduchý prípad zásadne odlišný názor. Prirodzene, je to právomoc súdu, prokurátorka však vyslovila domnienku, že súd by pravdepodobne neakceptoval požiadavku advokáta na mimoriadne zníženie trestu pod spodnú hranicu vzhľadom na charakter útoku, ktorý obžalovaný použil, opätovne však podčiarkla tragický charakter tohto príbehu najmä vo vzťahu k motivácii konania syna.

Hlavné pojednávajúce vytyčila predsedníčka senátu Krajského súdu v Bratislave na 23. septembra 1997. Niekoľko dní pred týmto termínom však z bratislavského „justičáku“, teda z ústavu pre výkon väzby prišla ďalšia tragická správa - Martin Ondruš celú situáciu psychicky nezvládol a 17. septembra 1997 sa v cele obesil. Kým si to dozorcovia všimli, bolo už neskoro. Obhliadajúci lekár nezistil žiadne vonkajšie stopy násilia. Súd preto koncom septembra celú záležitosť zastavil, pretože podľa § 11 Trestného poriadku trestné stíhanie je neprípustné „proti tomu, kto zomrel“. Súd však zabudol rozhodnúť o zdanlivej, zákonom ale dôrazne požadovanej náležitosti - o doličnom predmete. Senát tak dodatočne v novembri 1997 musel zasadiť ešte raz, aby vydal stručné a jasné uznesenie: „Podľa § 81 ods. 3 Trestného poriadku trestný znak vedený pod č. 13/97 - kladivo možno zničiť.“

Mgr. Peter Ondera

Justičný palác v Bratislave, foto poskytol ZVJS

Cenník inzercie

Typ - umiestnenie	Rozmer	Cena
PR článok stred magazínu	2 x A4	599 €
Druhá strana obálky	A4	477 €
Druhá strana obálky	1/2 A4	234 €
Zadná strana obálky rozšírená	2x A4	599 €
Inzercia vnútorná	A4	300 €
Inzercia vnútorná	1/2 A4	180 €
Inzercia vnútorná	90 x 70 mm	110 €

Podrobnejšie informácie získate v redakcii magazínu. Kontakt mailom, telefonicky, osobne. Kontakt v tiráži.

Dokumenty vo formáte pdf, bez priložených profilov, obrázky v rozlíšení 300 dpi, vo farbe CMYK, spadavka 3mm, odsadenie orezových značiek 5mm. Podklady prijímame elektronickou poštou alebo na nosičoch DVD, CD, najneskôr 14 dní pred uzávierkou.

PREŠOV
Krátka 7

ERA
Kompletné pohrebné služby

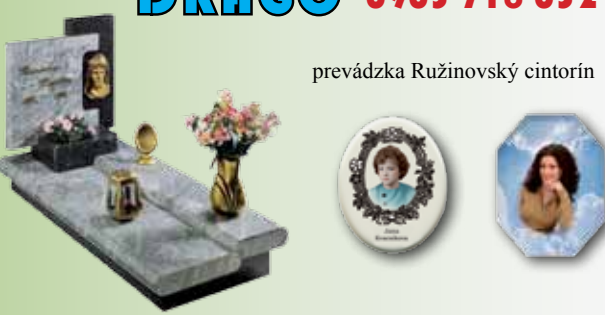
**Poskytujeme služby
najvyššej kvality**

NON STOP linka: **0918 560 422**
www.psera.sk

Kamenárstvo - fotokeramika

DRAGO 0903 718 032

prevádzka Ružinovský cintorín

Priekopnícka 23, 821 06 Bratislava

NEZÁBUDKA

**POHREBNÉ SLUŽBY
SPRÁVA CINTORÍNOV**
ŽIAR NAD HRONOM - KREMNIČKA
0910 9999 50 0903 508 274

Pohrebné služby LAuK

**Jednotka na celom
území okresu Žilina**

**Európska kvalita
Pohrebné i cintorínske služby**

www.lauk.sk

Nepretržitá služba: **0905 431 389**
Kancelária: **41/568 33 34**

moderné vnímanie tradície

Špecializujeme sa na špeciálne prestavby vozidiel.
V oblasti pohrebníctva sme jednotkou na slovenskom trhu.

výroba a predaj pohrebných vozidiel, dodávkových i pohrebných limuzín
vysoká kvalita dielenského spracovania
moderný design
aplikácia do všetkých karosárskych verzií
individuálny prístup
variabilná výbava pre jednu až štyri rakvy
montáž prepravného chladenia
kompletné dodanie vozidla vrátane pohrebnej prestavby
zápis prestavby do technického preukazu
všetky naše vozidlá spĺňajú slovenský Zákon o pohrebníctve
jednoduchá registrácia na území Slovenskej republiky

AUTO M+V
moderní centrum
přestavby motorových vozidel

Spoločnosť AUTO M + V bola založená v roku 2004 so špecializáciou na špeciálne prestavby vozidiel. Väčšina špeciálne prestavaných vozidiel je exportovaná do krajín EÚ, najmä na nemecký trh. Práve náročnosť a dôraz na kvalitu u európskych zákazníkov sa stala motorom, ktorý posunul v priebehu rokov spoločnosť AUTO M + V na predné pozície firiem EÚ so špecializáciou na prestavby pohrebných vozidiel. Časť produkcie je predávaná nielen v Českej republike, ale tiež exportovaná na slovenský trh so špeciálnymi vozidlami.

www.automv.cz

II. ročník medzinárodnej výstavy pohrebníctva

6. - 8. 11. 2014 - EXPO CENTER - TRENČÍN

Slovak Funeral významne prepája západný a východný trh v oblasti pohrebníctva

Výstava určená pre odbornú i laickú verejnosť

Výroba

- Čalúnenia, doplnky
- Chladiace a manipulačné zariadenia
- Schránky pre zosnulých, rakvy, urny

Obce, firmy

- Technika pre výkopové práce
- Vybavenie domov smútku, výzdoba
- Softvérové produkty pre správu cintorínov

Občania

- Floristika, výsadba na hrobch
- Údržba hrobov, výzdoba, doplnky

- Smútočná hudba
- Prevozná technika
- Kremáčna technika
- Ošetrovanie kameňa
- Ikebany, vence, kytice
- Spomienkové predmety
- Kameň, náhrobky, doplnky
- Poistenie nákladov na pohreb
- Ekológia, rakvy, urny, cintoríny
- Písmomaliarstvo, rytecké práce
- Ozvučovacia a osvetľovacia technika
- Deratizácia, dezinfekcia, dezinfekcia

